

Arriū Manly
Torquati Seuerini
BOETIJ.
de
Consolatione Philosophice
Libri V.

ANICII MANLII TOR-
QUATI SEVERINI
BOETII
DE
CONSOLATIONE
PHILOSOPHIÆ
LIBRI V.

Opus omni seculo summè, nullò
fatis deprædicatum, ipsâ æternitate
dignissimum.

*Non solùm Ethico-Philosophicum, ve-
rùm & Dogmatico-Theologicum, quod tam
animo sub utraque fortuna firmando; quàm
gravissimis controversiis decidendis,
unicè deservit.*

Cuilibet hominum litteris imbutæ con-
ditioni accommodatum, apprimè utile,
& necessarium.

*Præfixa sunt ei nunc primùm synopses quin-
que, quarum brevitate, quod cujuslibet libri
decurſu reperire est, luculenter
insinuatur.*

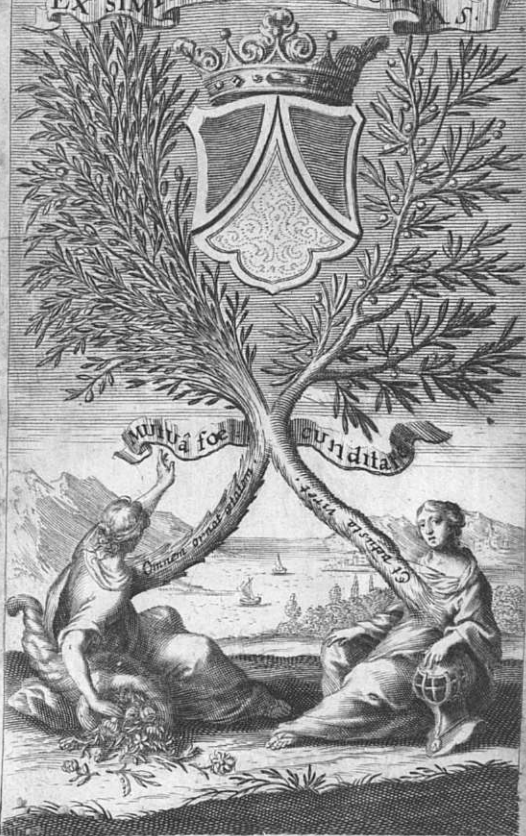
LABACI, Typis JOANNIS BAPTISTÆ
MAYR, Anno 1682.

240192

N 114/1976

EX SIMPLICITATE VETUSTAS

Illustrissimi Domini S. R. I. Comitis
& Domini Domini.

GEORGII SIGISMUNDI
à

GALLENBERG,

In Thurn, Rosségkh, & Gallen-
stein. Illustris Domini in Aynoedt : Hæ-
reditarii Advocati Cænobii Minkcn-
dorffensis.

Sac. Cæs. Maj: Camerarii.

Inclytæ Provinciæ Carniolæ
olim

Deputatorum Præsidis,
nunc

Judiciorum Prætoris,
&

Capitaneatus ejusdem Cæsareâ institutione
Locumtenentis.

GNATORUM TRIGERMINI NOBILISSIMO,

JOANNI RICHARDO,

WOLFGANGO WAYCHARDO,

Et

SIGEFRIDO WALTHASARI

Comitibus, & Dominis à Gallenberg.

GENITORIS
Delicio dignissimo;
Unico & trifido.

Quod numeris distinguendo
Non dissipes;
Copulando non confundas,
Etenim

Ubi ortûs Trinitas numerum oggerit ;
Ibi par nobilitate indoles
Unicum compingit
TERNIONEM.

Rarâ sanè concordîâ FRATRUM:
Quorum unitas singulorum
Triadem exæquat,
Dum quolibet sui
Triumvirali non inferius,
Maximum videlicet,
Genituræ beneficio
Rependit oblectamentum.

FRATRES dixi,
Et verè COMITES,
Qui

Sic sese mutuò referunt,
Ut invicem conferant:
In quorum singulis debeat,
In nullo nequeat

Genitor deliciari.

Digni quos ad ortum reducas ;
Nisi hunc vetustas celasset :

Hoc

Extra velamen relictô,

Quô

Decimô jam sæculô
Ignobilitatem nesciisse,
Fundatissimâ conjecturâ,
Sciuntur.

Fælix temporis jactura,
Quod sui ignorantia crescit,
Cujus ignorantia ortum venustat.
Ab illo defecti LAPIDE,

Aut (si mavis)

PYRAMIDE,

Quæ Duces Franconiæ glorias
Immota gestans,
Etiam in fragmentis,

Et SERTIS, & SCEPTIS

Decora pridem substitit,

Hujus

Ab Arnulpho Alphabetum orsæ Propa-
Surculi

(ginis

A Teutone Schærff

A Slavis OSTER-

A castro condito Gallenbergii
Audivêre.

Utrobique acuti,
Utpote in PYRAMIDES fusi.

Nec quæras,
Scharff-ne, an GALLEN-berg
Antiquitatis primatum teneat,

Ni
Nominalis audire,
Ortûs identitatem ignorare,
Et communes utrisque glorias invidere
videri velis.

Verùm
Capite (ut aiunt) in collum retortô,
Hoc est,
Oculis ad vetustatem longo postliminio
Retroactis,

PYRAMIDEM hanc
Inter ortu verè germanas
Septimò Christi sæculò †

Jam tum
MAIORUM excellentiâ
Stemmatis antiquitate
Vetusto-Nobilem,
Ignobilem nunquam
Deprehendes.

† Ex Phil. sm. in Episc. spir. f. 46.

Cu

Cujus
Verà verè re
Vetustas ab ortu illustris gemma est,
Sive FANA cogites,
Sive PROFANA.

Quæ,
Ornamentorū parerga semper perosa,
Vetustatem
Propriâ simplicitatis hypostasi
Confitetur.

Nuditati suæ relictam,
Etiam rubore circumdatam,
Quia nondum potuit erubescere,
Non nivis coagulum, †
Sed adamantinam
Fateâre.

Nobilissimis INSIGNIBUS semper PAX,
Nisi cū MAIOR.
Sunt, quos pudeat alienis spoliari,
Ne proprietate mendicent:

Hæc
Primis nostratum Profapiarum
Connubiô sociata,
Ubique Evangelii tenax,
Beatiùs magis dare, quàm accipere, †
Rata,

† Plin. l. 21. c. 25. † Act. 20.)(4 O:

Omniū Cimeliis plus intulit,
Quā participavit.
Sic

Rarō exemplō ,
Solidique Philosophorum axiomatis
Ruina ,

SIMPLICITATE suā

Quodlibet ei socium

ORNAVIT.

Consimilibus sui Pyramidibus

Familiares Præcones

CHARACTERES

Ab Ortu dedignata ,

Nativō CANDORE retentō ,

Quam illi non edicerent ,

NOBILITATIS CANICIE

Eloquitur VETUSTATEM.

Hinc

LINGUAM dicerem ,

Ni PYRAMIDEM

Pridem dixissem.

Ast

Erecta posthac , non ampliùs retorta
Sit mens.

Nec absre :

Etenim futura in finem sperari ,

Quia

Quia ventura :
Præterita ; nec teneri ,
Quia delapsa :
Nec numerari queunt ,
Quia infinita .
Non majorem HABITIS , dant FUTURA
CLARITUDINEM ,
Utpote utraq̃ue
NULLAM :
Sola possessa dat gloria
MAXIMAM .
Ergò ad PRÆSENTIA ,
Quæ in vigesima quarta generatione
Vetustatem nobilem ,
Nobilitatem vetustam ,
In novitate felici
Venustè pandunt ,
Cum
GNATORUM hic trigemmis Ternio
Nobilissimum GENITOREM
Refert .
Dignam sanè Parente sobolem .
Et Genitorem Genitis dignissimum .
Cujus
MAIORES , & Antenatos non possis ,
Nisi in ipso ,
In

In quo OMNES desinunt,
SINGULI concurrunt,
Convenire.

Ipse à singulis nullò magis,
Quàm meritis, & magnitudine diversus.

PATRIAE

Ut crederetur, emolumento natus,
Genium Ei nullibi non ingeniosum

NATURA favit,
VIRTUS exacuit,
FORTUNA occupavit.

Qui idem

Juris ac Justitiæ peritus,
Dicendo docet,
Dictaturâ imperiosus,
Doctrinâ dictator,

Se uno plurimis, citra exemplum,
Sufficiens.

Tot MUNERUM Numeros,
Quis absolveret?

Certè

Nisi ingeniò validissimus,
Impleret NEMO.

Clientibus FÆLICITATE,
Tribunalibus FACUNDIA.

Patriæ FIDELITATE,

Cæ.

Cæsari VIRTUTE probatus,
Non casûs temeritate,
Sed Prudentiæ delectu,
Imò

Ipsius naturæ quodam suffragio
M V I O R U M suorum
Loca omnia occuparet,
Nisi excessisset.

Ad primas Patrias dignitates
Plus aliorum,

Quàm suô votô, vocatus,
Ostendit,

Se non ideò eas meruisse
Ut ferret,

Sed ferre, quia meruerit.

Rarissimo divortio, Collibus tumorem,
Flammæ fumum abstergit :

Hoc est,

Fortunam sine fastu,

Æmulationem sine invidia

S ustinet.

Quòd quis easdem quæsitas

Non repererit dignitates,

Quid mirum?

Cum illæ Q U A E R E N T E neglato

In Q U Æ S I T O maluerunt

Deliciari.

Imò

Monogamiam, tot procis petitam,

Divortio dedignatæ,

Quæ PLURES fatigarent,

In hoc UNO

Sese collegerunt,

Nullibi melius hospitandæ

Nisi PYRAMIDI huic jam olim do-

Evassent. (mesticæ

Ideò

Magno ONERE, pari HONORE

PATRIÆ primitivos PATRES

Majestatem publicâ,

Affabilitate privatâ

Ubique conspicuus, nullibi inutilis

Exprimit:

Nullibi MINOR, utpote ubique

MAIOR.

Quamvis aliunde ejus ENCOMIA,

Modestiâ vulgationem vetante,

Promere DIFFICILE,

Credere FACILLIMUM:

Nec ullus nisi suo damno,

Illis detraxerit:

Quia juratam Patriæ fidem

Ne-

Nemo, nisi

Privatâ perfidiâ, laceſſiverit.

Utpote qui

Intantâ negotiorum diverſitate,

Sævâque temporum præſentium

Tempeſtate,

PATRIÆ gubernaculo ſic aſſiſtit,

Ut ambientium malè ortus tumor

Abortu perierit:

Dum vix ullus tam projectè audet,

Ut ſperet ILLI

Uti virtute,

Sic fortunâ, ſic famâ ſuccedere.

Etenim & ipſe

Gloriferos nobiliſſimæ ſuæ Antiquitatis

Coryphæos,

Quà *Lentulos*, quâ *Fabios*, quâve *Cicerones*

Aſſequutus priùs, quàm *imitatus*.

GENITOREM quidem,

Adhuc famâ virentem,

Repetitò Provinciæ DEPUTATUS,

Et olim Præſes, exceſſit.

PROAVUM

Provinciæ PRÆTOR meritò exiſtens,

Nequaquam impar,

Exhibet.

Et

Et

Ne Pietate crederetur inferior,
Parthenium Minkendorffense,
Quod per SIGEFRIIDUM III,
Undecimum Propagatorem
GALLENBERGIORUM
DEO, & divæ CLARÆ Seraphicæ
Dicatum, fundatùmque
Diversigena temporum injuriâ
Ruiturum pendebat,

Ab imo

Magnificè industrius reerexit.

Hic

Fidei, Gloriæq; Suorum Auctor audiret,
Nisi propriô meritô,
Cæsareo delectu,

Unâ

Et PRÆTOR, & LOCUMTENENS

Aliis ipmossibili

Ipsi necessariô

Patriæ utili nexu;

Institutus,

Hyperarchus evasisset.

Ergò, si,

Quæ in INFERIORIBUS sunt dispersa,

In SUPERIORIBUS solùm uniuntur,

Hunc

HUNC,
Prædecefforibus Ejus, quis negaverit?
SUPERIOREM?

Nec abſque provectionis miraculo
Ab honoribus requiſitus,
Faſtigium eorundem inclinavit.

Bravium ſine curſu,
Quia totum, comprehendit,
Cum dignitates ſolò meritò
Accerſivit.

Alios umbræ invitos ſequuntur

HUNC fulgor fortunæ
Vel ſolius famæ igniculò:
Et dum illa inſita levitate

Ad MAGNATES altum metatur,
Vix edixeris,

AN SIGISMUNDUM

Invenerit potiùs, quàm fecerit
MAGNUM.

Summâ continentia in ſumma libertate

Certò probat,

Se fælicitatem tanquam frœnum aureum
Excepiffe,

Quò priſtinæ virtuti,

Nil niſi pretium,

Acceſſerit,

Indo.

Indole diligenter officiosissimus
Nec vias, nec artes negligit,
Iis, quos amaverit,
Benefaciendi:

Hinc rarâ Philophiliâ
Præsentium admirationi,
Posterorum sequelæ
Commendatur.

Dignus, qui omnis vitæ mastigem
Immortalitate vitet,
Quam

Quia humana Ei negat Conditio
FAMÆ ÆTERNITAS
Compensabit.

Fælix Genitorum Trias:
Cui

Maxima pars doctrinæ esse debeat
GENITORIS virtutem
Intueri.

Quas enim in PATRE actu miraris,
In FILIIS futuras
Prævideas.

Nam
Ut singulis exhiberet singulas
Eam per traducem
Indolem in filios propagavit,

Quæ

Quæ etiam in MINIMO,
Ortum cellare nesciens,
MAXIMA solùm

Exhibet.

Ut VETUSTA VIRET, in Genitore;
Sic

In *Genitis omnem ornat ætatem*,
Nec alium ex Indolis caractere
Sensum colliges,

Quàm quo Veterū suorū VIRTUTES
Non temporum,
Sed hominum;
ANTERIORUM magis,
Quàm MAJORUM
Fuisse ostendant.

Quibus

Quia cum Bœtio, †
*Si quid est in nobilitate bonum, id solùm, ut
imposita Nobilibus necessitudo videatur,*
Ne à Maiorum virtute degenerent, esse,
Vei silentes eloquuntur:

Hoc

Animas nobilitantis Philosophiæ
Solamen

Non CALAMO, sed SCALPRO

† *Lib. 3. prof. 6.*

Quia

Quia PYRAMIDI

Appendit.

Et qui

Nobilitatem Eorum æstimat,

Fortunam probat,

Dignitatem evehit,

Benevolentiam sentit

Obsequia dedicat,

Nobilissimis Genitis

Ortu MAGNIS

MAXIMIS Indole,

Professione

Inter MINORES Minimus

Obsequio deditissimus

P.

Fr. Antonius Lazari,

Lecturo.

Qui propria pridem promisi, alienā
præmitto, nequaquam his à debito
absolvendus: licet enim professionis
Sacramento expropriatus existam, non idèò
tamen tua te in expectatione fatigavi: ve-
rùm quia publicis Provincia negotiis calamo
addictus, in propriis triēnii jacturam sub-
ivi, ut & fidem violasse, & evulgata faciei
factum suppressisse, aliena rei plus æquo cu-
riis, visus fuerim. Neque bili ullâ mastiges
hujusmodi excepi, qui spei temporis retro-
vehendi nusquam valedixi, jamque pri-
vata quieti repositus id ago, quò tuā sublevē
patientiā, me à censuris expediā, & sanguinē
scapulis meis affusum, fronti eorum infe-
ram. Interea dum rubiginem meis adimo
revisor, Boëtio prælum occupavi, illo, in-
quam, Anitio Manlio Torquato Severino,
quem quanti omnis ætas, & cana fecerit
vetustas, non major est probandi, quàm
solem scintilla illuminandi necessitas: hu-
jus enim instar se ipso famæ fulgorem præ-
ferens ab objecto nulli potuit non esse com-
mendatus. Et quamvis nonnulli opuscu-
lum hoc ingens AUREUM: alii DIVI-
NUM

NUM inscripserint , infrà tamen Au-
thoris mentem , quod pro subjeçti nobilita-
te , de CONSOLATIONE PHILO-
SOPHIÆ signari voluit , ut hoc ipso cha-
ractere , qui modicitate subjacet , argumen-
ti magnitudine maxima transcenderet vo-
lumina , dum eam animis confert valetu-
dinem , quàm sola eorundem directrix di-
spensat Philosophia , ut videlicet rationum
aquipondio tam solidè rectitudinis centrum
teneat , quò nec prosperis extra virtutem
trahi , nec adversis suprà constantiam pre-
mi valeat. Plures posteritati ejus reimpres-
sione , additis etiam commentariis , consulû-
re , nulli tamen felicius , quàm qui textum
alterare haud præsumpserunt , utpotè ta-
lem , quive tam elegans est , ut nescias , u-
trum Author ultimus fuerit eorum , qui
Romanè locuti sunt , an primus , qui in-
clinatam eloquentiam in integrum restitu-
ere sit adorsus. Tu eo frûere , & animum
exhibentis proba , utque debitum exolutu-
ro vita non deficiat , pio voto succurre , tuæq;
curriculum felix percurrere.

Ani-

*Ex veteri statua mar-
morea quæ est Romæ.*

Anicij Manlij Torquati
S E V E R I N I
BOETII VITA.

Jul. Martiano Rota Scriptore.

Nicius Severinus Boëtius, Romanus, & nobilitate majorum & animi dotibus clarus, in ea tempora incidit, quibus Italia à Barbaris oppressa tenebatur. Natus est enim non ita multis post annis, quàm ab Alarico Roma caperetur, floruitque Theodorici regis tempestate. Theodoricus hic à Zenone cum ingentibus copijs missus, ereptam Odoacri Italiam sibi vendicaverat; Ravennæque regni sede locatâ, cuncta pro libidine administrabat: quod

videns Boëtius honestis disciplinis animum applicuit, id sibi tantum superesse intelligens, quod homine libero dignum foret. Eruditus itaque Græcis & Latinis litteris ab adolescentia cum esset, quædam primum ex Euclide transtulit, atque ita transtulit, ut & dimetiendi rationes, & alia quædam de suo adjungeret; ac, quod nondum Aristotelis ætate repertum fuerat, æquale circulo quadratum astruere docuerit. Arithmetica postea, Nicomachum, non ut interpres, secutus, sed suo usus iudicio, Latinis verbis reddidit. Et inde Musicam, perplexam & involutam disciplinam, ex optimis quibusque collegit: qua in re & Aristoxenis copiam, & Pythagoræ iudicium expressit. Extat Theodorici regis ad Boëtium epistola, quæ & Ptolomæi Syntaxin, & Archimedis Mechanicem ab eo Latinitate donatam affirmat. Verum præludia hæc fuisse crediderim eorum, quæ vir tantus mente

agi-

agitabat. Philosophiam enim Latinis litteris illustrare constituerat, non ut Varro Stoicam, nec ut Tullius Academicam, sed eam quæ cæteras obscuravit ab Aristotele invec̃tam, & à tot præstantibus ingenio viris, ætate tam longè celebratam. Id ipse his verbis significat: Ego omne Aristotelis opus, quodcunque in manus venerit, in Romanum stylum vèrtens, eorum omnium commenta Latina oratione præscribam: ut si quid ex logicæ artis subtilitate, & ex Moralis gravitate peritiæ, & ex Naturalis acumine veritatis, ab Aristotele perscriptum est, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine commentationis illustrem. Igitur Porphyrium, quem Victorinus Apher compendio transtulerat, explanavit, & eundem à se mox interpretatum novis rursus expositionibus illustravit. Prædicamentis manum admovebat, cùm ecce Consul Romæ creatur. Hoc ipse suis verbis significat:

Et si nos curæ officij consularis impediunt, quò minus in his studijs omne otium plenamque operam consumimus, pertinere tamen videtur ad aliquam Reipublicæ curam, elucubrata rei doctrinâ cives instruere. Nec male de civibus meis merear, si cum prisca hominum virtus, urbium ceterarum ad hanc unam Rempublicam imperium transtulerit, ego ad id saltem quod reliquum est, Græcæ sapientiæ artibus, mores nostræ civitatis instruxero. Quare ne hoc quidem ipsum Consulis vacat officio, cùm Romani moris semper fuerit, quod ubicunque gentium pulcherri-
mum esset atque laudabile, id magis ac magis imitatione commendatum honestare. Hæc ille. Ex quibus illud etiam falsum esse convincitur, quod aliqui memoriæ prodiderunt, Boëtium omnia, non plerâque: relegatum scripsisse. Ad Consulatum autem juvenis pervenit favore principum civitatis. Puerum enim a patre
reli-

relictum curandum susceperant, quod & antiquâ Manlij Torquati familiâ prognatum scirent, & novam Anicij proavi indolem perspectam in ipso haberent. Primo ejus Consulatu, rex Hunnorum & Italiæ Odoacer, Phæbâ Rugorum duce victo captoque, positus est, sicuti Cassiodorus tradit; qui bis solum, cum Symmacho semel ipsum in Consulibus nominat. Non solum autem dignitatem hanc ipse adeptus est, sed duos etiam filios suos, quod nunquam antea contigerat, Consules eodem tempore vidit, Patricium & Hypatium. Anno illo Boetius in curia Theodoricum tum primum Romam accersitum, S. P. Q. R. nomine, magnâ facundiâ laudavit, & in circo duorum Consulum mediis triumphale convivium multitudini exhibuit. Collegam in ultimo Consulatu Symmachum socerum habuit; cum quo magistratum ita gessit, ut commune bonum privatis amicitiiis præferret. Accidit ut Paulini con-

fularis opes regij satellites appeterent: hominem ingenuè tutatus est. Albinum falsò Cyprianus accusavit: innocentem consularem virum ostendit. Acerba fames Campaniam urgebat, & acerbiorẽ coëmptionem tyranni procuratores indixerant: eam exigì Consul non sustinuit. Triguillam quòque regiæ domûs præpositum multoties ab injuria dejecit, & Conigastum fortunas optimi cujusque insectantem compescuit. Hisce rebus factum est, ut regis indignationem incurreret, perditorumque delationibus in exilium pelleretur. Accusationis summa hæc fuit: Quòd Senatum læsæ Majestatis accusaturum prohibuerit: quòd ad Anastasium imperatorem literas miserit de recuperanda libertate. Delatores perditis moribus homines tres extiterunt. Gaudentius & Opilio, tunc ob innumeras fraudes exilio damnati, Basiliusque pridem à procuratione domûs regiæ dejectus, obæratulque pluri-

plurimum. Purgasset facile Severinus objecta crimina, si coram delatores arguendi facultas sibi à Theodorico data fuisset. Sed vel iratus oblatam sibi ultionis occasionem amittere, vel improbus à se excitatam calumniam dissolvere noluit. Absens itaque vir, & innocens, & grandis natu Boëtius, malorum conspiratione relegatus est; nec à bonis in patria retentus, Ticinum secessit, urbem in Insubribus positam, & sibi à tyranno præscriptam. In quam simul atq; venit, quo posteris etiam innocentiam suam cognitam faceret, pulcherrimum illud de Consolatione volumen, Ciceronem imitatus, conscripsit. Nam sicut ille, quo filiae desiderium levaret, de animorum immortalitate disceptans, Tulliam supervivere monstrat; ita Severinus de falso & vero bono, deque providentia disputat, & omnia voluntate divina mortalibus evenire declarat. Verum in eo opere Cicero carmen non attingit. Boëtius utram-

que orationem admiscet , atque ita admiscet , ut facile unicuique ostendat ingenium sibi , quicquid tentasset , nunquam defuisse. Sed quid naturali Philosophiâ difficilior ? quid Dialecticâ spinosior ? at utramque disciplinam sic oratione suâ pervagatus est , ut abditissima quæq; cui vis prompta reddiderit. Neque verò selectum unum aliquod argumentum oratione confectatus est , sed Philosophiæ penetralia , ingressus , ea Latinis hominibus primus referavit , quæ princeps Aristoteles de industria pluribus occultaverat. Qua in re optimos quosque consuluit : Theophrastum dico , Eudemum , Andronicum , Aspasium , Herminium , Alexandrum Syrianum , Porphyrium , Themistium de quorum sententiis , tamquam honorarius arbiter , dijudicat. Attestatur hoc expositio in librum Aristotelis de Enuntiatione , tam prima duobus , quam secunda sex libris absoluta : in quorum ter-
tio

tio, cum de tribus contingentium, modis se melius scripsisse dicat in libris *Physicis*, suspicandum reliquit, se naturalem quoque *Philosophiam* enucleasse. Verum haecenus tam hi desiderantur commentarii, licet fuerint *Tarvisium* hinc nuper asportati, quam illi, quos in *Analyticen* & *Topicen* emisit. Siquidem & hos ipse citat, & in *Topica* *Ciceronis* septem libros à se confectos profitetur, opus varium, difficile, eruditum, nec à quoquam antea quam à *Victorino* frustra tentatum. *Platonis Dialogos* ipse *Latinos* facturum se recepit, factos *Cassiodorus* asseverat. Mirarer quomodo tanta praestare potuerit, nisi divina illa in librum *Aristotelis* de *Interpretatione* commentaria biennio scirem ab eo confecta: quod tempus vix evolvendis tot expositoribus satis fuisse videtur, nedum eorum sententiis plerumque controversis, & dijudicandis, & eligendis, & accommodandis. Inter *Peripateticos* enim ce-

lebris est ferme nullus, qui in hunc librum non scripserit: quod & magno-
pere quidem necessarius sit, & multa
doctrina refertus, sed acumine senten-
tiarum & verborum brevitate perob-
scurus. Commentabatur autem hæc,
quo tempore Theodoricus superatis
alpibus Clodoveum focerum Franco-
rum regem ingenti prælio profliga-
vit. Cæterum Severinus non tantum
in interpretando & exponendo Ari-
stotele versatus est, sed pleraque et-
iam ipse veluti procreavit. Horum
in numero sunt pulcherrimi illi qua-
tuor de differentiis Topicis libri, qui-
bus Dialecticos locos à Rhetoricis di-
rimit: & totidem alij de utroque Syl-
logismo: item de Divisione & defini-
tione singuli. Nam qui ad Syllogis-
mos categoricos introductorius in-
scribitur, titulum subornatum habet,
cùm libri Aristotelis de Enuntiatione
vel breviarium sit, ut ipse appellat,
vel certe idem quod primus de cate-
goricis Syllogismis. Opus quoque de
Scho-

Scholastica disciplina , non titulum modo , sed & elocutionem & inventionem mentitur : aliter enim Boetius scripsisset , si ea de re scribere voluisset. Sed ipsum mittamus ac de Hebdomadibus aliquid potiùs in medium afferamus. Sunt autem Hebdomades opera septem partibus distributa ; sicuti decem libris Decades , & novem Enneades. Hebdomadas Varro primus inscripsit , deinde hic ipse : ex quibus libellus de Substantiæ bono , & alius de Unitate & vno sumptus est ; reliqua aut edita non sunt , quod ea sibi , ut significare videtur , commentatus esset , aut ad nos usque non pervenerunt. Hebdomadas juvenis composuit , velut & de duabus naturis & una persona Christi. Hoc ut ita existimem , ejus verba faciunt : Episcopus (inquit) scriptor epistolæ , tanquam valde necessarium , cum præterire noluiisset , è duabus naturis Christum consistere , & in duabus æqualiter , Catholicos credere : novitate di-

At perculsus , meditabar omnes animo quæstiones. Decretum hoc fuerat concilio Chalcedone celebrato , illucque Leo Romanus Episcopus venerat : cujus epistola Romam missa , cum postea nitentibus acephalis condemnatum jam dogma revocare , pluribus convocatis Romæ legeretur , nec satis jam quid decerneret intelligeretur , ansam Boëtio dedit eum librum componendi contra Nestorium , qui duabus naturis personas totidem adjungebat , & Eutychetem , qui unicam naturam & personam tuebatur. Ergo si quis ab Imperatore Leone , qui rejectam sub Martino Nestorij , & Eutychetis opinionem fovebat , ad Iustinum usque supputet annos , paulo minùs quinquaginta deprehendet ; quibus de Boëtij vita detractis , prima juventutis tempora relinquentur. Verùm hæc , ut libuerit , quisque accipiat , illud certe non admittendum contenderim , Boetium morte præventum Musicam non absolvisse.

Nam

Nam quod obijciunt aliqui titulos eorum quæ defunt adhuc superesse, id nos in contrariam sententiam potius trahit, absurdum esse existimantes, nondum conscriptis rebus velle nomen imponere. Quod si quid imperfectum Severinus reliquit, id ipse Theologiam fuisse censuerim: satis enim superque Philosophiam illustraverat. Itaque divina restabant: & jam multum processerat Augustinum secutus, ut ipse de Trinitate ad Symmachum scribens affirmat: Vobis, inquit, inspiciendum est, an ex beati Augustini scriptis semina rationum in nos venientia, fructus aliquos intulerint. Ex quibus illud etiam conijcere possumus, cur nono demum anno Theodoricus Severinum & Symmachum necarit: an quia senex in opinionem Arii defecit, & inimicus adeo Catholicis evasit, ut eorum templa diruere in Italia voluerit, si Iustinus Arianos in Asia non restitueret. Propugnatores autem sani dogmatis, cum

aliàs semper, tum præcipuè eo tem-
Boëtius & Symmachus extiterunt.
Quamobrem tyrannus coniectos in
carcerem obtruncari iussit. Ticini
incolæ semper à majoribus traditum
constanter asseverant, Severinum,
cum regius spiculator lethale vulnus
intulisset, utraque manu divulsum
caput sustinuisse, interrogatúmque à
quonam se percussum existimaret? ab
impijs, respondisse; atque ita cum in
vicinum templum venisset, & flexis
genibus ante altare sacra percepisset,
post paulùm, expirasse. Extinctus di-
vinos honores à nostris consecutus est,
quòd pro Catholicis contra perfidiam
Arij mortem sustinuerit. Sunt qui
scribant ipsum antea Ravennam ac-
cerditum, prætorioque regis præposi-
tum, mox cum aliquot senatoribus
occisum: quod Symmacho potius
convenire videtur. Turris enim e-
nim lateritio lapide fabrefacta etiam-
num Ticini monstratur, Boëtij car-
cer; sepulcrúmque ejus in æde beati

Augu-

Augustini visitur, qua parte in adytum templi ascensus incipit, hoc Epitaphio incisum.

*Mæonia & Latia linguâ clarissimus,
& qui,*

Consul eram, hîc perij, missus in exilium.

Et quia mors rapuit, probitas me vexit ad auras: (opus.)

*Et nunc fama viget maxima, vivet
Circumfertur & aliud Elogium,
quo sepulchrum ejus exornabatur, antequam illic à Luitprando Longobardorum rege collocaretur. Ipsum, quia paucis multa continet, ad ejus vitam facientia, subjunximus:*

*Ecce, Boethus adest, in celo magnus,
& omni,*

*Perspectus mundo, mirus habendus
homo.*

*Qui Theodorico regi delatus iniquo,
Ticini senium duxit in exilio.*

*In qua se maestum solans dedit urbe
libellum;*

Post ictus gladio, exijt è medio.

Hic

Hic finis viri clarissimi fuit, qui facundia, probitate, doctrina, plurimum excelluit: ultimus omnium, qui ex antiquis Romanis aliquid literarum monumentis consecrarint, primus omnium, qui Aristotelicam disciplinam Latinis literis illustrare cœperint; tantæ apud posteros auctoritatis, ut ab ejus sententiis nulla fermè sit provocatio. Hujus morte magnam rem amisimus, & frustra à multis postea tentatam, Platonis & Aristotelis concordiam, quam utriusque Philosophiæ peritissimus, & pollicitus fuerat, & nisi vitam eripuissent improbi, præstare solus potuisset. Ultio tamen paulò post insecuta est divinitus, nam cænanti Theodorico, cùm piscis caput illatum esset, visus est sibi rex in eo videre Symmachi faciem inferius labrum mordicus apprehendentem, torvisque oculis subinde minitantem: eo spectaculo consternatus tyrannus in morbum incidit, & simul, atque quod viderat, id se vidisse confessus est

est, expiravit. Ictu sanguinis mortuum
sui divulgavit: verum Amalasunta
rei conscia, cum in regno successisset,
patris acta contra jus & fas decreta re-
scidit; & Severini ac Symmachi bo-
na in fiscum redacta, eorum liberis re-
stituit, paucis annis antea quam Be-
lisarius à Iustiniano missus, Italiâ Go-
thos omnes expulit. Porro Boëtij
multi fuerunt: primus Stoicus, de
quo mentionem facit Diogenes in
Zenonis vita: secundus Epicureus,
quem Plutarchus in Conviviis intro-
ducit: tertius Cretensis, Aristotelis
studiosus, & vir consularis, à Gale-
no celebratus. Præter hos alii fue-
runt & Philosophi ambo & Peripate-
tici; unus hic ipse, de quo satis jam
dictum est Patricius Romanus: alter
Græcus & antiquior, quem & hic ip-
se in Porphyrio, & Ammonius atque
Simplicius ut Aristotelis interpretem
agnoscunt. Fuerunt itidem & duo
Symmachi, magnæ in literis existi-
mationis vterque: primus Gratiani,
&

& Valentiniani temporibus ; secundus Zenonis & Anastasij. Illius epistolæ circumferuntur , crebrâque de eo in Macrobij Saturnalibus mentio habetur. Hujus nihil quidem extat. Sed ut Boëtij testimonium præteream ; Priscianus Cæsariensis de ponderibus scribens , sic eum laudat, vt omnes omnium disciplinarum apices consecutus videretur.

Ani-

*censet, quod & totius operis princeps
est scopus.*

LIBRI II.

SYNOPSIS.

*Solidis Philosophiæ argumentis convinci-
tur Boëtius, vanum esse suum prioris
fortune desiderium. Describitur feli-
citas, &, quod hujus ipse potissimam
partem adhuc possideat, probatur.
Varij circa humanam felicitatem
sensus, ijque erronei, quodve adver-
sitas sæpe sæpius felicitate sit utilior.*

LIBRI III.

SYNOPSIS.

*Idem efficacius adhuc prosequitur Philo-
sophia, & omnes quidem homines
beatitatem appetere, in illa tamen
inquirenda deviare, dum nonnulli
in divitiis, alij in dignitatibus,
magnorum propinquitate, fama,
nobilitate, plurimi in voluptatibus*

som-

somniatam quarebant. Nil eorum, quæ præter boni defectum, multa secum vehunt mala, beare posse, sed solum summum bonum, quod Deus est, cujus providentiâ cuncta reguntur, evidenti demonstratione assequitur.

LIBRI IV.

SYNOPSIS.

Boëtius stupet super proborum adversitate, & malorum prosperitate, Philosophia verò palam exponit hos illis imbecilliores esse, utpote quos pœna, illos autem præmium, expectat, illa quidem tanto durior, quanto magis dilata. Providentia, & permissio divina describuntur, & tam in prosperis quàm adversis, extra bonum, neminem esse felicem, ostenditur.

LIBRI V.

SYNOPSIS.

*Casus , fortuitusque eventus definitur.
 Humanum arbitrium liberum asse-
 ritur. Quid sit fatum , & quò re-
 rum ordine , nexuque divina præ-
 scientia , arbitrij nostri libertate il-
 lasâ , cuncta disponat , solide , & capto
 facillimè demonstratur.*

Anicij Manlij Torquati
SEVERINI BOETII

De

CONSOLATIONE
PHILOSOPHIÆ,

LIBER I.

METRUM I.

CArmina qui quondam studio flo-
rente peregrini,
Flebilis, heu, mæstos cogor inire
modos.

Ecce mihi lacera dictant scribenda Ca-
mena.

Et veris elegi fletibus ora rigant.

Has saltem nullus potuit pervincere ter-
ror,

Ne nostrum comites prosequerentur
Iter.

Gloria felicitis olim viridisque iuventa

Solatur mæsti nunc mea fata senis.

Venit

*Venit enim properata malis inopina se-
nectus,*

Et dolor atatem jussit inesse suam.

Intempestivi funduntur vertice cani,

Et tremit effueto corpore laxa cutis.

*Mors hominum felix, quæ se nec dulci-
bus annis.*

Inferit, & maestis sæpe vocata venit.

*Eheu, quam surda miseros avertitur
aure,*

Et flenteis oculos claudere sæva negat!

*Dum levibus malefida bonis fortuna fa-
veret,*

Pene caput tristis merserat hora meum.

*Nunc quia fallacem mutavit nubila
vultum,*

Protrahit ingratas impia vita moras.

Quid me felicem toties jactastis amici?

Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

PROSA I.

HÆc dum mecum tacitus ipse
reputarem, querimoniamque
lacrymabilem styli officio designa-
rem,

gnarem , adstitisse mihi supra verticem visa est mulier reverendi admodum vultûs, oculis ardentibus, & ultra communem hominum valentiam perspicacibus, colore vivido, atque inexhausti vigoris; quamvis ita ævi plena foret, ut nullo modo nostræ crederetur ætatis: staturâ discretionis ambiguæ. Nam nunc quidem ad communem sese hominum mensuram cohibebat, nunc verò pulsare cælum summi verticis cacumine videbatur: quæ cum caput altiùs extulisset, ipsum etiam cælum penetrabat, respicientiumque hominum frustrabatur intuitum. Vestes erant tenuissimis filis subtili artificio, indissolubilique materiâ perfectæ; quas, uti post eadem prodente cognovi, suis manibus ipsa texuerat. Quarum speciem, veluti fumosas imagines solet, caligo quædam neglectæ vetustatis obduerat. Harum in extremo margine, **II** in supremo verò **⊕**, legebatur intextum atq; inter utraq; literas in scalarum

B

rum

rum modum gradus quidam insigniti videbantur, quibus ab inferiore ad superius elementum esset adscensus. Eandem tamen vestem violentorum quorundam sciderant manus, & particulas, quas quisque potuit, abstulerant. Et dextera quidem ejus libellos, sceptrum verò sinistra gestabat. Quæ ubi poëticas Musas vidit, nostro assistenteis toro, fletibusque meis verba dictanteis, commoda paulisper, ac torvis inflammata luminibus. Quis, inquit, has scenicas meretriculas ad hunc ægrum permisit accedere? quæ dolores ejus non modo nullis foverent remediis, verùm dulcibus insuper alerent venenis? Hæ sunt enim, quæ infructuosis affectuum spinis, uberem fructibus rationis segetem necant, hominùmque menteis affuefaciunt morbo, non liberant. At si quem profanum, uti vulgo solitum, nobis blanditiæ vestræ detraherent, minùs molestè ferendum putarem. Nihil quippe in eo nostræ operæ la-

derenda

derentur. Hunc verò Eleaticis, atque Academicis studijs attigistis innutritum? Sed abite potiùs Seirenes vsque in exitium dulces, meisque eum Musis curandum, sanandùmque relinquite. His ille chorus increpitus, deiecit humi mæstior vultum, confessusque rubore verecundiam, limen tristis excessit. At ego, cujus acies lacrymis mersa caligarat, ne dignoscere possem, quænam hæc esset mulier tam imperiosæ auctoritatis, obstupui, visûque in terram defixo, quidnam deinceps esset actura, expectare tacitus cœpi. Tum illa propius accedens, in extrema lectuli mei parte confedit, meumque intuens vultum luctu gravem, atque in humum mærore dejectum, his versibus de nostræ mentis perturbatione conquesta est.

M E L R V M II.

H*Eu quàm precipiti mersa profundo,
Mens habet, & propriâ luce relictâ.*

Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quoties flatibus acta,
Crescit in immensum noxia cura!
Hic quondam cælo liber aperto,
Suetus in ætherios ire meatus,
Cernebat rosei lumina solis,
Visebat gelida sidera luna,
Et quacunque vagos stella recursus
Exercet, varios flexa per orbis,
Comprensam numeris victor habebat.
Quin etiam causas, unde sonora
Flumina sollicitent æquora Ponti,
Quis volvat stabilem spiritus orbem,
Vel cur Hesperias sidus in undas
Casurum rutilo surgat ab ortu;
Quis veris placidas temperet horas,
Ut terras roseis floribus ornet:
Quis dedit ut pleno fertilis anno
Autumnus gravidis influat uvis,
Rimari solitus, atque latentis
Naturæ varias reddere causas:
Nunc jacet effæto lumine mentis,
Et pressus gravibus colla catenis,
Declivemque gerens pondere vultum,
Cogitur, heu! stolidam cernere terram.

PRO-

PROSA II.

SEd medicinæ, inquit, potiùs tempus est, quàm querelæ. Tum verò totis in me intenta luminibus: Tu ne es ille, qui nostro quondam lacte nutritus, nostris educatus alimentis, in virilis animi robur evaferas? Atqui talia contuleramus arma, quæ nisi priùs abjecisses, invictâ te firmitate tuerentur. Agnoscisne me? Quid taces? pudore an stupore siluisti? mallem pudore; sed te, ut video, stupor oppressit. Cùmque me non modò tacitum, sed elinguem prorsus, mutumque vidisset, admovit pectori meo leniter manum. Et nihil, inquit, periculi est, lethargum patitur, communem illarum mentium morbum. Sui paulisper oblitus est; recordabitur facilè, si quidem nos ante recognoverit. Quod ut possit, paulisper lumina ejus, mortalium rerum nube caligantia, tergamus. Hæc dixit, oculosque meos fletibus undanteis

danteis , contracta in rugam veste,
siccavit.

M E T R U M III.

Tunc me discussâ liquerunt nocte te-
nebra,

Luminibusque prior redijt vigor :

Vt cum præcipiti glomerantur sidera coro

Nimbosisque polus stetit imbribus ,

Sol latet , ac nondum cælo venientibus
astris ,

Desuper in terram nox funditur ;

Hanc si Thraïcio Boreas emissus ab antro

Ver ætæ , & clausum referet diem ,

Emicat , & subito vibratus lumine Pha-
bus ,

Miranteis oculos radijs ferit.

P R O S A. III.

HAnd aliter tristitiæ nebulis dis-
solutis , hausi cælum , & ad
cognoscendam medicantis fa-
ciem mentem recepi. Itaque ubi in
eam

eam deduxi oculos, intuitumque defixi, respicio nutricem meam, in cuius ab adolescentia Laribus versatus fueram, Philosophiam. Et quid, inquam, tu in has exilij nostri solitudines; ô omnium magistra virtutum, supero cardine delapsa venisti? an ut tu quoque mecum rea falsis criminationibus agiteris? An, inquit illa, te, ô alumne, desererem, nec sarcinam, quam mei nominis invidiâ sustulisti, communicato tecum labore partirer? Atqui Philosophiæ fas non erat, incommittatum relinquere iter innocentis, meam scilicet criminationem vereretur? & quasi novi aliquid acciderit, sic perhorrescerem? Nunc enim primum censes apud improbos mores laceffitam periculis esse sapientiam? Nonne apud veteres quoque, ante nostri Platonis ætatem, magnum sæpe certamen, cum stultitiæ temeritate certavimus? eodemque superstiti, præceptor ejus Socrates injustæ victoriam mortis me adstante prome-

ruit? Cujus hæreditatem, cùm deinceps Epicureum vulgus, ac Stoicum, cæteri que pro sua quisque parte raptum ire molirentur, mèque reclamantem, renitentemque, velut in partem prædæ, traherent, vestem, quam meis texueram manibus, disciderunt, abreptisque ab ea panniculis, totam me sibi cessisse credentes, abiêre. In quibus, quoniam quædam nostri habitûs vestigia videbantur, meos esse familiareis imprudentiâ rata, nonnullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit. Quod si nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis venenum, nec Zenonis tormenta, quoniam sunt peregrina, novisti, at Caviros, at Senecas, at Soranos, quorum nec pervetusta, nec incelebris memoria est, scire potuisti. Quos nihil aliud in cladem detraxit, nisi quòd nostris moribus instituti, studiis improborum dissimillimi videbantur. Itaque nihil est, quod admirare, si in hoc vitæ fallo circumstantibus agitemur

mur procellis , quibus hoc maximè
propositum est , pessimis displicere.
Quorum quidem tametsi est nume-
rosus exercitus, spernendus tamen est:
quoniam nullo duce regitur , sed er-
rore tantum temerè , ac passim lym-
phante raptatur. Qui si quando con-
tra nos aciem struens valentior incu-
buerit , nostra quidem dux copias suas
in arcem contrahit : illi verò circa
diripiendas invtiles sarcinulas occu-
pantur. At nos desuper irridemus ,
vilissima rerum quæque rapienteis ,
securi totius furiosi tumultus , eoque
vallo muniti , quò grassanti stultitiæ
adspirare fas non sit.

M E T R U M IV.

Quisquis composito serenus auro ,
Fatum sub pedibus dedit superbum
Fortunamque tuens utramque rectus ,
Inviictum potuit tenere vultum ;
Non illum rabies , minaque Ponti
Versum funditus excitantis æstum .

*Nec ruptis quoties vagus caminis ,
 Torquet fumificos Vesevus igneis ,
 Aut celsas soliti ferire turreis ,
 Ardentis via fulminis movebit .
 Quid tantum miseri feros tyrannos
 Mirantur sine viribus furenteis ?
 Nec speres aliquid , nec extimescas :
 Exarmaveris impotentis iram :
 At quisquis trepidus pavet , vel optat ,
 Quod non sit stabilis , sui que juris ,
 Abiecit clypeum , loco que motus
 Ne ctit , qua valeat trahi , catenam .*

PROSA IV.

Sentisne , inquit , hæc , atque
 animo illabuntur tuo ? Es-
 ne , *Asinus ad Lyram* . Quid
 fles ? Quid lacrymis manas ? Elo-
 quere , ne occultes intellectui . Si o-
 peram medicantis expectas , opor-
 tet ut vulnus detegas tuum . Tum
 ego collecto in vires animo : An-
 ne adhuc eget admonitione , nec
 per se satis eminet fortunæ in nos fa-
 vientis

vientis asperitas ? Nihilne te ipsa loci
facies movet : Hæccine est bibliotheca,
quam certissimam tibi sedem nostris
in Laribus ipsa delegeras ? in qua
mecum sæpe residens, de divinarum
humanarumque rerum scientia disse-
rebas, Talis habitus, talisque vultus
erat cum tecum naturæ secreta rima-
rer, cum mihi fiderum vias radio de-
scriberes, cum mores nostros, totiús-
que vitæ, rationem ad cœlestis ordi-
nis exemplar formares. Hæccine
præmia referimus tibi obsequentes ?
Atque tu hanc sententiam Platonis
ore sanxisti, Beatas fore respublicas,
si eas vel studiosi sapientiæ regerent,
vel earum rectores studere sapientiæ
contigisset. Tu ejusdem viri ore hanc
sapientibus capeffendæ reipublicæ
necessariam causam esse monuisti, ne
improbis flagitiosisq; civibus urbium
relictæ gubernacula, pestem bonis ac
perniciem inferrent. Hanc igitur au-
ctoritatem secutus, quod à te inter se-
creta otia didiceram, transferre in a-

ctum publicæ administrationis optavi. Tu mihi, & qui te sapientium mentibus inseruit Deus, estis conscij, nullum me ad magistratum, nisi commune bonorum omnium studium, detulisse. Inde cum improbis graves inexorabilisque discordiæ, & quod conscientiæ libertas habet, pro tuendo jure spreta potentiorum semper offensio. Quoties ego Conigastum, in imbecillis cujusque fortunas impetum facientem, obvius excepi! Quoties Triguillam regiæ præpositum domûs ab incepta, perpetrataque jam prorsus injuria dejeci! Quoties miseros quos infinitis calumnijs impunita Barbarorum semper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi? Numquam me ab jure ad injuriam quisquam detraxit. Provincialium fortunas, tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus pessundari, non aliter, quàm qui patiebantur, indolui. Cùm acerbæ famis rempore gravis atque inexplicabilis indicta coemptio
pro-

profligatura inopiâ Campaniam Provinciam videretur, certamen adversum præfectum prætorij communis commodi ratione suscepi, rege cognoscente contendere, & ne coëmtio exigeretur evici. Paullinum consularem virum, cujus opes Palatini canes jam spe atque ambitione devorassent, ab ipsis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum consularem virum præjudicatæ accusationis pœna corriperet, odijs me Cypriani delatoris opposui. Satisne in me magnas videor exacerbasse discordias? sed esse apud ceteros tutior debui, qui mihi amore justitiæ nihil apud aulicos, quò magis essem tutior, servavi. Quibus autem deferentibus perculsi sumus? quorum Basilus olim regio ministerio depulsus, in delationem nostri nominis, alieni æris necessitate compulsus est. Opilionem verò, atque Gaudentium cum ob injurias, atque multiplices fraudes ire in exilium regia censura decrevisset, cumque illi parere nolen-

tes sacrarum sese ædium defensione tuerentur, compertúmque id regi foret, edixit, ut nisi intra præscriptum diem Ravennâ vrbe decederent, notis insigniti frontibus pellerentur. Quid huic severitati posse adstrui videtur? Atqui eodem die deferentibus eisdem, nominis nostri delatio suscepta est. Quid igitur? nostræ ne artes ita meruerunt? an illos accusatores justos fecit præmissa damnatio? Itane nihil fortunam puduit, si mjnùs accusatæ innocentiae, at accusantium vilitatis? At, cujus criminis arguimur, summam quæris? Senatum dicimur salvum esse voluisse. Modum desideras? delatorem, ne documenta deferret, quibus Senatum Majestatis reum faceret, impedisse criminamur. Quid igitur, ò Magistra, censes? inficiabimur crimen, ne tibi pudori simus? At volui, nec unquam velle desinam. Fatebimur? Sed impediendi delatoris opera cessabit. An optasse illius ordinis salutem nefas vocabo?

203

78

ille

ille quidem suis de me decretis, uti hoc nefas esset, effecerat. Sed sibi semper mentiens imprudentia rerum, merita non potest immutare: nec mihi Socratico decreto fas esse arbitror, vel occuluisse veritatem, vel concessisse mandacium. Verum id quo modo sit, tuo, sapientiumque iudicio, æstimandum relinquo. Cujus rei seriem, atque veritatem, ne latere posteros queat, stylo etiam, memoriæque mandavi. Nam de compositis falsò literis, quibus libertatem arguor sperasse Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuisset, si nobis ipsorum confessione delatorum, quod in omnibus negotijs maximas vires habet, utilicuiisset. Nam quæ sperari reliqua libertas potest? Atque utinam posset ulla! Respondissem Canii verbo: qui cum à C. Cæsare Germanici filio conscius contra se factæ conjurationis fuisse diceretur; Si ego, inquit, scissem, tu nescisses. Qua in re non ita sensus nostros

stros mœror hebetavit , ut impios
scelerata contra virtutem querar mo-
litos : sed , quæ speraverint effecisse ,
vehementer admiror. Nam deterio-
ra velle, nostri fuerit fortassè defectûs:
posse verò contra innocentiam, quæ
sceleratus quisque conceperit, inspe-
ctante Deo, monstri simile est : vr-
de haud injuriâ tuorum quidam fami-
liarum quæsiuit : Siquidem Deus, in-
quit, est, vnde mala? bona verò vn-
de, si non est? Sed fas fuerit nefarios
homines, qui bonorum omnium, to-
tiûsque Senatûs sanguinem petunt,
nos etiam, quos propugnare bonis,
Senatuique viderant, perditum ire
voluisse. Sed num idem de patribus
quoque merebamus? Meministi, vt
opinor, quoniam me dicturum quid,
facturûmve præfens ipsa semper di-
rigebas. Meministi, inquam, Vero-
næ cùm rex avidus communis exitij,
Majestatis crimen in Albinum dela-
tum ad cunctum Senatûs ordinem
transferre moliretur, universi inno-
centiam

centiam Senatûs, quantâ mei periculi securitate defenderim. Scis me hæc & vera proferre, & in nulla umquam mei laude jactasse. Minuit enim quodammodo se probantis conscientiaë secretum, quoties ostentando quis factum recipit famæ pretium. Sed innocentiam nostram, quis exceperit eventus, vides. Pro veræ virtutis præmijs falsi sceleris pœnas subimus. Et cujus unquam facinoris manifesta confessio ita judices habuit in severitate concordēs, ut non aliquos vel ipse humani error ingenij, vel fortunæ conditio cunctis mortalibus incerta submitteret? Si inflammare sacras ædes voluisse, si sacerdotes impio jugulare gladio, si bonis omnibus necem struxisse diceremur, præsentem tamen sententiâ confessum, convictumve punisset. Nunc quingentis ferè passuum millibus procul moti, atque indefensi ob studium propensius in Senatum, morti, proscriptionique damnamur. O meritos, de si-

mili

mili crimine neminem posse convinci ! cujus dignitatem reatus, ipsi etiam qui detulere, viderunt : quam uti aliquis sceleris admittance fuscarent, ob ambitum dignitatis, sacrilegio me conscientiam polluisse, mentiti sunt. Atqui & tu insita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de nostri animi sede pellebas, & sub tuis oculis sacrilegio locum esse fas non erat. Instillabas enim auribus, cogitationibusque quotidie meis Pythagoricum illud, *Sequere DEUM*. Nec conveniebat vilifimorum me spirituum praesidia capere, quem tu in hanc excellentiam componebas, ut consimilem Deo faceres. Praeterea penetrabile innocens domus, honestissimorum coetus amicorum, fover Symmachus sanctus, & aequae actu ipso reverendus ab omni nos hujus criminis suspicione defendunt. Sed o nefas ! illi verò de te tanti criminis fidem capiunt, atque hoc ipso affines fuisse videmur

maleficio ; quòd tuis imbuti disciplinis, tuis instituti moribus sumus. Ita non est satis nihil mihi profuisse tuam reverentiam, nisi ultro tu mea potiùs offensione lacereris. At verò hic etiam nostris malis cumulus accedit, quòd existimatio plurimorum non rerum merita, sed fortunæ spectat eventum ; eaque tantum judicat esse provisâ, quæ felicitas commendaverit. Quo fit, vt existimatio bona prima omnium deserat infelices. Qui nunc populi rumores, quam dissonæ, multiplicésque sententiæ, piget reminisci. Hoc tantùm dixerim : ultimam esse adversæ fortunæ sarcinam, quòd dum miseris aliquod crimen affingitur, quæ perferunt, meruisse creduntur. Et ego quidem bonis omnibus pulsus, dignitatibus exutus, existimatione scædatus, ob beneficium, supplicium tuli. Videre autem videor nefarias sceleratorum officinas gaudio, lætitiâque fluitanteis : perditissimum quemq; novis delationum frau-

fraudibus imminentem : jacere bonos , nostri discriminis terrore prostratos : flagitiosum quemque , ad audendum quidem facinus impunitate , ad efficiendum verò præmijs , incitari : infonteis autem non modò securitate , verùm ipsa etiam defensione privatos , itaque libet , exclamare.

M E T R U M V.

O Stelliferi conditor orbis ;
Qui perpetuo nixus solio
Rapido cælum turbine versas ,
Legemque pati sidera cogis ;
Ut nunc pleno lucida cornu ,
Totis fratris obvia flammis ,
Condat stellas Luna minores ,
Nunc obscuro pallida cornu ,
Phæbo propior , lumina perdat.
Et qui primæ tempore noctis ,
Agit argenteis Hesperus ortus ,
Solitas iterum mutat habenas ,
Phæbi pallens Lucifer ortu ,
Tu frondiflua frigore brumæ

Strin-

Stringis lucem breviora mora :
Tu cum fervidens venerit æstas ,
Agileis noctis dividis horas.
Tua vis varium temperat annum ,
Ut , quas Boreæ spiritus aufert ,
Revehat mitis Zephyrus , frondeis :
Quaque Arcturus semina vidit ,
Seirius altas urat segetes.
Nihil antiquâ lege solutum ,
Linqvit propria stationis opus.
Omnia certo fine gubernans ,
Hominum solos respicit actus ,
Merito rector cohibere modo
Nam cum tantas lubrica versat ,
Fortuna vices præmit insontibus
Debita sceleri noxia pœna :
At perversi , resident celso ,
Mores solio , sanctæque calcant ,
Injustâ vice colla nocentes.
Latet obscuris condita virtus ,
Clara tenebris , justusque tulit ,
Crimen iniqui.
Nil perjuria , nil nocet ipsis ,
Fraus mendacij comita colore.
Sed cum libuit viribus uti ,

Quos

*Quos innumeri metuunt populi,
Summos gaudent subdere reges.
O jam miseras respice terras,
Quisquis rerum fœdera nectis.
Operis tanti pars non vilis,
Homines, quatinus fortune salo.
Rapidus rector comprime fluctus,
Et quo cælum regis immensum,
Firma stabileis fœdere terras.*

PROSA V.

HÆc ubi continuato dolore declaravi, illa vultu placido, nihilque meis questibus mota: Cùm te, inquit, mæstum, lallacrymantemque vidissem, illicò miserum, exulémq; cognovi. Sed quàm id longinquum esset exilium, nisi tua prodidisset oratio, nesciebam. Sed tu porcul à patria non quidem pulsus es, sed aberrasti. At si te pulsum existimari mavis, te potiùs ipse pepulisti. Nam id quidem de te nunquam cuiquam fas fuisset, Si enim cujus oriundus

du sis patriæ reminiscaris, non, vti Atheniensium quondam multitudinis imperio regitur: *Sed unus Rex esto, unus dominus.* Qui frequentiam civium, non depulsione lætatur: cuius agi frenis, atque obtemperare justitiæ, summa libertas est. An ignoras illam tuæ civitatis antiquissimam legem, qua sancitum est, ei jus exulare non esse, quisquis in ea sedem fundare maluerit? Nam qui vallo ejus, ac munimine continetur, nullus metus est, ne exsul esse mereatur. At quisquis inhabitare eam velle defierit, pariter definit etiam mereri. Itaque non tam me loci hujus, quam tua facies movet. Nec bibliothecæ potiùs comptos ebore, ac vitro parietes, quam tuæ mentis sedem, requiro. In qua non libros, sed id, quod libris pretium facit, librorum quondam meorum sententias, collocavi. Et tu quidem de tuis in commune bonum meritis vera quidem, sed pro multitudine gestorū tibi, pauca dixisti. De ob-

objectorum tibi, vel honestate, vel
falsitate, cunctis nota memorasti. De
sceleribus, fraudibusque delatorum
rectè tu quidem strictim attingen-
dum putasti, quòd ea meliùs, ube-
riùsque recognoscentis omnia vulgi
ore celebrentur. Increpuisti etiam
vehementer injusti factum Senatùs.
De nostra etiam criminatione dolui-
sti, læsæque opinionis damna flevis-
sti. Postremus adversùs fortunam dolor
incanduit, conquestùsque es non æ-
qua meritis præmia pensari. In ex-
tremo Musæ favientis, uti quæ cæ-
lum, terras quoque pax regeret, vota
posuisti. Sed quoniam plurimus tibi
affectuum tumultus incubuit, diver-
sumque te dolor, ira, mœror distra-
hant, uti nunc mentis es, nondum
te validiora remedia contingunt. Ita-
que lenioribus paulisper utemur, ut
quæ in tumorem perturbationibus
influentibus induruerunt, ad acrioris
vim medicaminis recipiendam, ta-
cta blandiore mollescant.

M E T R U M VI.

CUm Phœbi radijs grave,
Cancrisidus inestuat;
Tum qui larga negantibus,
Sulcis semina credidit,
Elusus Cereris fide,
Quernas pergit ad arbores.
Nunquam purpureum nemus,
Lecturus violas petas,
Cum sævis Aquilonibus
Stridens campus inhorruit,
Nec queras avidâ manu,
Vernos stringere palmites,
Vis si libeat frui;
Autumno potius sua
Bacchus munera contulit.
Signat tempora proprijs,
Aptans officijs Deus,
Nec, quas ipse coërcuit,
Misceri patitur vices,
Sic quod precipiti viâ,
Certum deserit ordinem,
Letos no. habet exitus.

C PRO

PROSA VI.

PRimum igitur paterisne me pauculis rogationibus statum tuæ mentis attingere , atque tentare ; vt qui modus sit tuæ curationis , intelligam ? Tu verò arbitratu , inquam , tuo quæ voles , vt responsum rogato. Tum illa , Hunc cine , inquit , mundum temerarijs agi , fortuitisque casibus putas ? an vllum credis ei inesse regimen rationis ? Atqui , inquam , nullo existimaverim modo , vt fortuita temeritate tam certa moveantur. Verum operi suo conditorem præsidere Deum scio : nec vnumquam fuerit dies , qui me ab hac sententiæ veritate depellat. Ita est , inquit. Nam id etiam paullo antececiisti , hominésque tantum divinæ exsortes curæ esse deplorasti. Nam de cæteris , quin ratione regerentur , nihil movebare. Papæ autem vehementer admiror , cur , in tam salubri sententia locatus , ægrotes ! Verum
altius

altiùs perscrutemur : nescio , quid abesse conjecto. Sed dic mihi , quoniam à Deo mundum regi non ambigis , quibus etiam gubernaculis regatur advertis ? Vix , inquam , rogationis tuæ sententiam nosco , ne dum ad inquisita respondere queam. Num me , inquit , fefellit abesse aliquid , per quod , velut hiante valli robore , in animum tuum perturbationum morbus irrepperit ? Sed dic mihi , meministine , quis sit rerum finis ? quòve totius naturæ tendat intentio ? Audieram , inquam , sed memoriam maior hebetavit. At qui scis , vnde cuncta processerint ? Novi , inquam , Deumque esse respondi. Et qui fieri potest , vt principio cognito , quis sit rerum finis , ignores ? Verùm hi perturbationum mores sunt , ea valentia est , vt movere quidem loco hominem possint ; convellere autem , si-bique totum extirpare non possint. Sed hoc quoque respondeas velim ; hominemne te esse meministi : Quid

ni, inquam, meminerim? Quid igitur homo sit, poteris ne proferre? Hocci-
ne interrogas, an esse nesciam ratio-
nale animal, atque mortale; Scio, &
id me esse confiteor. Et illa: Nihilne
te aliud esse novisti? Nihil. Iam scio
morbi tui, inquit, aliam vel maxi-
mam causam; quid ipse sis, nosse
desisti. Quare plenissime vel ægritu-
dinis tuæ rationem, vel aditum re-
conciliandæ sospitatis inveni. Nam
quoniam tui oblivione confunderis,
& exulem, & exspoliatum proprijs
bonis esse doluisti. Quoniam verò,
quis sit rerum finis, ignoras, nequam
homines, atque nefarios, potenteis,
felicésque arbitraris. Quoniam verò,
quibus gubernaculis mundus regatur,
oblitus es, has fortunarum vices exi-
stimas sine rectore fluitare. Magnæ
non ad morbum modò, verùm ad
interitum quoque causæ. Sed sospi-
tatis auctori grates, quòd te nondum
totum natura destituit. Habemus
maximum tuæ fomitem salutis, ve-

ran!

ram de mundi gubernatione sententiam, quòd eam non casuum temeritati, sed divinæ rationi subditam credis. Nihil igitur pertimescas. Iam tibi ex hac minima scintillula vitalis calor illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus est uti, & eam mentium constat esse naturam, ut quoties abjecerint veras, falsis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo verum illum confundit intuitum; hanc paulisper lenibus, mediocribusque fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris splendorem veræ lucis possis agnoscere.

M E T R U M VII.

Nubibus atris
 Conditæ nullum
 Fundere possunt
 Sidera lumen.
 Si mare volvens
 Turbidus Auster

Misceat æstum,
Vitrea dudum,
Parque serenis
Vnda diebus,
Mox resoluta
Sordida cano,
Visibus obstat.
Quique vagatur
Montibus altis
Defluus amnis,
Sape resistit
Rupe soluti
Obijce saxi.
Tu quoque si vis
Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem:
Gaudia pelle,
Pelle timorem;
Spemque fugato,
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
Vinctæque frenis,
Hæc ubi regnant.

LIBER SECUNDUS.
PROSA I.

Posthæc paulisper obticuit : atque ubi attentionem meam, modestâ taciturnitate collegit, sic exorsa est. Si penitus ægritudinis tuæ causas, habitumque cognovi, fortunæ prioris affectu, desiderioque tabescis ; ea tantum animi tui statum, sicuti tu tibi fingis, mutata pervertit. Intelligo multiformeis illius prodigij fucos, & eò usque cum ijs, quos eludere nititur, blandissimam familiaritatem exercere, dum intolerabili dolore confundat, quos insperata reliquerit. Cujus si naturam, mores ac meritum reminiscare, nec habuisse te in ea pulchrum aliquid, nec amisisse cognosces. Sed, ut arbitror, haud multum tibi hæc in memoriam revocare laboraverim. Solebas enim præsentem quoque, blandientemque virilibus incessere verbis : eamque de

nostro adyto prolatis insectabare sententijs. Verùm omnis subita mutatio rerum non sine quodam quasi fluctu contingit animorum. Sic factum est, vt tu quoque paulisper à tua tranquillitate discesseris. Sed tempus est, haurire te aliquid ac degustare molle, atque iucundum, quod ad interiora transmissum validioribus haustibus viam fecerit. Adsit igitur Rhetoricæ suadela dulcedinis, quæ tunc tantùm recto calle procedit, cùm nostra instituta non deserit; cùmque hac Musica Laris nostri vernula nunc leviores, nunc graviores modos succinat. Quid est igitur, ò homo, quod te in mæstiam, luctumque dejecit? novum credo aliquid, inusitatumque vidisti. Tu, si fortunam putas erga te esse mutatam, erras. Hi semper ejus mores sunt; hæc natura est. Servavit circa te propriam potiùs in ipsa sui mutabilitate constantiam. Talis erat, cùm blandiebatur, cùm tibi falsæ illecebris felicitatis alluderet. Deprehendisti

cæci Numinis ambiguos vultus. Quæ
sefe adhuc velat alijs, tota tibi prorsus
innotuit. Si probas, vtere moribus,
ne queraris. Si perfidiam perhorrescis,
sperne, atque abijce perniciosè allu-
dentem? Nam quæ nunc mœroris ti-
bi causa tanti est, hæc eadem tran-
quillitatis esse debuisset. Reliquit e-
nim te, quam non relicturam nemo
vnquam poterit esse securus. An ve-
rò tu pretiosam æstimas abituram fe-
licitatem? & cara tibi est fortuna præ-
sens, nec manendi fida, & cum di-
scesserit allatura mœrorem? Quod si
nec arbitrio retineri potest, & calami-
tosos fugiens facit; quid est aliud fu-
gax, quàm futuræ quoddam calami-
tatis indicium? Neque enim quod
ante oculos situm est suffecerit intue-
ri. Rerum exitus prudentia metitur;
eademque in alterutro mutabilitas,
nec formidandas facit esse blanditias.
Postremò æquo animo tolere oportet,
quidquid intra fortunæ aream ge-
ritur, cùm semel iugo ejus colla sub-

miseris. Quòd si manendi, abeundi-
que scribere legem velis ei, quam tu
dominam spontè elegisti, nonne in-
jurius fueris: & impatientia tua sor-
tem exacerbabis, quam permutare
non possis? Si ventis vela commit-
teres, non quò voluntas peteret, sed
quò flatus impelleret, promovereris.
Si arvis femina crederes, feraces in-
ter se annos, sterileisque pensares. For-
tunæ te regendum dedisti, dominæ
moribus oportet obtemperes. Tu
verò volventis rotæ impetum retine-
re conaris? At omnium mortalium
stolidissimè, si manere incipit, fors
esse desistit.

M E T R V M I.

HÆc cùm superba verterit vices
dextra,
Et æstuantis more fertur Euripi,
Dudum tremendos sæva proterit reges,
Humilemque victi subleuat fallax vul-
tum;

Non

Non illa miseros audit : haud curat fletus ;

Utróque gemitus , dura quos fecit , ridet.

Sic illa ludit , sic suas probat vires ;

Magnúmque suis monstrat ostentum , si quis ,

Visatur una stratus ac felix hora.

PROSA II.

VEllem autem pauca tecum fortunæ ipsius verbis agitare. Tu igitur an jus postulet , animadvertete. Quid tu ô homo ream me quotidianis agis querelis : Quam tibi fecimus injuriam ? Quæ tua tibi detraximus bona ? Quovis iudice de opum , dignitatúmque mecum possessione contende. Et si cujusquam mortalium proprium quid horum esse monstaveris , ego jam tua fuisse quæ repetis , spontè concedam. Cùm te matris ex vtero natura produxit , nudum rebus omnibus , inopémque suscepi , meis opibus fovi , & quod te nunc impatientem nostri facit , favore pro-

na indulgentiùs educavi, & omnium, quæ mei sunt juris, affluentia, & splendore circumdedi. Nunc mihi retrahere manum libet; habe gratiam, velut usus alienis. Non habes jus querelæ, tanquam tua prorsus perdidieris. Quid ergò ingemiscis? nulla tibi à nobis illata est violentia. Opes, honores, cæteraque talium mei sunt juris. Dominam famulæ cognoscunt; mecum veniunt, me abeunte discedunt. Audacter affirmem, si tua forent, quæ amissa conquereris, nullò modò perdidisses. An ego sola meum jus exercere prohibeor? Licet cælo proferre lucidos dies, eosdémque tenebrosis noctibus condere. Licet anno terræ vultum nunc floribus frugibusque redimire, nunc nimbis, frigoribusque confundere. Jus est mari, nunc strato æquore blandiri, nunc procellis, ac fluctibus inhorrescere. Nos ad constantiam nostris moribus alienam inexpléta hominum cupiditas alligabit? Hæc nostra vis est, hunc

continuum ludum ludimus. Rotam volubili orbe versamus, infima summis, summa infimis mutare gaudemus. Adscende si placet, sed eâ lege, ne vti, cùm ludicri mei ratio poscet, descendere injuriam putes. An tu mores ignorabas meos? Nesciebas Crœsum regem Lydorum Cyro paulò ante formidabilem, mox deinde miserandum rogi flammis traditum, missò cœlitùs imbre defensum? Num te præterit Paullum Persi regis à se capti calamitatibus pias impendisse lacrymas? Quid tragicædiarum clamor aliud deflet, nisi indiscreto icû fortunam felicia regna vertentem? Nonne adolescentulus, *Duo dolia malorum quidem unum, alterum autem bonorum*, in Jovis limine jacere didicisti? Quid si vberius de bonorum parte sumxisti? quid si à te non tota discessi? quid si hæc ipsa mei mutabilitas justa tibi causa est sperandi meliora? Tamen ne animo contabescas, & intra commune om-

nibus regnum locatus , proprio jure
vivere desideres.

M E T R V M II.

Si quantas rapidis flatibus incitum
Pontus versat arenas ,
Aut quot stelliferis edita noctibus
Cælo sidera fulgent ,
Tantas fundat opes , nec retrahat manū ,
Pleno copia cornu ,
Humanum miser as haud ideo genus
Cesset flere querelas.
Quamvis vota libens excipiat Deus
Multi prodigus auri ;
Et claris avidos ornet honoribus.
Nil jam parta videntur :
Sed quæ sita vorans sæva rapacitas
Altos pandit hiatus.
Quæ jam præcipitem ferna Cupidinem ,
Certo sine retinent ,
Largis cum potius muneribus fluens
Sitis ardescit habendi ?
Numquam dives agit , qui trepidus ge-
mens ,
Sese credit egentem.

PRO-

PROSA III.

HIs igitur si pro se tecum fortuna loqueretur, quid profectò contra hisceres non haberes. At si quid est, quò querelam tuam jure tuearis, proferas oportet; dabimus dicendi locum. Tum ego: Speciosa quidem ista sunt, inquam, oblitàque rhetoricæ, ac musicæ melle dulcedinis; tum tantùm, cùm audiuntur, oblectant. Sed miseris malorum altior sensus est. Itaque cùm hæc auribus insonare desierint, insitus animum mæror prægravat. Et illa, Ita est, inquit. Hæc enim nondum morbi tui remedia, sed adhuc contumacis adversùs curationem doloris fomenta quædàm sunt. Nam quæ in profundum sese penetrent, cùm tempestivum fuerit, admovebo. Verumtamen ne te miserum existimari velis, an numerum modùmque tuæ felicitatis oblitus es? Taceo quòd desolatum parente, summorum te virorum cura susce-

suscepit, delectusque in affinitatem principum civitatis, quod pretiosissimum propinquitatis genus est, prius carus, quam proximus esse coepisti. Quis non te felicissimum cum tanto splendore focerorum, cum conjugis pudore, tam masculæ quoque prolis opportunitate prædicavit? Prætereo (libet enim præterire communia) sumtas in adolescentia negatas senibus dignitates: ad singularem felicitatis tuæ cumulum venire delectat. Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cum duos pariter consules liberos tuos domo provehi, sub frequentia patrum, sub plebis alacritate vidisti; cum eisdem in curia curules insidentibus, tu regiae laudis orator, ingenij gloriam, facundiæque meruisti: cum in circo duorum medius consulum circumfusæ multitudinis expectationem, triumphali largitione satiaisti.

Dedi-

Dedisti, ut opinor, verba fortunæ, dum te illa demulcet, dum te, ut suas delicias, fovet. Munus, quod nulli umquam privato commodaverat, abstulisti. Vixne igitur cum fortuna calculum ponere? Nunc te primum liventi oculo præstrinxit. Si numerum, modumque lætorum, tristiūve consideres, adhuc te felicem negare non possis. Quod si idcirco te fortunatum esse non existimas, quoniam, quæ tunc læta videbantur, abierunt, non est quod te miserum putes; quoniam quæ nunc mœsta creduntur, prætereunt. An tu in hanc vitæ scenam nunc primum subitus, hospesque venisti? vllamne humanis rebus inesse constantiam reris, cum ipsum sæpe hominem velox hora dissolvat? Nam etsi rara est fortuitis manendi fides? ultimus tamen vitæ dies mors quædam fortunæ est etiam manentis. Quid igitur referre putas? Tūne illam moriendo deferas, illa an te fugiendo?

ME.

M E T R V M III.

CUm polo Phæbus roseis quadrigis
Lucem spargere cæperit,
Pallet albenteis hebetata vultus
Flammis stella prementibus,
Cum nemus flatu Zephyri tepentis,
Vernis irrubuit rosis.
Spiret insanum nebulosus Auster,
Iam spinis abeat decus:
Sape tranquillo radiat sereno
Immotis mari fluctibus:
Sape ferventeis Aquilo procellas
Verso concitat equore.
Rara si constat sua forma mundo,
Si tantas variat vices,
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
Constat, æterna positumque lege est,
Ut constet genitum nihil.

P R O S A IV.

TUm ego, Vera, inquam, com-
memoras ô virtutum om-
nium nutrix, nec inficiari pos-
sum

sum prosperitatis meæ velocissimum
cursum. Sed hoc est, quod recolentem me vehementiùs coquit. Nam in omni adversitate fortunæ infelicissimum genus est infortunij, fuisse felicem. Sed quod tu, inquit, falsæ opinionis supplicium luis, id rebus jure imputare non possis. Nam si te hoc inane nomen fortuitæ felicitatis movet, quàm plurimis, maximisque abundes, mecum reputes licet. Igitur si quod in omni fortunæ censu, preciosissimum possidebas, id tibi divinitùs illæsum adhuc, inviolatùmque servatur, poterisne meliora quæque retinens, de infortunio jure causari? Atqui viget incolumis, illud pretiosissimum generis humani decus, Symmachus socer; & quod vitæ pretio non segnis emeret, vir totus ex sapientia, virtutibusque factus, suarum securus, tuis ingemiscit injurijs. Vivit vxor ingenio modesta, pudicitiae pudore præcellens, & ut omneis ejus dotes breviter includam,

dam, patri similis. Vivit, inquam, tibi que tantum vitæ hujus exosa spiritum fervat. Quô vno felicitatem minui tuam, vel ipsa concefferim, tui desiderio lacrymis ac dolore tabescit. Quid dicam liberos consulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel aviti vel paterni specimen elucet ingenij? Cum igitur præcipua sit mortalibus vitæ cura retinendæ, ô te, si tua bona cognoscas, felicem, cui suppetunt etiam nunc, quæ vita nemo dubitat esse cariора. Quare, sicca jam lacrymas. Nondum est vnum omneis exosa fortuna, nec tibi nimium valida tempeſtas incubuit; quoniam tenaces hærent ancoræ, quæ nec præſentis ſolamen, nec futuri ſpem temporis abeſſe patiantur. Et hæreant, inquam, precor: illis namque manentibus, ut cùmque ſeres habeant, enarrabimus. Sed quantum ornamentis noſtris deceſſerit, vides. Et illa, promovimus, inquit, aliquantulum, ſi te nondum totius tuæ fortis piget. Sed delicias
tuas

tuas ferre non possum, qui abesse aliquid tuæ beatitudini tam luctuosus, atque anxius conqueraris. Quis est enim tam compositæ felicitatis, ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum, & quæ vel numquam tota proveniat, vel numquam perpetua subsistat. Huic sensus exuberat, sed est pudori degener sanguis. Hunc nobilitas notum facit, sed angustia rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus. Ille utroque circumfluus vitam cælibem deflet. Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno censum nutrit hæredi. Alius prole lætatus, filij, filiaevæ delictis mæstus illacrymat. Idcirco nemo facile cum fortunæ suæ conditione concordat. Inest enim singulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. Adde, quòd felicissimi cujusque delicatissimus sensus est, & nisi ad nutum cuncta suppetant: Omnis adversitatis insolens, minimis quibûsque proster-

nitur:

nitur : adeo perexigua sunt , quæ fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt. Quàm multos esse conjectas, qui sese cælo proximos arbitrentur, si de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima contingat ? Hic ipse locus, quem tu exsilium vocas, incolentibus patria est. Adeo nihil est miserum, nisi cùm putes ; contraque beata fors omnis est æquanimirate tolerantis. Quis est ille tam felix , qui cùm dederit impatientiæ manus , statum suum mutare non optet ? Quàm multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est ! quæ si etiam fruendi jucunda esse videatur, tamen, quò minùs, cùm velit, abeat, retineri non possit. Liquet igitur, quàm sit mortalium rerum misera beatitudo , quæ nec apud æquanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. Quid igitur, ô mortales ! extra petitis intra vos positam felicitatem ? Error vos, inscitiamque confundit. Ostendam breviter tibi summæ cardinem felicitatis.

tatis. Estne aliquid tibi te ipso preciosius? Nihil, inquires. Igitur si tui compos fueris, possidebis quod nec tu umquam amittere velis, nec fortuna possit auferre. Atque ut agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinem constare non posse, sic collige. Si beatitudo est summum naturæ bonum ratione degentis, nec illud est summum bonum, quod eripi vlllo modo potest: quoniam præcellit id, quod nequeat auferri: manifestum est, quod ad beatitudinem percipiendam fortunæ instabilitas aspirare non possit. Ad hæc quem caduca ista felicitas vehit, vel scit eam, vel nescit esse mutabilem. Si nescit, quænam beata fors esse potest ignorantia in cæcitate? Si scit, metuat necesse est, ne amittat, quod amitti posse non dubitat: quare continuus timor non finit esse felicem. An si amiserit, negligendum putat? Sic quoque perexisse bonum est, quod æquo animo feratur amissum. Et quoniam tu idem es, cui persuasum esse

esse, atque insitum permultis demonstrationibus scio, menteis hominum nullo modò esse mortaleis: cùmque sit clarum, fortuitam felicitatem corporis, morte finiri: dubitari nequit, si hæc asserere beatitudinem non potest, quin omne mortalium genus in miseriam, mortis fine, labatur. Quòd si multos scimus beatitudinis fructum non morte solùm, verùm etiam doloribus suppliciiisque quæsisse, quónam modo præsens vita facere beatos potest, quæ miseros transacta non efficit?

M E T R V M IV.

Quifquis volet perennem,
 Cantus ponere sedem,
 Stabilisque nec sonori,
 Sterni flatibus Euri,
 Et fluctibus minantem,
 Curat spernere Pontum,
 Montis cacumen alti,
 Bibulas vitet arenas,

Illud

*Illud protervus Auster,
Totis viribus urget;
Hæ pendulum soluta,
Pondus ferre recusant.
Fugiens periculosam
Sortem sedis amœna,
Humili domum memento
Certus figere saxo.
Quamvis tonet ruinis,
Miscens aquora ventus,
Tu conditus quieti,
Felix robore valli,
Duces serenæ ævum,
Ridens ætheris iras.*

PROSA V.

SEd quoniam rationum jam in te-
mearum fomenta descendunt,
paulò validioribus vtendum puto.
Age enim, si jam caduca, & momen-
tanea fortunæ dona non essent, quid
in eis est, quod aut vestrum umquam
fieri queat, aut non perspectum, con-
sideratùmque vilescat? Divitiæne

D

vel

vel vestri , vel sui naturâ prætiosæ sunt ? Quid earum potius ? aurûmne , an vis congestæ pecuniæ ? Atqui hæc effundendo magis , quàm coacervando meliùs nitent : siquidem avaritia semper odiosos , claros largitas facit. Quòd si manere apud quemquam non potest , quod transfertur in alterum : tunc est preciosa pecunia , cùm translata in alios largiendi vfu desinit possideri. At eadem si apud vnum , quanta est vbique gentium , congregatur , cæteros sui inopes fecerit. Et vox quidem tota pariter multorum replet auditum : vestræ verò divitiæ , nisi comminutæ , in plures transire non possunt. Quod cùm factum est , pauperes necessè est faciant , quos relinquunt. O igitur angustas , inopésque divitias , quas nec habere totas pluribus licet , & ad quemlibet sine cæterorum paupertate non veniunt ! An gemmarum fulgor oculos trahit ? Sed si quid est in hoc splendore præcipui , gemmarum est lux illa , non hominum :

num : quas quidem mirari homines vehementer admiror. Quid est enim carens animæ motu , atque membrorum compage , quod animatæ , rationabilique naturæ pulchrum esse jure videatur ? Quæ tametsi conditoris sunt opera, suique distinctione postremæ aliquid pulchritudinis trahunt, infra vestram tamen excellentiam collocatæ , admirationem vestram nullo modo merebantur. An vos agrorum pulchritudo delectat ? Quidni ? Est enim pulcherrimi operis pulchra portio. Sic quondam sereni maris facie gaudemus : sic cælum , sidera , Solem, Lunamque miramur. Num te horum aliquid attingit, num audes alicujus talium splendore gloriari ? An vernis floribus ipse distingueris ? aut tua in æstivos fructus intumescit vbertas ? Quid inanibus gaudiis raperis ? quid externa bona pro tuis amplexaris ? Numquam tua faciet esse fortuna , quæ à te natura rerum fecit aliena. Terrarum quidem fructus a-

nimantium proculdubio debentur alimentis. Sed si, quod naturæ satis est, replere indigentiam velis, nihil est quod fortunæ affluentiam petas. Paucis enim minimisque natura contenta est : cujus satietatem si superfluis vrgere velis, aut injucundum, quod infuderis, fiet, aut noxium. Iam verò pulchrum variis fulgere vestibus putas : quarum si grata intuitu species est, aut materiæ naturam, aut ingenium mirabor artificis. An verò longus ordo famulorum facit esse felicem ? Qui si vitiosi moribus sunt, perniciofa domûs sarcina, & ipsi domino vehementer inimica : sin verò probi, quonam modo in tuis opibus, aliena probitas numerabitur ? Ex quibus omnibus nihil horum, quæ in tuis computas bonis, tuum esse bonum liquidò monstratur. Quibus si nihil inest appetendæ pulchritudinis, quid est, quod vel amissis doleas, vel læteris retentis ? Quod si naturâ pulchra sunt, quid id tua refert ? Nam
hæc.

hæc per se à tuis quoque opibus sequestrata placuissent. Neque enim idcirco sunt pretiosa, quòd in tuas venère divitias : sed quoniam pretiosa videbantur, tuis ea divitiis annumerare maluisti. Quid autem tanto fortunæ strepitu desideratis ? Fugare, credo, indigentiam copiâ quæritis. Atqui hoc vobis in contrarium cedit. Pluribus quippe adminiculis opus est ad tuendam pretiosæ suppellectilis varietatem : verumque illud est, permultis indigere eos, qui permulta possideant : contrâque minimo, qui abundantiam suam naturæ necessitate, non ambitûs superfluitate metiantur. Itane autem nullum est proprium vobis atque insitum bonum, ut in externis, ac sepositis rebus bona vestra quærat ? Sic rerum versa conditio est, ut divinum meritò rationis animal, non aliter sibi splendere, nisi inanimatæ suppellectilis possessione videatur ? Et alia quidem suis contenta sunt : vos autem Deo mente consimiles, ab re-

bus infimis excellentis naturæ ornamenta captatis : non intelligitis quantum conditori vestro faciatis injuriam. Ille genus humanum terrenis omnibus præstare voluit : vos dignitatem vestram infra infima quæque detruditis. Nam si omne cuiusque bonum, eò, cuius est, constat esse pretiosius, cum vilissima rerum vestra bona esse judicatis, eisdem vosmetipsos vestrâ æstimatione summittitis : quod quidem haud immerito cadit. Humanæ quippe naturæ hæc conditio est, ut tum tantum cæteris rebus, cum se cognoscit, excellat : eadem tamen infra bestias redigatur, si se nosse desierit. Nam cæteris animantibus sese ignorare, natura est ; hominibus verò, vitio venit. Quam verò latè patet vester hic error, qui ornari posse aliquid ornamentis existimatis alienis ? At id fieri nequit. Nam si quid ex apposis luceat ipsa quidem, quæ sunt apposita, laudantur ; illud verò his tectum, atque velatum in
sua.

sua nihilo minùs fœditate perdurat. Ego verò nego illud esse bonum, quod noceat habenti. Num id mentior? Minimè, inquires. Atqui divitiæ possidentibus per sæpe nocuerunt, cùm pessimus quisque, eoque alieni magis avidus, quidquid vsquam auri, gemmarum est, se solùm qui habeat, dignissimum putat. Tu igitur, qui nunc contum, gladiumque sollicitus pertimescis, si vitæ hujus callem vacuus viator intrasses, coram latrone cantares. O præclara opum mortalium beatitudo, quam cùm adeptus fueris, securus esse desistis!

M E T R U M V.

F*elix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inertī perdita luxu;
Facili quæ sera solebat,
Jejunia solvere glande.
Nec Bacchica munera norat
Liquido confundere melle,*

Nec lucida veller a Serum
Tyrio miscere veneno.
Somnos dabat herba salubreis :
Potum quoque lubricus amnis ;
Umbras altissima pinus.
Nondum maris alta secabat ,
Nec mercibus undique lectis ,
Nova litora viderat hospes.
Tunc classica seua tacebant ,
Odijs neque fusus acerbis ,
Cruor horrida tinxerat arma :
Quid enim furor hostibus ulla ,
Vellet prior arma movere ,
Cum vulnera seua videret :
Nec premia sanguinis ulla ?
Vtinam modo nostra redirent ,
In mores tempora priscos !
Sed seuior ignibus Ætnæ ,
Fervens amor ardet habendi.
Hei , quis primus fuit ille ,
Auri qui pondera tecti ,
Gemmâsque latere volenteis ,
Pretiosa pericula fodit ?

PRO.

PROSA VI.

Quid autem de dignitatibus, potentiâque differam, quas vos veræ dignitatis ac potestatis in scij cælô exæquatis? Quæ si in improbissimum quémq; ceciderint, quæ incendia flammis Ætnæ eructantibus, quod diluvium tantas strages dederit? Certè, vti meminisse te arbitror, consulare imperium, quod libertatis principium fuerat, ob superbiam consulum vestri veteres abolere cupierunt: qui ob eandem superbiam prius regium de civitate nomen abstulerant. At, si quando, quod perarum est, probis honores deferantur, quid in eis aliud, quàm probitas vtentium, placet? Ita fit, vt non virtutibus ex dignitate, sed virtute dignitatibus honor accedat. Quæ verò est ista vestra expetibilis, ac præclara potentia? Nonne ò terrena animalia consideratis, quibus præsidere videamini? Nam si inter mures videres

vnum aliquem jus sibi, ac potestatem præ cæteris vindicantem : quanto movereris cachinno ? Quid verò, si corpus species, imbecillius homine reperire queas, quos sæpe musculorum quóque vel morsus, vel in secreta quæque reptantium necat introitus ? Quò verò quisquam jus aliud in quempiam, nisi in solùm corpus, & quod infra corpus est, fortunam loquor, possit exercere ? Num quidquam vnquam liberò imperabis animò ? Num mentem firmâ sibi ratione cohærentem de statu propriæ quietis amovebis ? Cùm liberum quendam virum suppliciis se tyrannus adacturum putaret, vt adversùm se faciæ conjurationis conscios proderet, linguam ille momordit atque abscidit, & in os tyranni sævientis abjecit : ita cruciatus, quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, vir sapiens fecit etiam virtutis. Quid autem est, quod in alium quisquam facere possit, quod sustinere ab alio ipse.

se non possit ? Busiridem accepimus necare hospites solitum , ab Hercule hospite fuisse maclatum. Regulus plures Pœnorum bellô captos in vincula conjecerat : sed mox ipse victorum catenis manus præbuit. Vlamne igitur ejus hominis potentiam putas , qui , quod ipse in alio potest , ne id in se alter valeat , efficere non possit ? Adhæc , si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprij boni , nunquam pessimis provenirent. Neque enim sibi solent adversa sociari. Natura respuit , vt contraria quæque jungantur. Ita cùm pēssimos plerūque dignitatibus fungi dubium non sit , illud etiam liquet , naturâ sibi bona non esse , quæ se pessimis hære patiuntur. Quod quidem de cunctis fortunæ muneribus dignius existimari potest , quæ ad improbissimum quemquam vberiora proveniunt. De quibus etiam illud considerandum puto , quòd nemo dubitat esse fortem , cui

D6

forti-

fortitudinem inesse conspexerit : & cuicumque velocitas adest manifestum est, esse velocem. Sic Musica quidem Musicos, medicina medicos, Rhetorica Rhetores facit. Agit enim cuiusque rei natura, quod proprium est : nec contrariarum rerum miscetur effectibus, sed vtrò, quæ sunt adversa, depellit. Atqui nec opes inexpectam restringere avaritiam queunt, nec potestas sui compotem fecerit, quem vitiosæ libidines insolubilibus adstrictum retinent catenis. Et collata improbis dignitas, non modo non efficit dignos, sed prodit potiùs, & ostentat indignos. Cur ita provenit? Gaudetis enim sese res aliter habentes falsis compellare nominibus, quæ facilè ipsarum rerum redarguuntur effectû : itaque nec illæ divitiæ, nec illa potentia, nec hæc dignitas jure appellari potest. Postremò idem de tota fortuna concludere licet, in qua nihil expetendum, nihil nativæ bonitatis inesse manifestum est : quæ
nec

nec se bonis semper adjungit ; &
bonos , quibus fuerit adjuncta , non
efficit.

METRUM VI.

Novimus quantas dederit ruinas ,
Urbe flammata , patribusque casis ,
Fratre qui quondam ferus interempto ,
Matris effuso maduit cruore ,
Corpus & visu gelidum pererrans ,
Ora non tinxit lacrymis , sed esse
Censor extincti potuit decoris.

Hic tamen sceptrô populos regebat ,
Quos videt condens radios sub undas ,
Phœbus , extremo veniens ab ortu ;
Quos premunt septem gelidi triones ;
Quos Notus sicco violentus æstû ,
Torret , ardenteis recoquens arenas ,
Celsa num tandem valuit potestas ,
Vertere insani rabiem Neronis ?

Hæc gravem sortem , quoties iniquus
Additur sævo gladius veneno !

PROSA VII.

TUm ego, scis, inquam, ipsa minimum nobis ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam: sed materiam gerendis rebus optavimus, quô ne virtus tacita confenesceret. Et illa: Atqui hoc vnum est, quod præstantes quidem natura mentes, sed nondum ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere possit, gloriæ scilicet cupido, & optimorum in rempublicam fama meritorum: quæ, quàm sit exilis & totius ponderis vacua, sic considera. Omnem terræ ambitum, sicuti astrologicis demonstrationibus accepisti, ad cæli spatium, puncti constat obtinere rationem, id est, vt si ad cælestis globi magnitudinem conferatur, nihil spatij prorsus habere iudicetur. Hujus igitur tam exiguæ in mundo regionis quarta fere portio est, sicut Ptolomæo probante didicisti, quæ

à nobis cognitis animantibus incolatur. Huic quartæ, si quantum maria, paludésque premunt, quantumque siti vasta regio distenditur, cogitatione subtraxeris, vix angustissima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc igitur minimo puncti quodam puncto circumsepti, atque conclusi, de pervulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum, magnificumque gloria, tam angustis exiguisque limitibus arctata? Adde, quod hoc ipsum brevis habitaculi septum plures incolunt nationes, linguâ, moribus, totius vitæ ratione distantes, ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diversitate, tum commercij insolentiâ, non modo fama hominum singulorum, sed ne vrbium quidem pervenire queat. Ætate denique Marci Tullij, sicut ipse quodam loco significat, nondum caucasicum montem Romanæ reipublicæ fama transcenderat, & erat tunc a-

dulta.

dulta. Parthis etiam, cæterisque id locorum gentibus formidolosa. Videsne igitur quàm sit angusta, quàm compressa gloria, quam propagare ac dilatare laboratis? An vbi Romani nominis transire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? Quid quòd diversarum gentium mores inter se, atque instituta, discordant; vt quod apud alios laude, apud alios supplicio dignum iudicetur. Quò fit, vt si quem famæ prædicatio delectat, huic, in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. Erit igitur pervagatâ inter suos gloriâ quisque contentus, & intra vnius gentis terminos præclara illa famæ immortalitas coarctabitur. Sed quàm multos clarissimos suis temporibus viros scriptorum inops delevit obli-
vio! Quamquam quid ipsa scripta proficiunt, quæ cum suis auctoribus premit longior, atque obscura vetustas? Vos autem immortalitatem vobis propagare videmini, cùm futuri
fa-

famam temporis cogitatis. Quòd si ad æternitatis infinita spatia pertractes, quid habes, quòd de tui nominis diuturnitate læteris? Vnius enim mora momenti, si decem millibus conferatur annis, quoniam utrūque spatium definitum est, minimam licet, habet tamen aliquam portionem. At hic ipse numerus annorum, ejusque quantumlibet multiplex, ad interminabilem diuturnitatem ne comparari quidem potest. Etenim finitis ad se invicem fuerit quædam; infiniti verò, atque finiti, nulla vquam poterit esse collatio. Ita fit, vt quamlibet prolixi temporis fama, si cum inexhausta æternitate cogitur, non parva, sed planè nulla esse videatur. Vos autem nisi ad populares auras, inaneisque rumores, rectè facere nescitis; & relictâ conscientiæ, virtutisque præstantiâ, de alienis præmia fermunculis postulatis. Accipe in hujusmodi arrogantiae levitate quàm festivè aliquis illuserit.

Nam

Nam cùm quidam adortus effret hominem contumelijs, qui non ad veræ virtutis vsum, sed ad superbam gloriam falsum sibi Philosophi nomen induerat, adjecissetque jam se sciturum, an ille Philosophus esset, siquidem illatas injurias leniter, patienterque tolerasset, ille patientiam paulisper assumpsit: acceptaque contumeliâ velut insultans, jam tandem, inquit, intelligisne me esse Philosophum; Tum ille nimium mordaciter, intellexeram, inquit, si tacuisses. Quid autem est, quod ad præcipuos viros (de his enim sermo est) qui virtute gloriam petunt: quid, inquam est, quod ad hos de fama post resolutum morte supremâ corpus at-
tineat? Nam si, quod nostræ rationes credi vetant, toti moriuntur homines, nulla est omnino gloria: cùm is, cujus ea esse dicitur, non exstet omnino. Sin verò sibi mens benè conscia, terrenò carcere resoluta, cælum libera petit, nonnè omne terrenum
nego-

negotium spernet, quæ se, cælo fru-
ens, terrenis gaudet exemptam?

M E T R U M VII.

Quicúmque solam mente præcipiti
petit,

Summúmque credit gloriam;
Latè patentès ætheris cernat plagas,
Arcúmque terrarum situm:
Breve reple re non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.

Quid ô superbi colla mortali jugo
Frustra levare gestiunt?

Licet remotos fama per populos means,
Diffusa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit altam gloriam.

Involvunt humile pariter, & celsum ca-
put,

Æquátque summis infima.
Vbi nunc fidelis ossa Fabricijacent?

Quid Brutus, an rigidus Cato?
Signat superstes fama tenuis pauculis,
Inane nomen litteris.

Sed

*Sed quòd decora novimus vocabula ,
 Num scire consumptos datur ?
 Iacetis ergo prorsus ignorabiles ,
 Nec fama notos efficit.
 Quòd si putatis longius vitam trahi ,
 Mortalis aurâ nominis ,
 Cùm sera vobis rapiet hoc etiam dies ,
 Iam vos secunda mors manet.*

PROSA VIII.

SEd ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes, est aliquando cùm de hominibus illa fallax non nihil benè mereatur ; tum scilicet, cùm se aperit, cùm frontem dētegit morēsque profitetur. Nondum fortè quid loquar, intelligis. Mirum est, quod dicere gestio, eoque sententiam verbis explicare vixqueo. Etenim plus hominibus reor adversam, quam prosperam prodesse fortunam. Illa enim semper specie felicitatis, cùm videtur blanda, mentitur : hæc semper vera est, cùm se in-

instabilem mutatione demonstrat. Illa fallit ; hæc instruit : illa mendax specie bonorum mentes fruuentium ligat ; hæc cognitione fragilis felicitatis absoluit. Itaque illam videas ventosam, fluentem, sui que semper ignaram : hanc sobriam, succinctamque , & ipsius adversitatis exercitatione prudentem. Postremò felix , à vero bono devios blanditiis trahit : adversa plerùmquo ad vera bona reducens, vncò retrahit. An hoc inter minima æstimandum putas, quòd amicorum tibi fidelium menteis hæc aspera , hæc horribilis fortuna detexit : hæc tibi certos sodalium vultus , ambiguosque secrevit : discedens , suos abstulit , tuos reliquit ? Quanti hoc integer , & , vt videbaris tibi, fortunatus emisses ? Desine nunc amissas opes quærere , quod pretiosissimum genus divitiarum est, amicos invenisti.

M E T R U M VIII.

Quod mundus stabili fide,
Concordes varias vices,
Quod pugnantia semina,
Fœdus perpetuum tenent,
Quod Phœbus roseum diem,
Curru provehit aureo,
Vt quas duxerit Hesperus,
Phœbe noctibus imperet,
Vt fluctus avidum mare,
Certo fine coërceat,
Ne terris liceat vagis,
Letos tundere terminos,
Hanc rerum seriem ligat,
Terras ac pelagus regens,
Et calo imperitans amor.
Hic si frena remiserit,
Quidquid nunc amat invicem,
Bellum continuo geret:
Et quam nunc socia fide,
Pulchris motibus incitant,
Certent solvere machinam.
Hic sancto populos quoque,

Iunctos fœdere continent :

Hic & conjugij sacrum ,

Castis nectit amoribus :

Hic fidei etiam sua ,

Dictat iura sodalibus .

O felix hominum genus ,

Si vestros animos amor ,

Quô calum regitur , regat .

LIBER TERTIUS.

PROSA I.

IAm cantum illa finierat, Cùm me audiendi avidum, stupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paulò post, ô, inquam, summum lassorum, solamen animorum, quantum me vel sententiarum pondere, vel canendi etiam jucunditate refovisti! adeo ut jam me posthac imparem fortunæ ictibus non arbitrer. Itaque remedia, quæ paulò ante acriora esse dicebas, non modo non perhorresco, sed audiendi avidus vehementer efflagito.

to. Tum illa , Sensi , inquit , cùm verba nostra tacitus , attentusque rapiebas , eùmque tuæ mentis habitum vel exspectavi , vel , quod est verius , ipsa perfeci. Talia sunt quippe quæ restant , vt degustata quidem mordeant , interiùs autem recepta dulcescant. Sed quòd tu te audiendi cupidum dicis , quanto ardore flagrares , si quonam te ducere aggrediamur , agnosceres ? Quònam inquam ? Ad veram , inquit , felicitatem , quam tuus quoque somniat animus : sed occupato ad imagines visu , ipsam illam non potes intueri. Tum ego : Fac obsecro , & , quæ illa vera sit , sine cunctatione demonstra. Faciam , inquit illa , tui causà libenter : sed quæ tibi causà notior est , eam prius designare verbis , atque informare conabor : vt eâ perfectâ , cùm in contrariam partem flexeris oculos , veræ beatitudinis specimen possis agnoscere.

M E T R V M I.

Qui serere ingenuum volet agrum,
 Liberat arva prius fruticibus,
 Falce rubos, filicemque resecat,
 Ut novâ fruge gravis Ceres eat.
 Dulcior est apium mage labor,
 Si malus ora prius sapor edat.
 Gratius astra nitent, ubi Notus
 Desinit imbriferos dare sonos.
 Lucifer ut tenebras pepulerit,
 Pulchra dies roseos agit equos.
 Tu quoque falsa tuens bona, prius
 Incipe colla iugo retrahere;
 Vera dehinc animum subierint.

P R O S A II.

Tum defixô paululum visu, &
 velut in angustam suæ men-
 tis sedem recepta, sic caput.
 Omnis mortalium cura, quam multi-
 plicium studiorum labore exercet, di-
 verso quidem calle procedit, sed ad
 vnum tamen beatitudinis finem ni-
 titur

titur pervenire. Id autem est bonum, quô quis adepto, nihil ulterius desiderare queat. Quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque intra se bona continens: cui si quid abforet, summum esse non posset, quoniam relinqueretur extrinsecus, quod posset optari. Liquet igitur, beatitudinem esse statum bonorum omnium congregatione perfectum. Hunc, uti diximus, diverso tramite mortales omnes conantur adipisci. Est enim mentibus hominum veri boni naturaliter inserta cupiditas: sed ad falsa devius error abducit. Quorum quidem alij summum esse bonum nihilo indigere credentes, ut divitijs affluant, elaborant: alij verò bonum, quod sit dignissimum veneratione, judicantes, adeptis honoribus, reverendi civibus suis esse nituntur. Sunt qui summum bonum in summa potentia esse constituent: hi vel regnare ipsi volunt, vel regnantibus adhærere conantur. At quibus optimum
quid.

quiddam claritas videtur, hi vel belli, vel pacis artibus gloriosum nomen propagare festinant. Plurimi verò boni fructum gaudio, lætitiâque metiuntur: hi felicissimum putant voluptate diffluere. Sunt etiam, qui horum fineis, causâsque alterutro permutant: ut qui divitias ob potentiam, voluptatésque desiderant vel qui potentiam seu pecuniæ causâ, seu proferendi nominis petunt. In his igitur, cæterisque talibus humanorum actuum, votorumque versatur intentio, veluti nobilitas, favôrque popularis, quæ videntur quandam claritudinem comparare, vxor, ac liberi, qui jucunditatis gratiâ petuntur. Amicorum verò, quod sanctissimum quidem genus est, non in fortuna, sed in virtute numeratur. Reliquum verò vel potentiæ causâ, vel delectationis assumitur. Iam verò corporis bona promptum est, ut ad superiora referantur. Robur enim magnitudóque videntur præstare va-

lentiam : pulchritudo atque velocitas
celebritatem : salubritas , volupta-
tem. Quibus omnibus solam beati-
tudinem desiderari liquet. Nam
quod quisque præ cæteris petit , id
summum judicat bonum. Sed sum-
mum bonum beatitudinem esse defi-
nimus. Quare beatum esse judicat
statum , quem præ cæteris quisque
desiderat. Habes igitur ante oculos
propositam ferè formam felicitatis
humanæ , opes , honores , potentiam ,
gloriam , voluptates. Quæ quidem
sola considerans Epicurus , consequen-
ter sibi summum bonum voluptatem
esse constituit , quòd cætera omnia
jucunditatem animo videantur affer-
re. Sed ad hominum studia revertor :
quorum animus etsi caligante me-
moriâ , tamen bonum summum re-
perit : sed velut ebrius , domum quo
tramite revertatur , ignorat. Nam
enim videntur errare hi , qui nihilo
indigere nituntur ? Atqui non est a-
liud quod æquè perficere beatitudi-
nem

nem possit, quàm copiosus bonorum omnium status, nec alieni egens, sed sibi ipsi sufficiens. Num verò labuntur hi, qui quod sit optimum, id etiam reverentiæ cultu dignissimum putant? minimè. Neque enim vile quiddam, contemnendumque est, quod adipisci omnium ferè mortalium laborat intentio. An in bonis non est numeranda potentia? Quid igitur? Num imbecillum, ac sine viribus æstimandum est, quod omnibus rebus constat esse præstantius? An claritudo nihili pendenda est? Sed sequestrari nequit, quin omne quod excellentissimum sit, id etiam videatur esse clarissimum. Nam non esse anxiam, tristémque beatitudinem, nec doloribus molestiæque subjectam, quid attinet dicere, quando in minimis quoque rebus id appetitur, quod habere, fruique delectet? Atqui hæc sunt, quæ adipisci homines volunt; eaque de causa divitias, dignitates, regna, gloriam voluptatésque desiderant,

E 3

quòd

quòd per hæc sibi sufficientiam, reverentiam, potentiam, celebritatem, lætitiā credunt esse venturam. Bonum est igitur quod tam diversis studijs homines petunt: in quo quanta sit naturæ vis, facilè monstratur, cūm licet variæ diffidentēsque sententiæ, tamen in deligendo boni fine consentiunt.

M E T R V M II.

Quantas rerum flectat habenas
 Natura potens, quibus immensum
 Legibus orbem provida servet,
 Stringátque ligans irresoluto,
 Singula nexu, placet arguto,
 Fidibus lentis promere cantu.

Quamvis Pæni pulchra leones,
 Vincula gestent, manibúsque datas,
 Captent escas, metuántque trucem,
 Soliti verbera ferre magistrum:
 Si cruor horrida tinxerit ora,
 Resides olim redeunt animi,
 Fremitúque gravi meminere sui;

La-

Laxant nodis colla solutis,
Priusúsque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.
Quæ canit altis garrula ramis
Ales cavea clauditur antro:
Huic licet illata pocula melle,
Largásque dapes dulci studio,
Ludens hominum cura ministret,
Si tamen arcto saliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras,
Sparsas pedibus proterit escas,
Silvas tantùm mesta requirit,
Silvas dulci voce susurrat.
Validis quondam viribus acta,
Pronum flectit virga cacumen:
Hanc si curvans dextra remisit,
Recto spectat vertice calum,
Cadit Hesperias Phæbus in undas:
Sed secreto tramite rursus,
Curram solitos vertit ad ortus.
Repetunt proprios quæque recursus,
Reditúque suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo,
Nisi quòd fini junxerit ortum,
Stabilémque sui fecerit orbem.

PROSA III.

VOs quoque ô terrena animalia, tenui licet imagine, vestrum tamē principium somniatis, verūmque illum beatitudinis finem, licet minimè perspicaci, qualicūmque tamen cogitatione perspicitis, eoque vos, & ad verum bonum naturalis ducit intentio, & ab eodem multiplex error abducit. Considera namque, an per ea, quibus se homines adepturos beatitudinem putant, ad destinatum finem valeant pervenire. Si enim vel pecunia, vel honores, cæteraque tale quid afferunt, cui nihil bonorum abesse videatur, nos quoque fateamur fieri aliquos horum adeptione felices. Quòd si neque id valent efficere, quod promittunt, bonisque pluribus carent, nonne liquidò falsa in eis beatitudinis species deprehenditur? Primum igitur te ipsum, qui paulò ante divitijs affuebas,

fluebas, interrogo. Inter illas abundantissimas opes nunquamne animum tuum concepta ex qualibet injuria confudit anxietas? Atqui, inquam, tam liberò me fuisse animò, quin aliquid semper angeret, reminisci nequeo. Nonne quia vel aberat, quod abesse non velles: vel aderat, quod adesse noluiſſes? Ita est, inquam. Illius igitur præſentiam, hujus abſentiam deſiderabas. Confiteor, inquam. Eget verò, inquit, eo, quod quisque deſiderat? Eget, inquam. Qui verò eget aliquo, num est uſquequaque ſibi ipſi ſufficiens? Minimè, inquam. Tu itaque hanc inſufficientiam plenus, inquit, opibus ſuſtinebas? Quid ni? inquam. Opes igitur nihilo indigentem, ſufficientemque ſibi facere nequeunt: & hoc erat, quod promittere videbantur. Atqui hoc quoque maximè conſiderandum puto, quòd nihil habeat ſuapte naturâ pecunia, ut his, à quibus poſſidetur, invitis nequeat auferri. Fateor,

inquam. Quidni fateare, cùm eam quotidie valentior aliquis eripiat in-
invitò? Vnde enim forenses querimo-
niæ, nisi quòd vel vi vel fraude à no-
lentibus pecuniæ repetuntur ereptæ?
Ita est, inquam. Egebit igitur, in-
quit, extrinsecùs petito præsidio, quo
suam pecuniam quisque tueatur. Quis
id, inquam, neget? Atqui non ege-
ret eo, nisi possideret pecuniam,
quam possit amittere. Dubitari, in-
quam, nequit. In contrarium igitur
relapsa res est: nam quæ sufficientes
sibi facere putabantur opes, alienò
potiùs præsidio faciunt indigentes.
Quis autem modus est, quo pel-
latur divitijs indigentia? Num enim
divites esurire nequeunt? num sitire
non possunt? num frigus hibernum
pecuniosorum membra non sentiunt?
Sed adest, inquires, opulentis, quo
sitim, frigusque depellant. Sed hoc
modo consolari quidem divitijs indi-
gentia potest, auferri penitus non po-
test. Nam si hæc hians semper, at-
que

que aliquid poscens, opibus expletur, maneat uecessè est, quæ possit expleri. Taceo, quòd naturæ minimum, quòd avaritiæ nihil satis est. Quare si opes nec summovere indigentiam possunt, & ipsæ suam faciunt, quid est, quòd eas sufficientiam præstare credatis?

M E T R V M III.

Quamvis fluente dives auri gurgite
 Non expleturas cogat avarus o-
 pes,
 Ornètque baccis colla rubri litoris,
 Ruráque centeno scindat opima bove:
 Nec cura mordax deserit superstitem,
 Defunctúmque leves non comitantur
 opes.

P R O S A IV.

Sed dignitates honorabilem, re-
 verendúmque, cui provenerint,
 reddunt. Num vis ea est magi-
 stratibus,

stratibus, ut utentium mentibus virtutes inferant, vitia depellant? At qui non fugare, sed illustrare potius nequitiam solent. Quo fit, ut indignemur eas sæpe nequissimis hominibus contigisse. Vnde Catullus licet in curuli Nonium sedentem, strumam appellat. Videsne quantum dedecus malis adjiciant dignitates? Atqui minus eorum patebit indignitas, si nullis honoribus inclarescant. Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuisti, ut cum Decorato gerere Magistratum putares, cum in eo mentem nequissimi scurræ, delatorisque respiceres? Non enim possumus ob honores reverentiâ dignos judicare, quos ipsis honoribus judicamus indignos. At si quem sapientiâ præditum videres, num posses eum vel reverentiâ, vel eâ qua præditus est, sapientiâ, non dignum putare? Minime. Inest enim dignitas propria virtuti, quam protinus in eos, quibus fuerit adjuncta, transfundit. Quod
quia

populares nequeunt facere honores, liquet eos propriam dignitatis pulchritudinem non habere. In quo illud est animadvertendum magis: nam si eò abjectior est, quò magis à pluribus quisque contemnitur, cùm reverendos facere nequeant, quos pluribus ostentat despectiores, potiùs dignitas improbos facit. Verùm non impunè: reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas sua contagione commaculant. Atque ut agnoscas veram illam reverentiam per has umbratilis dignitates non posse contingere, sic collige. Si quis multiplici consulatu functus in Barbaras nationes fortè devenerit, venerandumne Barbaris honor faciet? Atqui si hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio suo quoque gentium nullo modo cessarent. Sicut ignis ubique terrarum, nunquam tamen calere desistit. Sed quoniam id eis non propria vis, sed hominum fallax annectit opinio, vanescunt illicò

cùm ad eos venerint, qui dignitates eas esse non æstimant. Sed hoc apud exterarum nationes. Inter eos verò, apud quos ortæ sunt, num perpetuò perdurant? Atqui præfectura magna olim potestas, nunc inane nomen est, & Senatorij censûs gravis sarcina. Si quis quondam populi curasset annonam, magnus habebatur. Nunc eâ præfecturâ quid abjectius? Vt enim paulò ante diximus, quod nihil habet proprij decoris, opinione vntium nunc splendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reverendos facere nequeunt dignitates, si vltro improborum contagione sordescunt, si mutatione temporum splendore deficiunt, si gentium æstimatione vilescunt, quid est, quod in se expetendæ pulchritudinis habeant, ne dum alijs præstent?

M E T R U M IV.

Quamvis se Tyrio superbus ostro
Comeret, & niveis lapillis,

In-

*Invisus tamen omnibus vigeat,
Luxuria Nero sævientis.
Sed quondam dabat improbus verendis,
Patribus indecores curules.
Quis illos igitur putet beatos,
Quos miseri tribuunt honores?*

P R O S A V.

AN verò regna, Regumque familiaritas efficere potentem valent? Quid ni, quando eorum felicitas perpetuò perdurat? Atqui plena est exemplorum vetustas, plena etiam præsens ætas, qui Reges felicitatem calamitate mutaverint. O præclara potentia, quæ nec ad conservationem quidem sui satis efficax invenitur! Quòd si hæc regnorum potestas beatitudinis auctor est, nonne si qua parte defuerit, felicitatem minuat, miseriam importet? Sed quamvis latè humana tendantur imperia, plures necesse est gentes relinqui, quibus Regum quisque non imperet.

peret. Quâ verò parte beatos faciens definit potestas, hac impotentia subintrat, quæ miseros facit: hoc igitur modo maiorem Regibus inesse necesse est miseriæ portionem. Expertus fortis suæ periculorum Tyrannus, regni metus pendentis supra verticem gladij terrore simulavit. Quæ est igitur hæc potestas, quæ solitudinum morsus expellere, quæ formidinum aculeos vitare nequit? Atqui vellent ipsi vixisse securi, sed nequeunt: dehinc de potestate gloriantur. An tu potentem censes, quem videas velle, quod non possit efficere? Potentem censes, qui satellite latus ambit, qui quos terret, ipse plus metuit, qui vtpotens esse videatur, in servientium manu sitū est? Nam quid ego de Regum familiaribus disseram, cum regna ipsa tantæ imbecillitatis plena demonstrarem? quos quidem regia potestas sæpe incolumis, sæpe autem lapsa proster nit? Nero Senecam familiarem, præceptorēque suum ad eligendæ
mor-

mortis coëgit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem, militum gladiis Antoninus objecit. Atqui vterque potentiae suae renunciare voluerunt: quorum Seneca opes etiam suas tradere Neroni, seque in otium conferre conatus est. Sed dum fruituros moles ipsa trahit, neuter, quod voluit, effecit. Quæ est igitur ista potentia, quam pertimescunt habentes: quam, nec, cum habere velis, tutus sis, & cum deponere cupias, vitare non possis? An præsidio sunt amici, quos non virtus, sed fortuna conciliat? Sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ verò pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus?

M E T R U M V.

Qui se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla,
Fedis summittat habenis,

Etc.

*Etenim licet Indica longe,
Tellus tua jura tremiscat,
Et serviat ultima Thule;
Tamen atras pellere curas,
Miserâsque fugare querelas,
Non posse, potentia non est.*

PROSA VI.

GLoria verò quàm fallax sæpe,
quàm turpis est ! Vnde non
injuriâ Tragicus exclamat :
O gloria, gloria, infinitis iam mortali-
bus nullius pretij vitam tu me facisti ma-
gnam. Plures enim magnum sæpe
nomen falsis vulgi opinionibus abstu-
lerunt. Quò quid turpius excogitari
potest ? Nam qui falsò prædicantur,
suis ipsi necesse est laudibus erube-
scant. Quæ si etiam meritis conqui-
sitæ sint, quid tamen sapientis adje-
cerint conscientiæ, qui bonum suum
non populari rumore, sed conscientiæ
veritate metitur ? Quòd si hoc ipsum
propagasse nomen, pulchrum vide-
tur ;

tur ; consequens est , vt fœdum non extendisse iudicetur. Sed cùm , vti paulò ante differui , plures gentes esse necessè sit , ad quas vnus fama hominis nequeat pervenire , fit , vt quem tu æstimas gloriosum , proximâ parte terrarum videatur inglorius. Inter hæc verò popularem gloriam , ne commemoratione quidem dignam puto , quæ nec iudicio provenit , nec vñquam firma perdurat. Iam verò quàm sit inane , quàm futile nobilitatis nomen , quis non videat ? quæ si ad claritudinem refertur , aliena est. Videtur namque esse nobilitas , quædam de meritis veniens laus parentum. Quòd si claritudinem prædicatio facit , illi sint clari necessè est , qui prædicantur. Quare splendidum te , si tuam non habes , aliena claritudo non efficit. Quòd si quid est in nobilitate bonum , id esse arbitror solum , vt imposita nobilibus necessitudo videatur , ne à maiorum virtute degenerent.

M E T R U M VI.

O Mne hominum genus in terris
Simili surgit ab ortu:

Vnus enim rerum pater est,

Vnus cuncta ministrat.

Ille dedit Phæbo radios,

Dedit & cornua Luna.

Ille homines etiam terris,

Dedit & sidera calo.

Hic clausit membris animos,

Celsâ sede petitos.

Mortaleis igitur cunctos

Edit nobile germen.

Quid genus, & proavos strepitis?

Si primordia vestra,

Auctoremque Deum spectes,

Nullus degener exstat,

Ni vitij peiora fovens,

Proprium deferat ortum.

P R O S A VII.

Quid autem de corporis voluptatibus loquar; quarum appetentia quidem plena est
anxie-

anxietatis, satietas verò pœnitentiæ? Quantos illæ morbos, quàm intolera-
biles dolores, quasi quendam fru-
ctum nequitiae fruentium solent refer-
re corporibus ! quarum motus, quid
habeat jucunditatis, ignoro. Tristeis
verò esse voluptatum exitus, quisquis
reminisci libidinum suarum volet, in-
telliget. Quæ si beatos explicare pos-
sunt, nihil causæ est, quin pecudes
quoque beatæ esse dicantur ; quarum
omnis ad explendam corporalem la-
cunam festinat intentio. Honestissi-
ma quidem conjugis foret liberorùm-
que jucunditas : sed nimis è natura di-
ctum est, nescio quem filios invenisse
tortores : quorum quàm sit mordax
quæcùmque conditio, neque aliàs
expertum te, neque nunc anxium ne-
cessè est admonere. In quo Euripi-
des mei sententiam probo, qui ca-
rentem liberis, infortunio dixit
esse felicem.

M E T R U M VII.

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit frumenteis,
Apiumque par volantum,
Vbi grata mella fudit.
Fugit, & nimis tenaci,
Ferit icla corda morfu.

P R O S A VIII.

Nihil igitur dubium est, quin hæc ad beatitudinem viæ devia quædam sint, nec perducere eò quemquam valeant, ad quod se perducturas esse promittunt. Quantis verò implicitæ molis sint, brevissimè monstrabo. Quid enim? pecuniamne congregare conaberis. sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis: & qui præire ceteros honore cupis, poscendi humilitate vilescas. Potentiamne desideras: subjectorum insidijs obnoxius periculis subjacebis. Gloriam petis?

sed

sed per aspera quæq; distractus, securus
esse desistis. Voluptariam vitam de-
gas, sed quis non spernat, atq; abijciat
vilissimæ, fragilissimæque rei corpo-
ris servitium? Iam verò qui bona præ-
se corporis ferunt, quàm exigua,
quàm fragili possessione nituntur!
Num enim elephantes mole, tauros
robore superare poteritis? num tigres
velocitate præibitis? Respiciite cæli
spatium, firmitudinem, celeritatem,
& aliquando desinite vilia mirari.
Quod quidem cælum non his potiùs
est, quàm suâ, quâ regitur ratione,
mirandum. Formæ verò nitor ut ra-
pidus est, ut velox, & venalium flo-
rum mutabilitate fugatior! Quòd si,
ut Aristoteles ait, Lynceis oculis ho-
mines vterentur, ut eorum visus ob-
stantia penetraret, nonne introspe-
ctis visceribus, illud Alcibiadis super-
ficiè pulcherrimum corpus, turpissi-
mum videretur? Igitur te pulchrum
videri, non tuâ naturâ, sed oculorum
spectantium reddit infirmitas. Sed
æstima-

æstimate, quàm vultis, nimio corpore bona; dum sciatis hoc, quodcumque miramini, triduanæ febris igniculo posse dissolvi. Ex quibus omnibus illud in summam redigere licet: quod hæc, quæ nec præstare, quæ pollicentur, bona possunt, nec omnium bonorum congregatione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem, quasi quidam calles, ferunt, nec beatos ipsa, perficiunt.

M E T R V M VIII.

Eheu, quàm miseros tramite devio
Abducit ignorantia!

Non aurum in viridi quaritis arbore,

Nec vite gemmas carpitis,

Non altis laqueos montibus abditis,

Vt pisce ditetis dapes.

Nec vobis capreas si libeat sequi,

Tyrrhena captatis vada.

Ipsos quin etiam fluctibus abditos,

Norunt recessus æquoris,

Quæ gemmis niveis unda feracior,

Vel quæ rubentis purpure:

Nec

*Nec non quæ tenero pisce, vel asperis
Præstrant echinis littora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt bo-
num,
Nescire cali sustinent,
Et quod stelliferum trans abiit polum,
Tellure demersi petunt.
Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambient,
Et cum falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.*

P R O S A IX.

HActenus mendacis formam
felicitatis ostendisse suffice-
rit: quam si perspicaciter in-
tuearis, ordo est deinceps, quæ sit ve-
ra monstrare. Atqui video, inquam,
nec opibus sufficientiam, nec regnis
potentiam, nec reverentiam dignita-
tibus, nec celebritatem gloriæ, nec
lætitiâ voluptatibus posse contingere.
An etiam causas, cur id ita sit,
deprehendisti? Tenui quidem veluti

F

rimu-

rimulâ mihi videor intueri : sed exte
cognoscere apertiùs malim. Atqui
promptissima ratio est. Quod enim
simplex est, indivisumque naturâ, id
error humanus separat, & à vero, at-
que perfecto ad falsum, imperfectum-
que traducit. An tu arbitraris, quòd
nihilò indigeat, egere potentiâ ? mi-
nimè, inquam. Rectè tu quidem :
nam si quid est, quod in vlla re imbe-
cillioris valentiæ sit, in hac præsidio
necesse est egeat alieno. Ita est, in-
quam, igitur sufficientiæ, potentiæq;
vna est, eadèmq; natura. Sic vide-
tur. Quod verò hujusmodi sit, sper-
nendum, ne esse censes, an contra re-
rum omnium veneratione dignissi-
mum ? At hoc, inquam, ne dubitari
quidem potest. Addamus igitur su-
fficientiæ, potentiæque reverentiam,
vt hæc tria vnum esse judicemus. Ad-
damus, siquidem vera volumus con-
fiteri. Quod verò, inquit, obscurum-
ne hoc atque ignobile censes esse, an
omni celebritate clarissimum ? Con-
sidera

sidera verò, ne, quod nihilo indigere, quod potentissimum, quod honore dignissimum esse concessum est, egere claritudine, quam sibi præstare non possit, atque ob id aliqua ex parte videatur abjectius. Non possum, inquam, quin hoc vti est, ita etiam celeberrimum esse confitear. Consequens igitur est, vt claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur. Consequitur, inquam. Quod igitur nullius egeat alieni, quod suis cuncta viribus possit, quod sit clarum, atque reverendum: nonne hoc etiam constat esse lætissimum? Sed vnde huic, inquam, tali mœror ullus obrepat, ne cogitare quidem possum. Quare plenum esse lætitiæ, siquidem superiora manebunt, necesse est confiteri. Atqui illud quoque per eadem necessarium est, sufficientiæ, potentiæ, claritudinis, reverentiæ, iucunditatis nomina quidem esse diversa, nullo vero modo discrepare substantiam. Necesse est, inquam. Hoc

igitur, quod est vnum, simplèxque naturâ, pravitas humana dispertit, & dum rei, quæ partibus caret, partem conatur adipisci, nec portionem, quæ nulla est: nec ipsam, quam minimè affectat, assequitur. Quonam, inquam, modo? Qui divitias, inquit, petit penuriæ fugâ, de potentia nihil laborat: vilis, obscurusque esse mavult, multas etiam sibi naturaleis quoque subtrahit voluptates, ne pecuniam, quam paravit, amittat. Sed hoc modo ne sufficientia quidem contigit ei, quem valentia deserit, quem molestia pungit, quem vilitas abiicit, quem recondit obscuritas. Qui verò solùm posse desiderat; profligat opes, despicit voluptates, honoremque potentiâ carentem, gloriam quoque nihil pendit. Sed huic quoque, quàm multa deficiant, vides. Fit enim vt aliquando necessarijs egeat, vt anxietatibus mordeatur; cùmque hæc depellere nequeat, etiam id, quod maximè petebat, potens esse

esse desistit. Similiter ratiocinari de honoribus, gloria, voluptatibus licet. Nam cum vnumquodq; horum idem quod cætera, sit, quisquis horum aliquid sine cæteris petit, ne illud quidem, quod desiderat, apprehendit. Quid igitur? inquam. Si quis cuncta simul cupiat adipisci, summam quidem ille beatitudinis velit: sed num in his eam reperiet, quæ demonstravimus, id, quod pollicentur, non posse conferre? Minimè inquam. In his igitur, quæ singula quæque expetendorum præstare creduntur, beatitudo nullo modo investiganda est. Fateor, inquam, & hoc nihil dici verius potest. Habes igitur, inquit, & formam falsæ felicitatis, & causas: deflece nunc in adversum mentis intuitum; ibi enim veram, quam promissimus, statim videbis. Atqui hæc, inquam, vel cæcò perspicua est, eamque tu paulò ante monstrasti, dum falsæ beatitudinis causas aperire conabaris. Nam, ni fal-

lor, ea vera est, & perfecta felicitas, quæ sufficientem potentem, reverendum, celebrem, lætūque perficiat. Atque ut me interiùs animadvertisse cognoscas, quæ vnum horū, quoniam idem cuncta sunt, veraciter præstare potest, hanc esse plenam beatitudinem sine ambiguitate cognosco. O te alumne hac opinione felicem sentio, siquidem hoc, inquit, adjeceris. Quidnam? inquam. Essene aliquid in his mortalibus caducisque rebus putas, quod hujusmodi statum possit afferre? Minimè, inquam, puto; idque à te, nihil ut ampliùs desideretur, ostensum est. Hæc igitur vel imagines veri boni, vel imperfecta quædam dare bona mortalibus videntur: verum autem, atque perfectum bonum conferre non possunt. Assentior, inquam. Quoniam igitur agnovisti, quæ vera illa sit, quæ autem beatitudinem mentiantur, nunc superest, ut vnde veram hanc petere possis, agnoscas. Id quidem, inquam,

quam, jam dudum vehementer expecto. Sed cum, vti in Timæo Platoni, inquit, nostro placet, in minimis quoque rebus divinum præsidium debeat implorari. Quid nunc faciendum censes, vt illius summi boni sedem reperire mereamur? Invocandum, inquam, rerum omnium patrem quò prætermisso, nullum ritè fundatur exordium. Rectè, inquit, ac simul ita modulata est.

M E T R V M IX.

O Qui perpetua mundum ratione
gubernas,
Terrarum calique sator, qui tempus ab
ævo,
Ire jubes, stabilisque manens das cuncta
moveri,
Quem non externa pepulerunt fingere
causæ
Materia fluitantis opus; verum insita
summi,

*Forma boni, livore carens, tu cuncta
superno,*

*Ducis ab exemplo: pulchrum pulcherri-
mus ipse,*

*Mundum mente gerens similique imagi-
ne formans,*

*Perfectasque jubens perfectum absolvere
parteis,*

*Tu numeris elementa ligas, ut frigora
flammis,*

*Arida convenient liquidis: ne purior
ignis*

*Evolet, aut mersas deducant pondera
terras.*

*Tu triplicis mediam natura cuncta mo-
ventem*

*Connectens animam per consona mem-
bra resolvis.*

*Quæ cum secta duos motum glomeravit
in orbeis,*

*In semet reditura meat, mentemque
profundam*

*Circuit, & simili convertit imagine cæ-
lum.*

*Tu causis animas paribus, vitasque mi-
nores
Provehis, & levibus sublimis curribus
aptans,
In cælum, terramque seris: quas lege
benignâ
Ad te conversas reduci facis igne reverti.
Da pater angustam menti conscendere
sedem,
Da fontem lustrare boni, da luce re-
pertâ
In te conspicuos animi defigere visus.
Disijce terrena nebulas & ponder a molis,
Atque tuo splendore mica: tu namque
serenum,
Tu requies tranquilla pijs: te cernere fi-
nis,
Principium, vector, dux, semita, ter-
minus idem.*

P R O S A X.

QUoniam igitur quæ sit im-
perfecti, quæ etiam perfecti
boni forma, vidisti: nunc de-
mon-

monstrandum reor, quoniam hæc felicitatis perfectio constituta sit. In quo illud primum arbitror inquirendum, an aliquod hujusmodi bonum, quale paulò ante definisti, in rerum natura possit existere, ne nos præter rei subjectæ veritatem cassa cognitionis imago decipiat. Sed quin existat, sitque hoc veluti quidam omnium fons bonorum, negari nequit. Omne enim quod imperfectum esse dicitur, id diminutione perfecti imperfectum esse perhibetur. Quò sit, ut si in quolibet genere imperfectum quid esse videatur, in eo, perfectum quoque aliquod esse, necessè sit. Etenim perfectione sublata, unde illud, quod imperfectum perhibetur exstiterit, ne fingi quidem potest. Neque enim à diminutis, inconsummatisque natura rerum capit exordium, sed ab integris absolutisque procedens, in hæc extrema atque effera dilabitur. Quòd si, uti paulò ante monstravimus, est quædam boni fragilis imperfecta felicitas: esse a-

li-

liquam solidam, perfectamque, non potest dubitari. Firmissimè, inquam, verissimèque conclusum est. Quò verò, inquit, habitet, ita considera. Deum rerum omnium principem, bonum esse, communis humanorum conceptio probat animorum. Nam cum nihil Deo melius excogitari queat, id, quò melius nihil est, bonum esse quis dubitet? ita verò bonum esse Deum ratio demonstrat, vt perfectum quoque bonum in eo esse convincat. Nam si tale sit, rerum omnium princeps esse non poterit; erit enim eò præstantius aliquid, perfectum possidens bonum, quod hoc prius, atq; antiquius esse videatur: omnia namque perfecta minùs integris priora esse claruerunt. Quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum est summum Deum; summi, perfectique boni esse plenissimum. Sed perfectum bonum veram esse beatitudinem constitui-
mus. Veram igitur beatitudinem in summo Deo sitam esse, necessè est.

Accipio, inquam, nec est quod contradici vlllo modo queat. Sed quæso, inquit, te, vide quàm id sanctè atque inviolabiliter probes, quòd boni summi summum Deum diximus esse plenissimum. Quonam, inquam, modo? Ne hunc rerum omnium patrem illud summum bonum, quò plenus esse perhibetur, vel extrinsecùs accepisse, vel ita naturaliter habere præsumas, quasi, habentis Dei, habitæque beatitudinis diversam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecùs acceptum putes, præstantius id, quod dederit, eò quod acceperit, existimare possis. Sed hunc esse rerum omnium præcellentissimum, dignissimè confitemur. Quod si natura quidem inest, sed ratione diversum, cùm de rerum principe loquamur Deo, fingat qui potest, quis hæc diversa conjunxerit? Postremo quod à qualibet re diversum est, id non est illud, à quo intelligitur esse diversum. Quare à summo bono diversum est sui naturâ, id quod summum

mun bonum non est : quod nefas est de Deo cogitare, quò nihil constat esse præstantius. Omnino enim nullius rei natura suo principio melior poterit existere. Quare quod omnium principium fit, id etiam sui substantiâ summum esse bonum verissimâ ratione concluderim. Rectissimè, inquam. Sed summum bonum beatitudinem esse concessum est. Ita est, inquam. Igitur, inquit, Deum esse ipsam beatitudinem, necesse est confiteri. Nec propositis, inquam, prioribus refragari queo, & ab illis hoc illatum consequens esse perspicio. Respice, inquit, an hinc quoque idem firmius approbetur, quòd duo summa bona, quæ à se diversa sunt, esse non possunt. Etenim quæ discrepant bona, non esse alterum quod sit alterum, liquet : quare neutrum poterit esse perfectum, cum alterutri alterum deest. Sed quod perfectum non sit, id summum non esse manifestum est : nullo modo igitur quæ summa sunt bona, ea possunt esse

diversa. Atqui & beatitudinem, & Deum, summum bonum esse colligimus: quare ipsam necesse est summam esse beatitudinem, quæ sit summa divinitas. Nihil, inquam, nec re ipsa verius, nec ratiocinatione firmitus, nec Deo dignius concludi potest. Super hæc, inquit, igitur veluti Geometra solent, demonstratis propositis aliquid inferre, quæ ipsi *porismata* vocant, ita ego quoque tibi veluti corollarium dabo. Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo verò est ipsa divinitas, divinitatis adeptione fieri beatos, manifestum est. Sed uti iustitiæ adeptione iusti, sapientiæ sapientes fiunt, ita divinitatem adeptos, deos fieri simili ratione necesse est. Omnis igitur beatus, Deus; sed naturâ quidem unus, participatione verò nihil prohibet esse quam plurimos. Et pulchrum, inbuam, hoc, atque pretiosum, sive *porisma*, sive corollarium vocari mavis. Atqui hoc quo-

quoque pulchrius nihil est, quod his
annectendum esse ratio persuadet.
Quid? inquam. Cùm multa, inquit,
beatitudo continere videatur, vtrum-
ne hæc omnia vnum veluti corpus
beatitudinis quadam partium varie-
tate conjungant, an sit eorum ali-
quid, quod beatitudinis substantiam
compleat, ad hoc verò cætera referan-
tur? Vellem, inquam, id ipsarum re-
rum commemoratione petefaceres.
Nonne, inquit, beatitudinem bonum
esse censemus? Ac summum quidem,
inquam. Addas, inquit, hoc omnibus
licet. Nam eadem sufficientia summa
est, eadem summa potentia, reveren-
tia quoque, claritas, & voluptas bea-
tudo esse judicatur. Quid igitur?
Hæccine omnia bona, sufficientia, po-
tentia, cæterâq; veluti quædam beati-
tudinis membra sunt, an ad bonū ve-
luti ad verticem cuncta referuntur? In-
telligo, inquam, quid investigandum
proponas: sed quid constituas, audire
desidero. Hujus rei discretionē sic ac-
cipe.

cipe. Si hæc omnia beatitudinis membra forent, à se quoque invicem discreparent. Hæc est enim partium natura, ut vnum corpus diversa component. Atqui hæc omnia idem esse monstrata sunt. Minimè igitur membra sunt: alioquin ex vno membro beatitudo videbitur esse conjuncta, quod fieri nequit. Id quidem, inquam dubium non est: sed id, quod restat, exspecto. Ad bonum verò cætera referri palàm est. Idcirco enim sufficientia petitur, quoniam bonum esse judicatur, idcirco potentia, quoniam id quoque esse creditur bonum. Idem de reverentia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. Omnium igitur expetendorum summa atque causa bonum est. Quod enim neque re, neque similitudine ullum in se retinet bonum, id expeti nullo modo potest, contraq; etiam, quæ naturâ bona non sunt, tamen si esse videantur, quasi vera bona sint, appetuntur. Quò fit, uti summa, cardo, atque causa expetendorum

tendorum omnium, bonitas esse jure credatur. Cujus verò causâ quid expetitur, id maximè videtur optari. Veluti si salutis causâ quispiam velit equitare, non tam equitandi motum desiderat, quàm salutis effectum. Cùm igitur omnia boni gratiâ petantur, non illa potiùs quàm bonum ipsum desideratur ab omnibus. Sed propter quod cætera optantur, beatitudinem esse concessimus: quare sic quoque sola quæritur beatitudo. Ex quo liquidò apparet ipsius boni, & beatitudinis vnam atque eandem esse substantiam. Nihil video, cur dissentire quispiam possit. Sed Deum veramque beatitudinem vnum, atque idem esse monstravimus. Ita, inquam. Securè igitur concludere licet, Dei quoque in ipso bono, nec vsquam alio, sitam esse substantiam.

M E T R U M X.

HUc omnes pariter venite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenas habitans libido menteis.
Hec erit vobis requies laborum,
Hec portus placidâ manens quiete,
Hoc patens vnum miseris asylum.
Non quidquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripâ,
Aut Indus calido propinquus orbi:
Candidis miscens virideis lapillos,
Illustrant aciem, magisque cacos
In suos condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitâtque men-
teis,
Infimis tellus aluit cavernis.
Splendor quô regitur, vigetque calum,
Vitâ obscuras animæ ruinas.
Hanc quisquis poterit notare lucem,
Candidos Phœbi radios negabit.

OS (O) SO

P R O .

PROSA XI.

Assentior, inquam. Cuncta enim firmissimis nexa rationibus constant. Tum illa, quanti, inquit, æstimabis, si bonū ipsum quid sit, agnoveris? Infiniti, inquam: siquidē mihi pariter Deum quoq; , qui bonū est continget agnoscere. Atqui hoc verissimā, inquit, ratione patefaciam, maneant modo quæ paulō ante conclusa sunt. Manebunt, inquam. Nonne, inquit, monstravimus ea, quæ appetuntur à pluribus, idcirco vera perfectāq; bona non esse, quoniam à se invicem discreparent, cūmq; alteri abesset alterum, plenum, absolutūque bonum afferre non posse? Tum autem verum bonum fieri, cum in vnam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, vt quæ sufficientia est, eadem sit potentia, reverentia, claritas, atque iucunditas. Nisi verò vnum, atque idem omnia sint, nihil habere

habere, quô inter expetenda numerentur. Demonstratum est, inquam, nec dubitari vlllo modo potest. Quæ igitur, cùm discrepant, minimè bona sunt; cùm verò vnum esse cœperint, bona fiunt: nonne hæc vt bona sint, vnitatis fieri adeptione contingit? Ita, inquam, videtur. Sed omne quod bonum est, boni participatione bonum esse concedis, an minimè? Ita est. Oportet igitur idem esse vnum, atque bonum simili ratione concedas. Eadem namque substantia est eorum, quorum naturaliter non est diversus effectus. Negare, inquam, nequeo. Nostine igitur, inquit, omne quod est, tam diu manere atque subsistere, quam diu sit vnum; sed interire atque dissolvi pariter, atque vnum esse destiterit? Quonam modo? Ut in animalibus, inquit, cùm in vnum coëunt, ac permanent anima corpúsque, id animal vocatur. Cùm verò hæc vnitas vtriúsque separatione dissolvitur, interire, nec jam esse animal liquet.

Iplum

Ipsū quoque corpus cum in vna forma, membrorum conjunctione, permanet, humana visitur species. At si distributæ, segregatæque partes corporis distraxerint vnitatem, definit esse quod fuerat. Eoque modo percurrenti cætera proculdubio patebit subsistere vnumquodque, dum vnum est: cū verò vnum esse definit, interire. Consideranti, inquam, mihi plura, minimè aliud videtur. Estne igitur, inquit, quod in quantum naturaliter agat, relictâ sustinendi appetentiâ, venire ad interitum, corruptionemque desideret? Si animalia, inquam, considerem, quæ habent aliquam volendi nolendique naturam, nihil invenio, quod, nullis extra cogentibus abjiciant manendi intentionem, & ad interitum spontè festinent. Omne namque animal tueri salutem laborat: mortem verò, perniciemque devitat. Sed quid de herbis, arboribusque, quid de inanimatis omninò consentiam rebus, prorsus dubito. Atqui non est,

est, quod de hoc possis ambigere, cum herbas, atque arbores intuearis, primum sibi convenientibus innascentibus locis, ubi quantum earum natura queat, citò exarescere, atque interire non possunt. Nam aliæ quidem campis, aliæ montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliæ saxis hærent, aliarum fecundæ sunt steriles arenæ, quas si in alia quispiam loca transferre conetur, arescant. Sed dat cuique natura quod convenit, & ne, dum manere possunt, intereant, elaborat. Quid dicam, quòd omnes, velut in terras ore demerso, trahunt alimenta radicibus, ac per medullas robur, corticemque diffundunt? Quid, quòd mollissimum quodque, sicuti medulla est, interiore semper sede reconditur, extra verò quadam ligni firmitate tegitur: ultimus autem cortex adversum cæli intemperiem, quasi mali patiens defensor opponitur? Jam verò quanta est naturæ diligentia, ut cuncta semine multiplicato propagentur, quæ omnia

NON

non modo ad tempus manendi, verū generatim quoque, quasi in perpetuum permanendi, veluti quasdam machinas esse quis nesciat? Ea etiam quæ inanimata esse creduntur, nonne quod suum est, quæque simili ratione desiderant? Cur enim flammæ quidem sursum levitas vehit, terras verò deorsum pondus deprimit, nisi quòd hæc singulis loca, motionesque conveniunt? Porro autem quod cuique consentaneum est, id vnumquodque conservat: sicuti ea, quæ sunt inimica, corrumpunt. Jam verò quæ dura sunt, ut lapides adhærent tenacissimè partibus suis, &, ne facilè dissolvantur, resistunt. Quæ verò liquentia, ut aër, atque aqua, facilè quidem dividendibus cedunt, sed citò in ea rursus, à quibus sunt abscissa, relabuntur. Ignis verò omnem refugit sectionem. Neque nunc nos de voluntariis animæ cognoscentis motibus, sed de naturali intentione tractamus. Sicuti est, quòd exceptas escas sine cogitatione

tione transfigimus, quòd in somno spiritum ducimus nescientes. Nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animæ voluptatibus, verùm ex naturæ principiis venit. Nam sæpe mortem cogentibus causis, quam natura reformidat, voluntas amplectitur: contraque illud, quò solo mortalium rerum durat diuturnitas, gignendi opus, quod natura semper appetit, interdum coërcet voluntas. Adeo hæc sui caritas non ex animali motione, sed ex naturali intentione procedit. Dedit enim providentia creatis à se rebus hanc vel maximam manendi causam, vt, quoad possunt, naturaliter manere desiderent: quare nihil est, quod vllò modo queas dubitare, cuncta, quæ sunt, appetere naturaliter constantiam permanendi, devitare perniciem. Confiteor, inquam, nunc me indubitato cernere, quæ dudum incerta videbantur. Quod autem, inquit, subsistere ac permanere appetit, id vnum esse desiderat,

fiderat, hoc enim sublato, ne esse quidem cuiquam permanebit. Verum est, inquam. Omnia igitur, inquit, vnum desiderant. Consensi. Sed vnum idipsum monstravimus esse, quod bonum est. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt : quod quidem ita describas licet, ipsum bonum esse, quod desideretur ab omnibus. Nihil, inquam, verius excogitari potest. Nam vel ad nihilum cuncta referuntur, & vno, veluti vertice destituta, sine rectore, fluitabunt : aut si quid est, ad quod vniversa festinent, id erit omnium summum bonorum. Et illa, nimium, inquit, ô alumne. lætor : ipsam enim mediæ veritatis notam mente fixisti : sed in hoc patuit tibi, quod ignorare te paulò ante dicebas. Quid? inquam. Quis esset, inquit, rerum omnium finis? Id est enim profectò, quod desideratur ab omnibus : quod quia bonum esse collegimus, oportet, rerum omnium finem bonum esse fateamur.

METRUM XI.

Quisquis profundâ mente vestigat
verum,
Cupitque nullis ille deviis falli,
In se revolat intimi lucem visûs,
Longosque in orbem cogat inflectens mo-
tus,
Animumque docent quidquid extra mo-
litur,
Suis retrusum possidere thesauris.
Dudum quod atra textit erroris nubes,
Lucebit ipso perspicaciùs Phæbo.
Non omne namque mente depluit lu-
men,
Obliviosam corpus invehens molem.
Heret profecto semen introrsum veri,
Quod excitatur ventilante doctrinâ.
Nam cur rogati spontè recta censetis,
Ni mersus aliô viveret fomes corde?
Quid si Platonis Musa personat verum.
Quod quisque discit, immemor recorda-
tur.

PRO-

P R O S A XII.

TUm ego, Platoni, inquam, vehementer assentior : nam me horum jam secundò commemoras. Primùm, quòd memoriam corporeâ contagione, dehinc cum mœroris mole pressus, amisi. Tum illa, si superiora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem longiùs aberit, quin recorderis, quod te dudum nescire confessus es. Quid? inquam. Quibus, ait illa gubernaculis mundus regatur. Memini, inquam, me inscitiam meam fuisse confessum : sed quid afferas, licet jam prospiciam, planiùs tamen ex te audire desidero. Mundum hunc, inquit, à Deo regi paulò ante minimè dubitandum putabas. Ne nunc quidem arbitror, inquam ; nec unquam dubitandum putabo, quibùsque in hoc rationibus accedam, breviter exponam. Mun-

duſ hic ex tam diverſis, contrariisſque partibus in unam formam minimè conveniſſet, niſi unus eſſet, qui tam diverſa conjungeret : conjuncta verò naturarū ipſa diverſitas, invicem diſcors, diſſociaret, atque divelleret: niſi unus eſſet, qui quod nexuit, contineret. Non tam verò certus naturæ ordo procederet, nec tam diſpoſitos motus, locis, temporibus, efficiētiā, ſpatiis, qualitatibus explicaret, niſi unus eſſet, qui has mutationum varietates manens ipſe diſponeret. Hoc quidquid eſt, quo condita manent, atque cogitantur, uſitato cunctis vocabulo Deum nomino. Tum illa, cū hæc, inquit, ita ſentias, parvam tibi reſtare operam puto, ut felicitatis compos, patriam ſopes reviſas: ſed quæ propoſuimus, intueamur. Nonne in beatitudine ſufficiētiā numeravimus, Deūmque beatitudinem ipſam eſſe conſeſſimus? Ita ſiquidem. Et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrin-

trinsecus adminiculis indigebit: alioquin si quo egeat, plenam sufficientiam non habebit. Id, inquam, ita est necessarium. Per se igitur solum cuncta disponit. Negari, inquam, nequit. Atqui Deus ipsum bonum esse monstratus est. Memini, inquam. Per bonum igitur cuncta disponit: siquidem per se regit omnia, quem bonum esse concessimus; & hic est veluti quidam clavus atque gubernaculum, quò mundana machina stabilis atque incorrupta fervatur. Vehementer assentior, inquam, & id te paulò ante dicturam, tenui licet suspicione, prospexi. Credo, inquit: jam enim, ut arbitror, vigilantius ad cernenda vera oculos deducis: sed quod dicam non minùs ad contuendum patet. Quid? inquam. Cùm Deus, inquit, omnia bonitatis clavo gubernare jure credatur, eadèmq; omnia, sicuti docui, ad bonum naturali intentione festinent, num dubitari potest, quin voluntariè regan-

tur, ſequē ad diſponentis nutum, veluti convenientia, contemperatāque rectori, ſpontē convertant. Ita, inquam, neceſſe eſt: nec beatum regimen eſſe videretur: ſiquidem detrectantium jugum foret, non obtemperantium ſalus. Nihil eſt igitur, quod naturam ſervans, Deo contraire conetur. Nihil, inquam. Quod ſi conetur, ait, num tandem proficiet quidquam adverſus eum, quem jure beatitudinis potentiffimum eſſe conceſſimus? prorſus, inquam, nihil valeret. Non eſt igitur aliquid, quod ſummo huic bono vel velit, vel poſſit obſiſtere. Non, inquam, arbitror. Eſt igitur, inquit, ſummum bonum, quod regit cuncta fortiter, ſuaviterque diſponit. Tum ego, quā, inquam, me non modo ea, quæ concluſa eſt, ſumma rationum, verū multo magis hæc ipſa verba, quibus uteris, delectant, ut tandem aliquando ſtultitiam magna latrantem ſui pudeat. Accepiſti, inquit, in fabulis la-

ceſ-

cessenteis cœlum Gigantes : sed illos quoque, uti condignum fuit, benigna fortitudo deposuit. Sed visne rationes ipsas invicem collidamus ? forsitan ex hujusmodi conflictatione pulchra quædam veritatis scintilla dissi- liet. Tuo, inquam, arbitrato. De- um, inquit, esse omnium potentem nemo dubitaverit. Qui quidem, in- quam, mente consistat, nullus pror- sus ambigat. Qui verò est, inquit, omnium potens, nihil est, quod ille non possit. Nihil, inquam. Num igitur Deus facere malum potest ? Mi- nimè, inquam. Malum igitur, inquit, nihil est, cùm id facere ille non possit, qui nihil non potest. Ludisne, inquam, me, inextricabilem Labyrinthum ra- tionibus texens, quò nunc quidem, quà egrediaris, introëas : nunc verò quò introieris, egrediare ; an mira- bilem quendam divinæ simplicitatis orbem complicas ? Etenim paulò an- te à beatitudine incipiens, eam sum- mum bonum esse dicebas, quam in

summo Deo fitam loquebare? ipsum quoque Deum summum esse bonum, plenamque beatitudinem differebas: ex quo neminem beatum fore, nisi qui pariter Deus esset, quasi munusculum dabas. Rursus ipsam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris esse substantiam: ipsumque unum id ipsum esse bonum dicebas, quod ab omni rerum natura peteretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis universitatem regere disputabas, volentiaque cuncta parere, nec ullam mali esse naturam: atque hæc nullis extrinsecus sumptis, sed altero ex altero fidem trahente, insitis, domesticisque probationibus explicabas. Tum illa, minimè, inquit, ludimus; remque omnium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. Ea est enim divinæ forma substantiæ, ut neque in externa dilabatur, nec in se externum aliquod ipsa suscipiat: sed sicut de ea Parmenides ait: *Undique in circulis*
du-

ducis similem acervum. Quod si rationes quoque non extra petitas, sed intra rei, quam tractabimus, ambitum collocatas agitavimus: nihil est quod admirare, cum Platone fanciente didiceris, cognatos, de quibus loquimur, rebus oportere esse sermones.

M E T R V M XII.

F*elix qui potuit boni
Fontem visere lucidum:
Felix, qui potuit gravis
Terra solvere vincula.*

*Quondam funera conjugis
Vates Threicius gemens,
Postquam flebilibus modis
Silvas currere, mobileis
Amneis flare cœgerat,
Innoxitque intrepidum latus
Savit cerva leonibus,
Nec visum timuit lepus
Iam cantu placidum canem,
Cum flagrantior intima
Fervor pectoris ureret.*

Nec qui cuncta subegerant,
Mulcerent dominum modi,
Immiteis superos querens,
Infernas adiit domos.
Illic blanda sonantibus
Chordis carmina temperans,
Quicquid præcipuis Deæ
Matris fontibus hauserat,
Quod luctus dabat impotens,
Quod luctum geminans amor
Deflet, Tænara commovens,
Et dulci veniam prece
Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminus novo
Captus carmine janitor,
Quæ fontes agitant mala
Ultrices scelerum deæ,
Iam mæste lacrimis madent.
Non Ixionium caput
Velox præcipitat rota,
Et longa site perditus
Spernit flumina Tantalus.
Vultur dum satur est modis,
Non traxit Tay jecur.
Tandem, vincimur, arbiter

Umbrarum miseraus ait.

Donemus comitem viro

Emt am carmine conjugem :

Sed lex dona coërceat,

Ne, dum Tartara liquerit,

Fas fit lumina flectere.

Quis legem det amantibus?

Major lex amor est sibi.

Heu, noctis prope terminos,

Orpheus Eurydicen suam

Vidit, perdidit, occidit.

Vos hac fabula respicit,

Quicunque in superum diem

Mentem ducere queritis.

Nam qui Tartareum in specus

Victus lumina flexerit,

Quicquid precipuum trahit,

Perdidit, dum videt inferas.

LIBER QUARTUS.

PROSA I.

HÆc cùm Philosophia, dignitate vultûs, & oris gravitate servatâ, leniter, suavitérque cecinisset, tum ego, nondum penitûs infiti mœroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis abrui. Et O, inquam, veri prævia luminis, quæ usque adhuc tua fudit oratio, tum sui speculatione divina, tum tuis rationibus invicta patuerunt, eaque mihi, etsi ob injuriæ dolorem nuper oblita, non tamen antehac prorsus ignorata dixisti. Sed ea ipsa est vel maxima nostri causa mœroris, quòd, cùm rerum bonus rector existat, vel esse omninò mala possint, vel impunita prætereant. Quod solum quantâ dignum sit admiratione, profectò considera. At huic aliud majus adjungitur, nam inperante, florentéque ne-
qui-

quitiâ, virtus non solum præmiis caret, verum etiam sceleratorum pedibus subiecta calcatur, & in locum facinorum supplicia luit. Quæ fieri in regno scientis omnia, potentis omnia, sed bona tantummodo volentis Dei, nemo satis potest nec admirari, nec conqueri. Tum illa, & esset, inquit, infiniti stuporis, omnibusque horribilius monstris, si, uti tu existimas, in tanti velut partis familias dispositissima domo, vilia vasa colerentur, pretiosa sordescerent: sed non ita est. Nā si ea, quæ paulò ante conclusa sunt, inconvulsa servantur, ipsò, de cujus nunc regno loquimur, auctore cognosces semper quidem potentes bonos esse, malos verò abjectos semper, atque imbecilleis: nec sine pœna unquam esse vitia: nec sine præmio virtutes: bonis felicia, malis semper infortunata contingere, multaque id genus, quæ sopitis querelis firmâ te soliditate corroborent. Et quoniam veræ formam beatudinis me dudum

monstrante vidisti, quò etiam sita sit agnovisti, decursis omnibus, quæ prætermittere necessarium puto, viam tibi, quæ te domum revehat, ostendam, Pennas, etiam tuæ menti, quibus se in altum tolere possit, affigam, ut perturbatione depulsâ, sospes in patriam, meò ductu, meâ semitâ, meis etiam vehiculis revertatis.

M E T R V M I.

Sunt enim penna volucres mihi,
 Quæ celsa conscendant poli:
 Quas sibi cum velox mens induit,
 Terras perosa despicit,
 Aëris immensi superat globum,
 Nubésque post tergum videt,
 Quique agili motu calet aetheris,
 Transcendit ignis verticem,
 Donec in astra feras surgat domos,
 Phæboque conjungat vias.
 Aut comitetur iter, gelidi senis,
 Miles corusci sideris,
 Vel quocunque micans nox pingitur,
 Recurrat astri circulum. *At*

*Atque ubi jam exhausti fuerit satis,
Polum relinquat extimum,
Dorsaque velocis premat aetheris
Compos verendi luminis.
Hæc regum sceptrum dominus tenet,
Orbisque habenas temperat,
Et volucrem currum stabilis regit,
Rerum corruscus arbiter.
Huc te si reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
Hæc dices, memini, patria est mihi,
Hinc ortus hæc sistam gradum:
Quod si terrarum placeat tibi
Noctem relictam visere,
Quos miseri torvos populi timent,
Cernes tyrannos exsules.*

PROSA II.

TUm ego, Papæ, inquam, ut
magna promittis! nec du-
bito quin possis efficere: tu
modò quem excitaveris, ne moreris.
Primùm igitur, inquit, bonis semper
adesse potentiam, malos cunctis viri-
bus

bus esse desertos, agnoscas licebit : quorum quidem alterum demonstratur ex altero. Nam cum bonum, malumque contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet imbecillitas mali : at si fragilitas clarescat mali, boni firmitas nota est. Sed uti nostræ sententiæ fides abundantior sit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde proposita confirmans. Duo sunt, quibus omnis humanorum actuum constat effectus : voluntas scilicet, ac potestas : quorum si alterutrum desit, nihil est quod explicari queat. Deficiente etenim voluntate, ne aggreditur quidem quisque quod non vult : at si potestas absit, voluntas frustra sit. Quod fit, ut si quem videas velle adipisci, quod minimè adipiscatur, huic obtinendi quod voluerit, defuisse valentiam dubitare non possis. Perspicuum est, inquam, nec ullo modo negari potest. Quem verò effecisse, quod voluerit, videas, num etiam potuisse

•du-

dubitabis ? Minimè. Quod verò quisque potest, in eo validus : quod verò non potest, in hoc imbecillis esse censendus est. Fateor, inquam. Meministine igitur, inquit, superioribus rationibus esse collectum, intentionem omnem voluntatis humanæ, quæ diversis studiis agitur, ad beatitudinem festinare ? Memini, inquam, id quoque esse demonstratum. Num recordaris beatitudinem ipsum esse bonum ; eoque modo cum beatitudo petitur, ab omnibus desiderari bonum ? Minimè, inquam, recordor, quoniam id memoriæ fixum teneo. Omnes igitur homines boni pariter, ac mali, indiscretâ intentione ad bonum pervenire nituntur : Ita, inquam consequens est. Sed certum est, adeptione boni, bonos fieri. Certum. Adipiscuntur igitur boni, quod appetunt ? Sic videtur. Mali verò si adipiscerentur, quod appetunt, bonum, mali esse non possent. Ita est. Cum igitur utrique bonum petant, fed

sed hi quidem adipiscantur, illi verò minimè; non dubium est, bonos quidem potentes esse; qui verò mali sunt, imbecilles. Quisquis, inquam; dubitat, nec rerum naturam, nec consequentiam potest considerare rationum. Rursus inquit: Si duo sint, quibus idem secundum naturam propositum sit, eorūque unus naturali officio idipsum agat, atque perficiat: alter verò naturale illud officium minimè administrare queat, aliò verò modò, quàm naturæ convenit, non quidem impleat propositum suum, sed imitetur implentem; quemnam horum valentiorē esse decernis? Et si conjecto, inquam, quid velis, planius tamen audire desidero. Ambulandi, inquit, motum secundum naturam esse hominibus num negabis? Minimè, inquam. Ejusque rei pedum officium esse naturale num dubitas? Ne hoc quidem, inquam. Si quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliūque, cui hoc naturale pedum

pedum dedit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horum jure valentior existimari potest? Contexe, inquam, cætera; nam quin naturalis officii potens, eô, qui idem nequeat, valentior sit, nullus ambigit. Sed Summum, inquit, bonum, quod æque malis bonisque propositum est, boni quidem naturali officio virtutum petunt; mali verò variam per cupiditatem, quod adipiscendi boni naturale officium non est, id ipsum conantur adipisci. An tu aliter existimas? Minimè, inquam; nam etiam, quod est consequens, patet. Ex his enim quæ concesseram, bonos quidem potenteis, malos verò esse necesse est imbecilleis. Rectè, inquit, percurris: idque uti medici sperare solent, indicium est erectæ jam, resistentisque naturæ. Sed quoniam te ad intelligendum promptissimum esse conspicio, crebras coacervabo rationes. Vide enim quanta vitiosorum hominum pateat infirmitas, qui
ne

ne ad hoc quidem pervenire queunt ;
ad quod eos naturalis ducit , ac pæne
compellit intentio. Et quid ? si hoc
tam magno , ac pæne invictô præ-
untis naturæ defererentur auxiliô ?
Confidera verò quanta sceleatos ho-
mines habeat impotentia. Neque
enim levia , ac ludicra præmia petunt ,
quæ consequi , atque obtinere non
possunt : sed circa ipsam rerum sum-
mam , verticemque deficiunt , nec in
eo miseris contigit effectus , quòd so-
lum dies , noctesque moliantur , in
qua re bonorum vires eminent. Sicut
enim eum , qui pedibus incedens , ad
eum locum usque pervenire potuif-
set , quò nihil ulterius pervium jace-
ret incessui , ambulandi potentissi-
mum esse censeret : Ita eum , qui ex-
petendorum finem , quò nihil ultra
est , apprehendit , potentissimum ne-
cessè esse judices. Ex quo fit , quod
huic objacet , ut iidem scelesti , iidem
viribus omnibus videantur esse de-
ferti. Curenim relictâ virtute vitia
sectan-

sectantur? inscitiane bonorum? sed
quid enervatiùs ignorantia cæcitate?
An sectanda noverunt? sed transver-
sos eos libido præcipitat: sic quoque
facit intemperantia fragiles, qui ob-
luctari vitio nequeunt. An scientes,
volentésque, bonum deferunt, ad vi-
tia deflectunt? Sed hõc modò non so-
lum potenteis esse, sed omninò esse
desinunt. Nam qui communem o-
mnium, quæ sunt, finem relinquunt,
pariter quoque esse desistunt. Quod
quidem cuipiam mirum fortè videat-
ur, ut malos, qui plures hominum
sunt, eosdem non esse dicamus: sed
ita sese res habet. Nam qui mali sunt,
eos malos esse non abnuo: sed eos-
dem esse purè, atque simpliciter, ne-
go. Nam uti cadaver hominem mor-
tuum dixeris, simpliciter verò homi-
nem appellare non possis: ita vitio-
sos, malos quidem esse concesserim:
sed esse absolutè, nequeam confiteri.
Est enim quod ordinem retinet, ser-
vâtque naturam: quod verò ab hac
desi-

deficit, esse etiam, quod in sui natura situm est, derelinquit. Sed possunt, inquires, mali: nec ego quidem negaverim: sed hæc eorum potentia non à viribus, sed ab imbecillitate descendit. Possunt enim mala, quæ minimè valerent, si in bonorum efficienria manere potuissent. Quæ possibilitas eos evidentius nihil posse demonstrat. Nam si, uti paulò ante collegimus, malum nihil est, cum mala tantummodo possunt, nihil posse improbos liquet. Perspicuum est. Atque ut intelligas, quænam sit hujus potentiæ vis: summò bonò nihil potentiuseffe, paulò ante definivimus. Ita est, inquam. Sed idem, inquit, malum facere nequit. Minimè. Est igitur, inquit, aliquis, qui omnia posse homines putet? Nisi quis insaniat, nemo. Atqui iidem possunt mala. Utinam quidem, inquam, non possent! Cum igitur bonorum tantummodo potens possit omnia; non verò queant omnia potentes et-

jam

iam malorum: eosdem, qui mala possunt, minùs posse manifestum est. Huc accedit, quod omnem potentiam inter expetenda numerandam, omniâque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturæ suæ cacumen, ostendimus. Sed patrandi scele-
ris possibilitas referri ad bonum non potest. Expetenda igitur non est. At-
qui omnis potentia expetenda est. Liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorum verò minimè dubitabilis apparet infirmitas. Veram illam Platonis esse sententiam liquet. Solos, quod desiderant, facere posse sapien-
tes, improbos verò exercere quidem quod libeat: quod verò desiderant, explere non posse. Faciunt enim quælibet, dum per ea, quibus delectantur, id bonum, quod desiderant, se adepturos putant; sed minimè adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.

M E T R V M II.

Quos vides sedere celfo
Solii culmine reges ,
Purpurâ claros nitente ,
Septos triflibus armis ,
Ore torvo committantes ,
Rabie cordis anhelos ,
Detrahat fi quis superbis
Vani tegmina cultûs ,
Iam videbit intus arctas
Dominos ferre catenas.
Hinc enim libido verfât
Avidis corda venenis ;
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens.
Mœror aut captos fatigat ,
Aut fpec lubrica torquet.
Ergo , cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos ,
Non facit , quod optat , ipfe
Dominis preffus iniquis.

S(O)S

PRO.

PROSA III.

Videsne igitur, quanto in cæ-
no probra volvantur, quâ
probitas luce resplendeat ?
In quo perspicuum est, numquam bo-
nis præmia, numquâ sua sceleribus de-
esse supplicia. Rerum enim quæ gerun-
tur, illud, propter quod unaquæque
res geritur, eiusdem rei præmium esse
non injuriâ videri potest: uti currenti
in stadio, propter quam curritur, jacet
præmium corona. Sed beatitudinem
esse idem ipsum bonum, propter
quod omnia geruntur, ostendimus.
Est igitur humanis actibus ipsum bo-
num, veluti præmium commune
propositum. Atqui hoc à bonis non
potest separari. Neque enim bonus
ultra jure vocabitur, qui careat bono:
quare probos mores sua præmia non
relinquunt. Quantumlibet igitur sæ-
H viant

viant mali : sapienti tamen corona non decidet , non arescet. Neque enim probis animis proprium decus aliena decerpit improbitas. Quòd si extinsecus accepto lætaretur , poterat hoc vel alius quispiam, vel ille etiam, qui contulisset, auferre. Sed quoniam id sua cuique probitas confert , tum suo præmiò carebit, cum probus esse desierit. Postremò cum omne præmiũ idcirco appetatur , quoniam horum esse creditur , quis boni compotem, præmii judicet expertem ? At cujus præmij ? omnium pulcherrimi, maximique. Memento enim illius corollarii , quod paulò ante præcipuum dedi, ac sic collige : Cum ipsum bonum beatitudo sit, bonos omnes eò ipsò quòd boni sint, fieri beatos liquet. Sed qui beati sunt , Deos esse convenit. Est igitur præmium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuatur potestas, nullius fuscet improbitas, Deos feri. Quæ cum ita sunt, de malorum quoque inseparabili pœna dubitare sapiens nequeat. Nam cum

bonum malumque, item pœna atque præmium adversâ fronte diffideant, quæ in boni præmio videmus accidere, eadem necesse est in mali pœna contrariâ parte respondeant. Sicut igitur probis probitas ipsa sit præmium: ita improbis nequitia ipsa supplicium est. Iam verò quisquis afficitur pœnâ, malo se affectum esse non dubitat. Si igitur sese ipsi existimari velint, possuntne sibi supplicii expertes videri, quos omnium malorum externa nequitia non afficit modo, verum etiam vehementer inficit? Vide autem ex adversa parte bonorum, quæ improbos pœna comitetur. Omne namque quod fit, unum esse, ipsumque unum bonum esse paulò ante didicisti: cui consequens est, ut omne quod fit, id etiam bonum esse videatur. Hoc igitur modo, quidquid à bono deficit, esse desistit: quò fit, ut mali desinant esse, quod fuerant. Sed fuisse homines adhuc ipsa humani corporis species ostendit: quare versi in

malitiam, humanam quoque amisere naturam. Sed cum ultra homines quemque provehere sola probitas possit, necesse est, ut quos ab humana conditione dejecit, infra hominis detrudat improbitas. Evenit igitur, ut quem transformatum vitiis videas, hominem existimare non possis. Avaritiâ feryet alienarum opum violentus ereptor? similem lupi dixeris. Ferox, atque inquietus linguam litigiis exercet? cani comparabis. Infidiator occultis furripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit? leonis animum gestare credatur. Pavidus ac fugax non metuenda formidat? cervis similis habeatur. Segnis, ac stupidus torpet? asinum vivit. Levis, ac inconstans studia permutat? nihil ab avibus differt. Fædis, immundisque libidinibus immergitur? sordidæ suis voluptate detinetur. Ita fit, ut qui, probitate desertâ, homo esse desierit; cum

cū in divinam conditionem transire non possit, vertatur in belluam.

M E T R V M III.

V Ela Neritii ducis,
Et vagas pelago rates
Eurus appulit insula,

Pulchra quæ residens dea

Solis edita semine,

Miscet hospitibus novis

Tacta carmine pocula.

Quos ut in varios modos

Vertit herbipotens manus :

Hunc apri facies tegit?

Ille Marmaricus leo

Dente crescit, & unguibus :

Hic lupis super additus

Flere dum parat, ululat :

Ille, tigris ut indica

Tecta mitis obambulat .

Sed licet variis malis

Numen Arcadis aliis

Obsitum miserans ducem

Peste solverit hospitis ,

*Iam tamen mala reniges
 Ore pocula traxerant:
 Iam sues Cerealiâ
 Glande pabula verterant.
 Et nihil manet integrum
 Voce, corpore, perditis.
 Sola mens stabilis, super
 Monstra quæ patitur, gemit.
 O levem nimium mantum,
 Nec potentia gramina,
 Membra quæ valeant liect,
 Corda vertere non valent!
 Intus est hominum vigor
 Arce conditis abdita.
 Hæc venena potentiùs
 Detrahunt hominem sibi
 Dira, quæ penitùs meant,
 Nec nocentia corpori
 Mentis vulnere sæviunt.*

PROSA IV.

Tum ego, fateor, inquam, nec
 injuriâ dici video vitiosos;
 tametsi humani corporis
 spe-

speciem servant, in belluas tamen animorum qualitate mutari. Sed quorum atrox sceleratâque mens bonorum perniciæ lævit, id ipsum eis licere noluissem. Nec licet, inquit; uti convenienti monstrabitur loco: sed tamen si id ipsum, quod eis licere creditur, auferatur, magna ex parte sceleratorum hominum pœna revelatur. Etenim, quod incredibile fortè cuiquam videatur, infeliciores esse necesse est malos, cum cupita perfece- rint, quàm si ea, quæ cupiunt, imple- re non possint. Nam si miserum est voluisse prava, potuisse miserius est, sine quo voluntatis miseræ langueret effectus. Itaque, cum sua singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est urgeantur, quos videas scelus velle posse perficere. Accedo, inquam: sed uti hoc infortunio citò careant, patrandi sceleris possibilitate deserti, vehementer exopto. Carebunt, inquit, ocyùs, quàm vel tu forsitan velis, vel illi sese

existiment esse carituros. Neque enim est aliquid in tam brevibus vitæ metis ita serum, quod exspectare longum immortalis præsertim animus putet: quorum magna spes, & excelsa facinorum machina repentino atque insperato sæpe fine destruitur, quod quidem illis miseriæ modum statuit. Nam si nequitia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam: quos infelicissimos esse judicarem, si non eorum malitiam saltem mors extrema finiret. Etenim si de pravitatis infortunio vera conclusimus, infinitam liquet esse miseriæ, quam esse constat æternam. Tum ego, mira quidem, inquam, & concessu difficilis illatio: sed his ea, quæ prius concessa sunt, nimium convenire cognosco. Rectè, inquit, existimas: sed qui conclusioni accedere durum putet, æquum est vel falsum aliquid præcessisse demonstraret, vel collationem propositionum non esse efficacem necessariæ conclusionis.

fionis ostendat : alioquin concessis
præcedentibus, nihil prius est, quod
de illatione causetur. Nam hoc
quoque, quod dicam, non minùs mi-
rum videatur, sed ex his quæ sumpta
sunt, æquè est necessarium. Quid-
nam? inquam. Feliciores, inquit,
esse improbos supplicia luentes, quàm
si eos nulla justitiæ-pœna coërceat.
Neque id nunc molior, quod cuius
veniat in mentem, corrigi ultione
pravos mores, & ad rectum supplicii
terrore deduci, cæteris quoque ex-
emplum esse culpanda fugiendi : sed
alio quodam modo infeliciores esse
improbos arbitror impunitos, tametsi
nulla ratio correctionis, nullus re-
spectus habeatur exempli. Et quis
erit, inquam, præter hos alius modus?
Et illa, Bonos, inquit, esse felices,
malos verò miseros nonne concessi-
mus? Ita est, inquam. Si igitur,
inquit, miseriæ cuiuspiam bonum ali-
quid addatur, none felicior esteô, cuius

H 5

pu-

pura ac solitaria sine cujusquam boni admittione miseria est? Sic, inquam, videtur. Quid si eidem misero, qui cunctis careat bonis, præter ea, quibus miser est, malum aliud fuerit annexum, nonne multò infelicior eò censendus est, cujus infortunium boni participatione relevatur? Quidni? inquam. Habent igitur improbi, cùm puniuntur, quidem boni aliquid annexum, pœnam ipsam scilicet, quæ ratione justitiæ bona est: iidemque cùm supplicio carent, inest eis aliquid ulteriùs mali, ipsa impunitas, quam iniquitatis meritò malum esse confessus es. Negare non possum. Multò igitur infeliciores improbi sunt injusta impunitate donati, quàm justa ultione puniti. Sed puniri improbos justum, impunitos verò elabi, iniquum esse manifestum est. Quis id neget? Sed ne illud quidem, ait, quisquam negabit, bonum esse omne, quod justum est: contraque quod injustum est, malum liquet esse.

Tum

Tum ego : Ista quidem consequentia sunt eis , quæ paulò ante conclusa sunt. Sed quæso , inquam , te , nullane animarum supplicia post defunctum morte corpus relinquis ? Et magna quidem , inquit : quorum alia pœnali acerbitate , alia verò purgatoriâ clementiâ exerceri puto. Sed nunc de his differere consilium non est. Id verò hætenus egimus , ut , quæ indignissima tibi videbatur , malorum potestas , eam nullam esse cognosceres : quosque impunitos querebare videres numquam improbitatis suæ carere suppliciis. Licentiam quam citò finiri precabaris , nec longam esse disceres : infelicioremque fore , si diuturnior ; infelicissimam verò , si esset æterna. Post hæc miseresse improbos , injustâ impunitate demissos , quàm justâ ultione punitos. Cui sententiæ consequens est , ut tū demū gravioribus suppliciis urgeantur , cum impuniti esse

creduntur. Tum ego, cū tuas, inquam, rationes confidero, nihil dici verius puto. At si ad hominum iudicia revertar, quis ille est, cui hæc non credenda modò, sed saltem non audienda videantur; Ita est, inquit illa. Nequeunt enim oculos tenebris affuetos ad lucem perspicuæ veritatis attollere: similēsque avibus sunt, quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat: dum enim non rerum ordinem, sed suos intuentur affectus, vel licentiam vel impunitatem scelerum putant esse felicem. Vide autem quid æterna lex sanciat. Melioribus animum si conformaveris, nihil opus est iudice præmium deferente: tu te ipse excellentioribus addidisti. Si studium ad pejora deflexeris, extra ne quæsieris ultorem? tu te ipse in deteriora detruxisti: veluti si vicibus sordidam humum, cœlūque respicias, cunctis extra cessantibus, ipsâ cernendi ratione nunc cœnò, nunc fideribus inter-

nt ereffe videaris . At vulgus ifta non respicit . Quid igitur ? his ne accedamus , quos belluis fimiles effe mon-
 ftravimus ? quid , fi quis amiffô peni-
 tûs vifu , ipfum etiam fe habuiffè ob-
 livifceretur intuitum , nihilque fibi ad
 humanam perfectionem deeffe arbi-
 traretur , num videntes eadem cœcos
 putaremus ? Nam ne illud quidem ac-
 quiefcent , quòd æquè validis ratio-
 num utitur firmamentis , infeliciores
 effe eos , qui faciunt , quàm qui pati-
 untur injuriam . Vellem , inquam ,
 has ipfas audire rationes . Omnem ,
 inquit , improbum num fupplicio di-
 gnum negas ? Minimè . Infelices ve-
 rò effe , qui funt improbi , multiplici-
 ter liquet . Qui igitur fupplicio digni
 funt , miferos effe non dubitas ; Con-
 venit , inquam . Si igitur cognitor , ait ,
 refideres , cui fupplicium inferendum
 putares , eine qui feciffet , an qui per-
 tuliffet injuriam ? Nec ambigo , in-
 quam , quin Perpeffo fatisfacerem do-

lore facientis. Miserior igitur tibi injuriæ illator, quam acceptor esse videretur. Consequitur, inquam. Hinc igitur, aliisque de causis eâ radice natis, quod turpitudine suapte natura miseros faciat, apparet, illatam cuilibet injuriam non accipientis, sed inferentis esse miseriam. Atqui nunc, ait, contra faciunt oratores. pro his enim, qui grave quid, acerbumque perpeffi sunt, miserationem judicum excitrae conantur; cùm magis admittentibus justior misratio debeatur: quos non ab iratis, sed à propitiis potius, miserantibusque accusatoribus ad judicium, veluti ægros ad medicum duci oportebat, ut culpæ morbos suppliciô resecarent: quô pacto defensorum opera, vel tota frigeret, vel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum verteretur. Ipsi quoque improbi, si eis aliquâ rimulâ virtutem relictam fas esset adspicere, vitiorumque sordes pœnarum

rum cruciatibus se deposituros viderent, compensatione adipiscendæ probitatis, ne hos cruciatus esse ducerent, defensorumque operam repudiarent, ac se totos accusatoribus, iudicibusque permetterent. quô fit, ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. Nam bonos quis nisi stultissimus oderit: malos verò odisse ratione caret. Nam sicuti corporum languor, ita vitiositas quidam est quasi morbus animorum. Cùm ægros corpore minimè dignos odio, sed potius miseratione judicemus, multò magis non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

M E T R U M IV.

Quid tantos juvat excitare motus,
Et propriâ fatum sollicitare manu?

Si mortem petitis, propinquat ipsa
Sponte suâ, volucris nec remoratur
equos.

Quos

*Quos serpens , leo , tigris , irsus , aper
Dente petunt , iidem se tamen ense pe-
tunt ,*

An distant quia , dissidentque mores .

*Injustas acies & fera bella movent ,
Alternisque volunt perire telis ?*

Non est justa satis scvitia ratio .

Vis aptam meritis vicem referre ?

Dilige jure bonos , & miseresce malis .

PROSA V.

HEic ego video, inquam, quæ sit
vel felicitas; vel miseria in ipsis
proborum atque improborum meri-
tris constituta. Neque enim sapien-
tum quisquam exsul, inops ignomi-
niosusque esse malit potius, quam pol-
lens opibus, honore reverendus, po-
tentiâ validus, in sua permanens urbe
florere. Sic enim clarius, testatiùsque
sapientiæ tractatur officium, cum in
contingenteis populos regentium quo-

quodam modo beatitudo transfunditur: cum præsertim carcer, nexus, ceteraq; legalium tormenta poenarum pernitiosis potius civibus, propter quos etiam constituta sunt, debeantur. Cur hæc igitur versâ vice mutantur, scelerumque supplicia bonos premant, præmia virtutum mali rapiant, vehementer admiror: quæque tam injustæ confusionis ratio videatur, ex te scire desidero. Minus enim mirarer, si misceri omnia fortuitis casibus crederem. Nunc stuporem meum Deus rector exaggerat, qui cum sæpe bonis jucunda tribuat, malis aspera; contraque bonis dura tribuat, malis optata concedat: nisi causa deprehendatur, quid est, quod à fortuitis casibus differre videatur? Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignoratâ ratione temerarium, confusumque credatur. Sed tu quamvis causam tantæ dispositionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, recte fieri cuncta ne dubites.

ME.

METRUM V.

SI quis Arcturi sidera nescit
Propinqua summo cardine labi,
Cur legat tardus planstra Bootes,
Mergatque seras equore flammās:
Cum nimis celeres explicet ortus,
Legem stupebit ætheris alti,
Palleant plena cornua Luna
Insecta metis noctis opacæ,
Quæquæ fulgenti texerat ore
Confusa phœbe, detegat astra.
Commovet genteis publicus error,
Lassantque crebris pulsibus ora
Nemo miratur flamina Cori
Litus frementi tundere stuctu,
Nec nivis duram frigore molem
Ferventi phœbi solvitur æstu.
Heic enim causas cernere promptum est:
Illic latentes pectora turbant
Sancta, quæ rara provehit ætas,
Stupetque subitis mobile vulgus.
Sedat inscitia nubilus error,
Cessent profecto mira videri.

PRO-

PROSA IV.

ITa est inquam. Sed cum tui muneris fit latentium rerum causas evolvere, velatasque caligine explicare rationes: quaeso uti hinc decernas, & quoniam hoc me miraculum maximè perturbat, edisseras. Tum illa paulisper arridens, Ad rem me, inquit, omnium quaesitu maximam vocas, cui vix exhausti quidquam satis fit. Talis namque materia est, ut unâ dubitatione succisâ, innumerabiles aliæ, velut hydræ capita, succrescant: nec ullus fuerit modus, nisi quis eas vivacissimo mentis igne coërceat. In hac enim de providentiæ simplicitate, fati serie, de repētinis casibus, de cognitione, prædestinatione divina, de arbitrii libertate quæri solet, quæ quāti oneris sint ipse perpendis. Sed quoniā hæc quoque te nosse, quæ dā medicinæ tuæ portio est, quamquā
gu-

angusto limite temporis septi, tamen aliquid deliberare conabimur. Quod si te musici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paulisper differas voluptatem, dum nexas tibi ordine contexo rationes. Ut libet, inquam. Tum velut ab alio orsa principio, ita differuit. Omnium generatio rerum, cunctusque mutabilium naturarum progressus, & quidquid aliquò movetur modò, causas, ordinem, formas, ex divinæ mentis stabilitate fortitur. Hæc in suæ simplicitatis arce compolita, multiplicem rebus gerendis modum statuit: qui modus, cum in ipsa divinæ intelligentiæ puritate conspicitur, Providentia nominatur: cum verò ad ea, quæ movet, atque disponit, refertur, Fatum à veteribus appellatum est. Quæ diversa esse, facile liquebit, si quis utriusque vim mente conspexerit. Nam providentia est illa ipsa divina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit; fatum

tum verò inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quæque connectit ordinibus. Providentia namque cuncta pariter, quamvis diversa, quamvis infinita, complectitur: fatum verò singula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus distributa: ut hæc temporalis ordinis explicatio, in divinæ mentis adunata prospectu, providentia sit? eadem verò adunatio digesta, atque explicata temporibus, fatum vocetur. Quæ licet diversa sint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex providentiæ simplicitate procedit. Sicut enim artifex faciendæ rei formam mente percipiens, movet operis effectum, & quod simpliciter, præsentariæque prospexerat, per temporaleis ordines ducit: ita Deus providentiâ quidem singulariter, stabilitérque facienda disponit: fato verò hæc ipsa, quæ disposuit, multipliciter ac temporaliter administrat. Sive igitur, famulantibus
qui-

quibusdam providentiæ divinis spiritibus, fatum exercetur, seu animâ, seu totâ inserviente naturâ, seu cælestibus siderum motibus, seu angelicâ virtute, seu dæmonum variâ sollertiâ, seu aliquibus horum, seu omnibus, fatalis series texitur: illud certè manifestum est, immobilem, simplicemque gerendarum formam rerum esse providentiam; fatum verò eorû, quæ divina simplicitas gerenda esse disposuit, mobilẽ nexum, atq; ordinem temporalem. Quò fit, ut omnia quæ fato subsunt: providentiæ quoq; subiecta sint: cui ipsum etiam subjacet fatum. Quædam verò, quæ sub providentiâ locata sunt, fati seriem superent. Ea verò sunt, quæ primæ propinqua divinitati stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbium circa eundem cardinem sese vertentium, qui est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, cæterorûmq; extra locatorum veluti cardo quidâ, circa quẽ versentur, existit: extimus

mus verò majore ambitu rotatus ,
quantò à puncti mediâ individuitate
discedit, tantò amplioribus spatiis ex-
plicatur : si quid verò illi se mediò
connectat & societ, in simplicitatem
cogitur, diffundique, ac diffluere ces-
sat. Simili ratione quod longiùs à
prima mente discedit, majoribus fati
nexibus implicatur, ac tantò aliquid
fati liberum est, quantò illum rerum
cardinem viciniùs petit. Quod si
supernæ mentis hæserit firmitati, mo-
tu carens, fati quoque supergreditur
necessitatem. Igitur uti est ad intel-
lectum ratiocinatio ; ad id quod est,
id quod gignitur ; ad æternitatem
tempus ; ad puncti medium circulus :
Ita est fati series mobilis ad providen-
tiæ stabilem simplicitatem. Ea series
cælum ac sidera movet, elementa in
se invicem temperat, & alterna com-
mutatione transformat. Eadem na-
scentia, occidentiæque omnia per si-
mileis foetuum, seminumque renovat
progressus. Hæc actus etiam, fortunaf-
que

minum indissolubili causarum connexionē constringit : quæ cū ab immobilis providentiæ proficiantur exordiis , ipsas quoque immutabilis necesse est esse. Ita enim res optimè reguntur , si manens in divina mente simplicitas , indeclinabilem causarum ordinem promat : hic verò ordo res mutabileis , & alioquin temerè fluituras propriâ incommutabilitate coërceat. Quò fit, ut tametsi vobis hunc ordinē minimè considerare valentibus , confusa omnia perturbatæque videantur, nihilominus tamen suus modus ad bonum dirigens cuncta disponat. Nihil est enim quod mali causâ nec ab ipsis quidem improbis fiat : quos , ut uberrimè demonstratum est , bonum quærentes pravus error avertit , ne dum ordo de summi boni cardine proficiscens , à suo quemquam deflectat exordio. Quæ verò, inquires, potest ulla iniquior esse confusio, quàm ut bonis tum adversa , tum prospera ; malis etiam
tum

tum optata, tum odiosa contingant :
 Num igitur eâ mentis integritate ho-
 mines degunt, ut quos probos impro-
 bósve censuerint , eos quoque, uti
 existimant, esse necesse sit? Atqui in
 hoc hominum iudicia depugnant ;
 & quos alii præmio, alii supplicio di-
 gnos arbitrantur. Sed concedamus,
 ut aliquis possit bonos, malosve di-
 scernere. Num igitur poterit intue-
 ri illam intimam temperiem, veluti in
 corporibus dici solet , animorum ?
 Non enim dissimile est miraculum
 nescienti ; cur sanis corporibus ; his
 quidem dulcia, illis verò amara con-
 veniant. Cur ægri etiam quidam le-
 nibus, quidam verò acribus adjuvan-
 tur. At hoc medicus , qui sanitatis
 ipsius , atque ægritudinis modum
 temperamentumque dignoscit, mini-
 mè miratur. Quid verò animorum
 aliud salus videtur esse , quàm probi-
 tas ? quid ægritudo , quàm vitia ?
 Quis autem alius vel servator bono-
 rum, vel malorum depulsor , quàm

rector ac moderator mentium Deus? Qui, cùm ex alta providentiæ specula respicit, quid unicuique conveniat, agnoscit, & quod convenire novit, accomodat. Hinc jam fit illud fatalis ordinis insigne miraculum, cùm à sciente geritur, quod stupeant ignorantes. Nam ut pauca, quæ ratio valet humana, de divina profunditate perstringam, de hoc, quem tu iustissimum, & æqui servantissimum putas, omnia scienti providentiæ diversum videtur. Et victricem quidem causam diis, victam verò Catoni placuisse familiaris noster Lucanus admonuit. Hic igitur quidquid citra spem videas geri, rebus quidem rectus ordo est: opinioni verò tuæ perversa confusio. Sed sit aliquis ita bene moratus, ut de eo divinum iudicium pariter, humanumque consentiat: Sed est animi viribus infirmus: cui si quid eveniat adversi, desinet colere forsitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaque sapiens dispensatio ei, quem deterio-

rem facere possit adversitas, ne cui non convenit laborare, patiatur. Est alius cunctis virtutibus absolutus, sanctusque, ac Deo proximus: hunc contingi quibuslibet adversis nefas providentia judicat; adeo, ut ne corporis quidem morbis agitari sinat. Nam ut quidam me quoque excellentior ait: *virī sacri corpus virtutes*. Fit autem sæpe, uti bonis summa rerum gerenda deferatur, ut exuberans retundatur improbitas. Aliis missa quædam pro animorum qualitate distribuit: quosdam remordet, ne longâ felicitate luxurient: alios puris agitari finit, ut virtutes animi patientiæ usu, atque exercitatione confirmet. Alii plus æquo metuunt, quod ferre possunt: alii plus æquo despiciunt, quod ferre non possunt: eos, in experimentum sui, tristibus ducit. Nonnulli venerandum sæculi nomen gloriosæ precio mortis emerant. Quidam suppliciis inexpugnabiles exemplum cæteris prætulērunt,

invictam malis esse virtutem : quæ
quàm rectè atque dispositè , & ex eo-
rum bono, quibus accidere videntur,
fiant, nulla dubitatio est. Nam il-
lud quoque, quòd improbis nunc tri-
stia, nunc optata proveniunt, ex eis-
dem ducitur causis. Ac de tristibus qui-
dem nemo miratur, quòd eos malè
meritos omnes existimant : quorum
quidem supplicia , tam cæteros ab
sceleribus deterrent ; tum ipsos, qui-
bus invehuntur, emendant : læta verò
magnum bonis argumentum loquun-
tur, quid de hujusmodi felicitate de-
beant judicare, quam famulari sæpe
improbis cernant. In qua re illud
etiam dispensari credo, quòd est forsi-
tan alicujus tam præceps atque im-
portuna natura, ut eum in scelera po-
tiùs exacerbare possit rei familiaris
inopiâ: hujus morbo providentia col-
latæ pecuniæ remedio medetur. Hic
fœdatam probis conscientiam spe-
ctans, & secum fortunam suam com-
pa-

parans, forsitan pertimescit, ne rei cuius jucundus usus est, sit tristis amissio. Mutabit igitur mores, ac dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelinquit. Alios in cladem meritam præcipitavit indignè aucta felicitas. Quibusdam permistum puniendi jus, ut exercitii bonis, & malis esset causa supplicii. Nam ut probis atque improbis nullum fædus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt convenire. Quidni? cùm à semetipsis, discerpentibus conscientiam vitiis, quique dissentiant, faciãntque sæpe, quæ cùm gesserint, non fuisse gerenda decernant: Ex quo sæpe summa illa providentia protulit insigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua sibi à pessimis quidam perpeti videntur, noxiorum odiò flagrantés ad virtutis frugem rediëre, dum se eis dissimileis student esse, quos oderant. Sola est enim divina vis, cui mala quoque bona sint, cùm eis competenter utendo, alicujus boni

elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiæ liceat temeritati. *Difficile autem est, me sermone explicare, quemadmodum Deus omnia regat, & suâ providentiâ disponat.* Neque enim fas est homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare sermone. Hoc tantum prospexisse sufficiat, quod naturam omnium proditor Deus idem ad bonum dirigens cuncta disponat: dumque ea, quæ protulit, in sui similitudinem retinere festinat, malum omne de reipublicæ suæ terminis per fatalis seriem necessitatis eliminat. Quô fit, ut quæ in terris abundare creduntur, si disponentem providentiam spectes, nihil usquam mali esse perpendas. Sed video jam dudum te & pondere quæstionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum, aliquâ carminis

expectare dulcedinem. Accipe igitur
haustum, quô refectus, firmior in ulte-
riora contendas.

M E T R U M VI.

S I vis celsi jura tonantis
Pura solers cernere mente,
Adspice summi culmina celi.
Illuc iusto fœdere rerum
Veterem servant sidera pacem.
Non sol rutilô concitus igne
Gelidum Phabus impedit axem.
Nec quæ summo vertice mundi
Flectit rapidos Ursa meatus,
Numquam occiduô lotâ profundô,
Cetera cernens sidera mergi,
Cupit Oceanô tingere flammæ.
Semper vicibus temporis aquis
Vesper seras nunciat umbras,
Revehitque diem Lucifer alnum,
Sic æternos reficit cursus
Alternus amor: sic astrigeris
Bellum discors exulat oris.
Hæc concordia temperat aquis
Elementa modis, ut pignantia
Vicibus cedant humida siccis.

Iungantque fidem frigora flammis,
Pendulus ignis surgat in altum,
Terraque graves pondere sidant.
Hisdem causis vere tepenti
Spirat florifer annus odores,
Æstas Cererem fervida siccitat.
Remeat pomis gravis autumnus,
Hiemem defluus irrigat imber.
Hac temperies alit, ac profert
Quidquid vitam spirat in orbe:
Eadem rapiens condit, & aufert,
Obitu mergens orta supremo.
Sedet interea conditor altas,
Rerumque regens flectit habenas,
Rex & dominus, fons & origo,
Lex & sapiens arbiter aequi,
Et quemotu concitat ire,
Sistit retrahens: ac vaga firmat.
Nam nisi rectos revocans itus,
Flexos iterum cogat in orbeis,
Quæ nunc stabilis continet ordo;
Dissepta suo fonte fatiscant.
Hic est cunctis communis amor,
Repetuntque boni fine teneri.
Quia non aliter durare queant;

*Nisi converso rursus amore
Resfluant causa, qua dedit esse.*

P R O S A VII.

IAmne igitur vides, quid hæc omnia, quæ diximus, consequatur? Quid nam? inquam. Omnem, inquit, bonam prorsus esse fortunam. Et qui, inquam, fieri potest? Attende, inquit, cum omnis fortuna vel jucunda, vel aspera, tū remunerandi, exercendive bonos, tum puniendi, corrigendique improbos causa deferatur, patet quòd omnis bona est, quam vel justam constat esse, vel utilem. Nimis quidem, inquam, vera ratio: & si quam paulò ante docuisti providentiam, fatumve considerem, firmis viribus est nixa sententia. Sed eam, si placet, inter eas quas inopinabileis paulò ante posuisti, numeremus. Quid? inquit? quia id nominum sermo communis usurpat, & quidem crebrò quorundam malam esse fortunam.

I 5

nam. Visne igitur, inquit, paulisper vulgi sermonibus accedamus, ne nimium velut ab humanitatis usu recessisse videamur? Ut placet, inquam. Nonne igitur bonum censes esse, quod prodest? Ita est, inquam. Quæ verò aut exercet, aut corrigit, prodest? Fateor, inquam. Bona igitur? Quidni? sed hæc eorum est, qui vel in virtute positi, contra aspera bellum gerunt, vel à vitiis declinantes, virtutis iter arripiunt. Negare, inquam, nequeo. Quid verò jucunda, quæ in præmium tribuitur bonis, num vulgus malam esse decernit? nequaquam, verum uti est, ita quoque esse optimam censeat. Quid reliqua, quæ cum sit aspera, & justo supplicio malos coërceat, num bonam populus putat? Immo omnium, inquam, quæ excogitari possunt, judicat esse miseram. Vide igitur, ne opinionem populi sequentes quiddam valde inopinabile confecerimus. Quid? inquam. Ex his enim ait, quæ concessa sunt,

sunt; evenit eorum quidem, qui sunt vel in possessione vel in profectu, vel in adeptione virtutis, omnem, quaecumque sit, bonam; in improbitate verò manentibus, pessimam esse fortunam. Hoc, inquam, verum est, tamen si nemo audeat confiteri. Quare, inquit, ita vir sapiens molestè ferre non debet, quoties in fortunæ certamen adducitur: ut virum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. Utrique enim, huic quidem gloriæ propagandæ, illi verò confirmandæ sapientiæ difficultas ipsa, materia est. Ex quo etiam virtus vocatur, quòd suis viribus nitens non superetur adversis. Neque enim vos in provectu positi virtutis; disfluere deliciis, & emarcescere voluptate venistis: sed prælium cum omni fortuna nimis acre conferitis, ne vos aut tristis opprimat, aut jucunda corrumpat, firmis medium viribus occupate. Quidquid autem infra subsistit, aut ultra progreditur, habet

contentum felicitatis, non habet præmium laboris. In vestra est enim situm manu, qualem vobis fortunam formare malitis. Omnis enim, quæ videtur aspera, aut exercet, aut corrigit, aut punit.

M E T R V M VII.

Bella bis quinis operatus annis
 Ulltor Atreides, Phrygiæ ruinis
 Fratris amissos thalamos piavit,
 Ille dum Graia dare vela classi
 Optat, & ventos redimit cruore,
 Exiit patrem, miserumque tristis
 Foderat gnatae jugulum sacerdos.
 Flevit amissos Itacus sodales,
 Quos ferus, vasto recubans in antro,
 Mersit immani Polyphemus alvo.
 Sed tamen cacò furibundus ore,
 Gaudium mæstis lacrymis rependit,
 Herculem duri celebrant labores:
 Ille Centauros domuit superbos,
 Abstulit saevo spoliū leoni,
 Fixit & certis volucres sagittis:
 Poma cernenti rapuit draconi,

*Aureô lava gravior metallo :
 Cerberum traxit triplici catenâ.
 Victor immitem posuisse fertur
 Pabulum sævis dominum quadrigis.
 Hydra combustô periit venenô ;
 Fronte turbatus Achelous amnis,
 Ora demersit pudibunda ripis :
 Stravit Antæum Lybicus arenis,
 Cacus Evandri satiavit iras,
 Quosque pressurus foret altus orbis
 Stetiger summis humeros notavit.
 Ultimus calum labor irreflexô
 Sustulit collô , pretiûmque rursus
 Ultimi calum meruit laboris.
 Ite nunc fortes , ubi celsa magni
 Ducit exempli via : cur inertes
 Terga nudatis ? superata tellus
 Sidera donat.*

LIBER QUINTUS.

PROSA I.

DIxerat, orationisque cursum ad alia quædam tractanda, & expedienda vertebat. Tum ego, recta quidem, inquam, exhortatio, tuæque prorsus auctoritate dignissima. Sed quod tu dudum de providentia quæstionem pluribus aliis implicitam esse dixisti, re experior. Quæro enim an esse aliquid omnino, & quidnam esse casum arbitrere. Tum illa, festino, inquit, debitum promissionis absolvere, viamque tibi, quâ in patriam reveharis, aperire. Hæc autem etsi perutilia cogitu, tamen à propositi nostri tramite paulisper aversa sunt, verendumque est, ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis. Ne id, inquam, prorsus vereare. Nam quietis mihi loco fuerit ea, quibus maximè delector, agnoscere. simul cum omne

ne

ne disputationis tuæ latus indubitata fide constiterit, nihil de sequentibus ambigitur. Tum illa, morem, inquit, geram tibi; simulque sic exorsa: Siquidem, inquit, aliquis eventum temerario motu, nullaque causarum connexionione productum, casum esse definiat, nihil omnino casum esse confirmo, & præter subjectæ rei significationem inanem prorsus vocem esse decerno. Quis enim, coercente in ordinem cuncta Deo, locus esse ullus temeritati reliquus potest? Nam nihil ex nihilo existere, vera sententia est: cui nemo umquam veterum refragatus est: quamquam illi non de operante principio, sed de materiali subjecto, hoc est, de natura omnium rationum, quasi quoddam jecerint fundamentum. At si nulls ex causis aliquid oriatur, id de nihilo ortum esse videbitur. Quod si hoc fieri nequit, nec casum quidem hujusmodi esse, possibile est, qualem paulò ante definivimus. Quid igitur? inquam.

nihil-

nihilne est, quod vel casus, vel fortuitum jure appellari queat? An est aliquid, tametsi vulgus lateat, cui vocabula illa convenient? Aristoteles meus id, inquit, in *Physicis* & brevi & veri propinquâ ratione definivit. Quonam, inquam, modo? Quoties, ait, aliquid cujuspiam rei gratiâ geritur, aliudque quibusdam de causis, quàm, quod intendebatur, obtingit, casus vocatur: ut si quis colendi agri causâ fodiens humum, defossi auri pondus inveniat. Hoc igitur fortuito quidem creditur accidisse: verum non de nihilo est: nam proprias causas habet: quarum improvisus inopinatusque concursus casum videtur operatus. Nam nisi cultor agri humum foderet, nisi eo loco pecuniam suam depositor obruisset, aurum non esset inventum. Hæ sunt igitur fortuiti causæ compendii, quòd ex obviis sibi, & confluentibus causis, non ex gerentis intentione provenit. Neque enim, vel qui autum obruit,
vel

vel qui agrum exercuit, ut ea pecunia reperiretur, intendit: sed, uti dixi, quod ille obruit, nunc fodisse convenit, atque concurrit. Licet igitur definire casum esse inopinatum, ex confluentibus causis, in his, quæ ob aliquid geruntur, eventum. Concurrere verò, atque confluere causas facit ordo ille inevitabili connectione procedens, qui de providentiæ fonte descendens, cuncta suis locis temporibusque disponit.

M E T R V M I.

R Ulpis Achæmenia scopulis, ubi versa
 sequentum
 Pectoribus figit spicula pugna fugax,
 Tigris & Euphrates unô se fonte resol-
 vunt,
 Et mox abjunctis dissociantur aquis.
 Si coeant, cursûmque iterum revocentur
 in unum,
 Confluat alterni quod trahit unda
 vadi:

Con-

*Conveniat puppes , & vulsi flumine
trunci ,*

*Mistaque fortuitos implicet unda mor-
dos :*

*Quos tamen ipsa vagos terra declivia
casus ,*

Gurgitis & lapsi defluus ordo regit.

*Sic, quæ permissis fluitare videtur habe-
nis ,*

Fors, patitur frenos, ipsaque lege meat

P R O S A II.

A Nimadverto, inquam, idque uti
tu dicis, ita esse consentio. Sed in
hac hærentium sibi serie causa-
rum, estne ulla nostri arbitrii libertas,
an ipsos quoque humanorum mo-
tus animorum fatalis catena constrin-
git? Est, inquit. Neque enim
fuerit ulla rationalis natura, quin ei-
dem libertas adsit arbitrii. Nam
quod ratione uti naturaliter potest,
id habet iudicium, quò quodque dis-
cernat per se: igitur fugienda, optan-
dave dignoscit. Quod verò quis
optandum iudicat esse, petit: refugit
verò,

verò, quod existimat esse fugiendum. Quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest volendi, nolendique libertas. Sed hanc non in omnibus æquam esse constituo. Nam supernis, divinisque substantiis & perspicax judicium, & incorrupta voluntas, & efficax optatorum præstò est potestas. Humanas verò animas liberiores quidem esse necesse est, cum se in mentis divinæ speculatione conservant: minùs verò, cum dilabuntur ad corpora, minùsque etiam, cum terrenis artubus colligantur. Extrema verò est servitus, cum vitiis deditæ, rationis propriæ possessione ceciderint. Nam ubi oculos à summæ luce veritatis ad inferiora, & tenebrosa dejerint, mox inscitiae nube caligant, perniciosus turbantur affectibus: quibus accedendo, consentiendoque, quam invexere sibi, adjuvant servitutem, & sunt quodam modo propriâ liberrate captiva. Quæ tamen illæ, ab æterno cuncta prospiciens, providen-

dentia cernit intuitus, & suis quæque meritis prædestinata disponit,
Omnia videt, & omnia audit.

M E T R V M II.

P*Urò clarum lumine phœbum
 Mellisui canit oris Homerus:
 Qui tamen intima viscera terræ
 Non valet, aut pelagi, radiorum
 Infirma perrumpere luce.
 Haud sic magni conditor orbis:
 Huic ex alto cuncta tuenti
 Nullâ terræ mole resistunt;
 Non nox atris nubibus obstat.
 Vno mentis cernit in iclu
 Quæ sint, quæ fuerint, veniantque.
 Quem, quia respicit omnia solus,
 Verum possis dicere Solem.*

P R O S A III.

T*U*m ego, en, inquam, difficiliori
 rursus ambiguitate confundor.
 Quænam, inquit, ista est? Iam
 enim, quibus perturbare, conjecto. Ni-
 mium, inquam, aduersari, ac repu-
 gnare

gnare videtur, prænoscere universa Deum, & esse ullum libertatis arbitrium. Nam si cuncta prospicit Deus, neque falli ullo modo potest, evenire necesse est, quod providentia futurum esse præviderit. Quare si ab æterno non facta hominum modò, sed etiam consilia, voluntatésque prænoscit, nulla erit arbitrii libertas: neque enim vel factum aliud ullum, vel quælibet existere poterit voluntas, nisi quàm nescia falli providentia divina præsenferit. Nam si res aliorsum, quàm provisæ sunt, detorqueri valent, non jam erit futuri firma præscientia: sed opinio potiùs incerta: quod de Deo nefas credere judico. Neque enim illam probo rationem, quâ se quidam credunt hunc quæstionis modum posse dissolvere. Aiunt enim non ideo quid esse eventurum, quoniam id providentia futurum esse prospexerit: sed è contrario potiùs, quoniam quid futurum est, id divinam providentiam latere non

non possit : eoque modo necessarium est, hoc in contrariam relabi partem. Neque enim necesse est contingere, quæ providentur : sed necesse est, quæ futura sunt, provideri. Quasi verò, quæ cuiusque rei causa sit, præscientiæ futurorum necessitatis, an futurorum necessitas providentiæ laboretur. At nos illud demonstrare nitamur, quoquo modo sese habeat ordo causarum, necessarium esse eventum præcitarum rerum, etiamsi præscientia futuris rebus eveniendi necessitatem non videatur inferre. Etenim si quispiam sedeat, opinionem, quæ eum sedere coniectat, veram esse necesse est : at è converso rursus, si de quopiam vera sit opinio quoniam sedet, eum sedere necesse est. In utroque igitur necessitas inest : in hoc quidem sedendi, at verò in altero veritatis. Sed non idcirco quisque sedet, quoniam vera est, opinio : sed hæc potius vera est, quoniam quempiam sedere præcessit.

Ita

Ita cùm causa veritatis ex altera parte procedat, inest tamen communis in utraque necessitas. Similia de providentia, futurisque rebus rationari oportet. Nam etiam si idcirco, quoniam futura sunt, providentur: non verò ideo, quoniam providentur, eveniunt: nihilominus tamen à Deo vel ventura provideri, vel provisum evenire necessè est: quod ad perimendam arbitrii libertatem solum satis est. Jam verò quàm præposterum est, ut æternæ præscientiæ temporalium rerum eventus causa esse dicatur? Quid est autem aliud arbitrari, ideo Deum futura, quoniam sunt eventura, providere, quàm putare quæ olim acciderunt, causam summæ illius esse providentiæ; Ad hæc, sicuti, cùm quid esse scio, id ipsum esse necessè est: ita cùm quid futurum novi, id ipsum futurum esse necessè est. Sic fit igitur, ut eventus præscitæ rei nequeat evitari. Postremò si quid aliquis aliorum, atque

se

fese res habet, existimet, id non modò scientia non est, sed est opinio fallax, à scientiæ veritate longè diversa. Quare si quid ita futurum est, ut ejus certus, ac necēssarius non sit eventus, id eventurum esse præsciri qui poterit? sicut enim scientia ipsa impermissa est falsitati: ita id, quod ab ea concipitur, esse aliter, atque concipitur, nequit. Ea nāmque causa est, cur mendacio scientia careat, quòd se ita rem quamque habere necesse est, uti eam sese habere scientia comprehendit. Quid igitur? Quonam modo Deus hæc incerta futura prænoscit? Nam si inevitabiliter eventura censet, quæ etiam non evenire possibilè est; fallitur: quod sentire non modò nefas est, sed etiam voce proferre. At si, uti sunt, ita ea futura esse decernit, ut æque vel fieri ea, vel non fieri posse cognoscat? quæ est hæc præscientia, quæ nihil certum, nihil stabile comprehendit? Aut quid hoc refert vaticinio illo ridicu-

diculo Tiresiæ? *Quidquid dicam, aut erit, aut non.* Quid etiam divina providentia humana opinione præstiterit, si, uti homines, incerta judicat, quorum est incertus eventus: Quod si apud illum rerum omnium certissimum fontem nihil incerti esse potest, certus eorum est eventus, quæ futura firmiter ille præscierit. Quare nulla est humanis consiliis, actionibusque libertas: quas divina mens sine falsitatis errore cuncta prospiciens, ad unum alligat & constringit eventum. Quô semel recepto, quantus occasus humanarum rerum consequatur, liquet. Frustra enim bonis, malisque præmia, pœnæve proponuntur, quæ nullus metuit liber ac voluntarius motus animorum. idque omnium videbitur iniquissimum, quod nunc æquissimum judicatur, vel puniri improbos, vel remunerari probos: quos ad alterutrum non propria mittit voluntas, sed futuri cogit certa necessitas. Nec vitia igitur

nec virtutes quidquam fuerint, sed omnium meritorum potiùs mista atque indiscreta confusio. Quoque nihil sceleratiùs excogitari potest, cum ex providentia rerum omnis ordo ducatur, nihilque consiliis liceat humanis, fit, ut vitia quæque nostra ad bonorum omnium referantur auctorem. Igitur nec sperandi aliquid nec deprecandi ulla ratio est. Quid enim vel speret quisquam, vel etiam deprecetur, quando optanda omnia series indeflexa connectit? Auferetur igitur unicum illud inter homines Deumque commercium, sperandi scilicet, ac deprecandi. Siquidem justæ humilitatis pretiò inæstimabilem vicem divinæ gratiæ promeremur: qui solus modus est, quo cum Deo colloqui homines posse videantur, illique inaccessiblei luci prius quoque, quàm impetrent, ipsâ supplicandi ratione conjungi: quæ si receptâ futurorum necessitate, nihil virium habere credantur, quid erit, quò summo

mo illi rerum principi connecti, atque
adhærere possimus? Quare necesse
erit humanum genus, uti paulò ante
cantabas, disceptum, atque disjun-
ctum suò fonte fatiscere.

M E T R V M. III.

Quænam discors fœdera rerum
Causa resolvit? quis tanta Deus
Veris statuit bella duobus,
Ut quæ carptim singula conflent,
Eadem nolint mista jugari?
An nulla est discordia veris,
Semperque sibi certa coherent?
Sed mens, cæcis obruta membris,
Nequit oppressi luminis igne
Rerum tenuis noscere nexus.
Sed cur tanto flagrat amore
Veri tectas reperire notas?
Scitne, quod appetit anxia nosse?
Sed quid nota rescire laborat?
Et si nescit, quid cæca petit;
Quis enim quidquam nescius optet?
Aut quis valeat nescita sequi?
Quove inveniat, quisve repertam

*Queat ignarus noscere formam?
 An cum mentem cerneret altam,
 Pariter summam & singula norat?
 Nunc membrorum condita nube,
 Non in totum est oblita sui,
 Summamque tenet singula perdens.
 Igitur quisquis vera requirit,
 Nentro est habitu: nam neque novit,
 Nec penitus tamen omnia nescit:
 Sed, quam retinens meminit, summam
 Consulit, altè visa retractans,
 Ut servatis queat oblitus
 Addere parteis.*

PROSA IV.

TUM illa, Vetus, inquit, hæc est de
 providentia querela, à M. Tullio,
 cum divinationem distribuit, ve-
 hementer agitata, tibi que ipsi res
 diu prorsus, multumque quæsitæ:
 sed haud quaquam ab ullo vestrum
 hæctenus satis diligenter ac firmiter
 expedita. Cujus calignis causa est,
 quòd humanæ ratiocinationis motus
 ad divinæ præscientiæ simplicitatem,

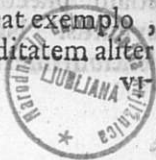
non

non potest admoveri: quæ si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur ambigui: quod ita demum patefacere, atque expedire tentabo, si prius ea, quibus moveris, expediero. Quæro enim, cur illam solventium: rationem minùs efficacem putes: quæ quia præscientiam non esse futuris rebus causam necessitatis existimat, nihil impediri præscientiæ arbitrii libertatem putat. Num enim tu aliunde argumentum futurorum necessitatis trahis, nisi quòd ea, quæ præsciuntur, non evenire non possunt? Si igitur prænotio nullam futuris rebus adiicit necessitatem, quod tu etiam, paulò ante fatebare; quid est, quòd voluntarii exitus rerum ad certum cogantur eventum? Etenim positionis gratiâ, ut quid consequatur advertas, statuamus nullam esse præscientiam. Num igitur, quantum ad hoc attinet, quæ ex arbitrio eveniunt, ad necessitatem coguntur? Minimè. Statuamus iterum esse, sed

nihil rebus necessitatis injungere ;
manebit, ut opinor, eadem voluntatis
integra atque absoluta libertas. Sed
præscientia, inquires, tametsi futuris
eveniendi necessitas non est, signum
tamen est, necessario ea esse ventura.
Hoc igitur modo, etiam si præcogni-
tio non fuisset, necessarios futurorum
exitus esse constaret. Omne etenim
signum, tantum quid sit, ostendit, non
verò efficit quod designat. Quare de-
monstrandum prius est, nihil non ex
necessitate contingere, ut prænotio-
nem signum esse hujus necessitatis
appareat. Alioquin si hæc nulla est,
nec illa quidem ejus rei signum po-
terit esse, quæ non est. Jam verò pro-
bationem, firmâ ratione subnixam
constat, non ex signis, neque petitis
extrinsecus argumentis, sed ex con-
venientibus, necessariisque causis es-
se ducendam. Sed qui fieri potest, ut
ea non proveniant, quæ futura esse
providentur? Quasi verò nos ea, quæ
providentia futura esse prænoscit,
non

non eventura credamus : ac non illud potius arbitremur, licèt eveniant, nihil tamen ut evenirent, sui naturâ necessitatis habuisse : quod hinc facile perpendas licebit. Plura etenim dum fiunt, subiecta oculis intuemur : ut ea, quæ in quadrigis moderandis, atque flectendis facere spectantur aurigæ : atque ad hunc modum cætera. Num igitur, quidquam illorum ita fieri necessitas ulla compellit ? Minimè. Frustra enim esset artis effectus, si omnia coacta moverentur. Quæ igitur cùm fiunt, carent existendi necessitate, eadem priùs, quàm fiant, sine necessitate futura sunt. Quare sunt quædam eventura, quorum exitus ab omni necessitate sit absolutus. Nam illud quidem nullum arbitror esse dictorum, quòd quæ nunc fiunt, priùs quàm fierent, eventura non fuerint. Hæc igitur etiam præcognita liberos habent eventus. Nam sicut scientia præsentium nihil his, quæ fiunt ; ita præ-

scientia futurorum nihil his , quæ ventura sunt , necessitatis importat. Sed hoc , inquis , ipsum dubitatur , an earum rerum quæ necessarios exitus non habent , ulla possit esse prænotio. Dissonare etenim videntur , purasque , si prævideantur , consequi necessitatem ; si necessitas desit , minimè præsciri ; nihilque scientiâ comprehendi posse , nisi certum. Quòd si quæ incerti sunt exitûs , ea quasi certa providentur , opinionis constat id esse caliginem , non scientiæ veritatem. Aliter enim ac sese res habeat , arbitrari , ab integritate scientiæ credis esse diversum. Cujus erroris causa est , quòd omnia , quæ quisque novit , ex ipsorum tantùm vi , atque naturâ cognosci existimat , quæ sciuntur : quod totum contra est. Omne enim , quod cognoscitur , non secundùm sui vim , sed secundùm cognoscentium potiùs comprehenditur facultatem. Nam ut hoc brevi liqueat exemplo , eandem corporis rotunditatem aliter

visus, aliter tactus agnoscit. Ille emi-
nens manens, totum simul jactis radiis
intuetur: hic verò cohærens orbi,
atque conjunctus, circa ipsum motus
ambitum, rotunditatem partibus
comprehendit. Ipsum quoque ho-
minem aliter sensus, aliter imaginatio,
aliter ratio, aliter intelligentia con-
tuetur. Sensus enim figuram in sub-
jecta materia constitutam, imagina-
tio verò solam sine materia judicat
figuram. Ratio verò hanc quoque
transcendit, speciémque ipsam, quæ
singularibus inest, universali conside-
ratione perpendit. Intelligentiæ verò
celsior oculus existit. Supergressa
namq; universitatis ambitum, ipsam
illam simplicem formam purâ men-
tis acie contuetur. In quo illud ma-
ximè considerandū est, quòd superior
comprehendendi vis amplectitur, in-
feriorem: inferior verò ad superio-
rem nullò modò confurgit. Neque
enim sensus aliquid extra materiam
valet, vel universales species imagi-

natio contuetur, vel ratio capit simplicem formam : sed intelligentia quasi desuper spectans, conceptâ formâ, quæ subsunt, cuncta dijudicat : sed eò modò, quò formam ipsam, quæ nulli aliî nota esse poterat, comprehendit. Nam & rationis universum, & imaginationis figuram, & materiale sensibile cognoscit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec sensibus, sed illò unò iclu mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta prospiciens. Ratio quoque cùm quid universale respicit, nec imaginatione, nec sensibus utens, imaginabilia, vel sensibilia comprehendit. Hoc est enim, quæ conceptionis suæ universale ita definit : homo est animal bipes rationale. quæ cùm universalis notio sit, tamen imaginabilem, sensibilemque esse rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel sensu, sed rationali conceptione considerat. Imaginatio quoque amet si ex sensibus vivendi, formandique figuras sum-

sumsit exordium, sensu tamen absente sensibilia quæque collustrat, non sensibili, sed imaginariâ ratione judicandi. Videsne igitur, ut in cognoscendo cuncta, suâ potiùs facultate, quàm eorum, quæ cognoscuntur, utantur? Neque id injuriâ: nam cum omne judicium judicantis actus existat, necessè est, ut suam quisque operam non ex aliena, sed ex propria potestate perficiat.

M E T R U M IV.

Quondam porticus attulit
 Obscuros nimium senes,
 Qui sensus, & imagines
 E corporibus extimis
 Credant mentibus imprimi,
 Ut quondam ceteri stylo
 Mos est aquare pagina,
 Quæ nullas habeat notas,
 Pressas figere litteras.
 Sed mens si propriis vigen
 Nihil motibus explicat,
 Sed tantum patiens jacet

*Notis subdita corporum,
Cassásque in speculi vicem
Rerum reddit imagines,
Unde hac sic animis viget
Cernens omnia notio?
Quævis singula prospicit,
Aut quæ cognita dividit?
Quæ divisa recolligit,
Alternûmque legens iter
Nunc summis caput inserit,
Nunc desidit in infima,
Tum sese referens sibi,
Veris falsa redarguit?
Hæc est efficiens magis
Longè causa potentior
Quam quæ materia modo
Impressas patitur notas.
Præcedit tamen excitans,
Ac vires animi movens,
Vivo in corpore passio.
Cum vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus instrepat:
Tum mentis vigor excitus,
Quas intus species tenet,
Admotus simileis vocans.*

*Notis applicat exteris,
Introrsumque reconditis
Formis miscet imagines.*

PROSA V.

QUod si in corporibus sentiendis, quamvis afficiant instrumenta sensuū forinsecūs objectæ qualitates, animiq; agentis vigorem passio corporis antecedit, quæ in se actum mentis provocet, excitetque interim quiescentis intrinsecūs formas? si in sentiendis, inquam, corporibus animus non passione insignitur, sed ex sua vi subjectam corpori judicat passionem; quantò magis ea, quæ cunctis corporum affectionibus absoluta sunt, in discernendo non objecta extrinsecūs sequuntur, sed actum suæ mentis expediunt? Hac itaque ratione multiplices cognitiones diversis ac differentibus cessere substantiis. Sensus enim solus cunctis aliis cognitionibus destitutus, immobilibus animantibus cessit: quales sunt

conchæ maris, quæque alia saxis hærentia nutriuntur. Imaginatio verò mobilibus belluis, quibus jam inesse fugiendi, appetendive aliquis videtur affectus. Ratio verò humani tantum generis est, sicuti intelligentia sola divini: quò fit, ut ea notitia cæteris præstet quæ suapte naturâ non modò proprium, sed ceterarum quoque notitiarum subjecta cognoscit. Quid igitur, si ratiocinationi sensus, imaginatioque refragentur, nihil esse illud universale dicentes, quod sese intueri ratio putet: Quod enim sensibile, vel imaginabile est, id univèrsum esse non potest. Aut igitur rationis verum esse iudicium, nec quidquam esse sensibile: aut quoniam sibi notum sit, plura sensibus & imaginationi esse subjecta, inanem conceptionem esse rationis, quæ, quod sensibile sit, ac singulare, quasi quoddam universale, consideret. Ad hæc, si ratio contra respondeat, se quidem & quod sensibile, & quod imagina-
bile

bile sit in universitatis ratione conspiciere ; illa verò ad universitatis cognitionem adspirare non posse : quoniam eorum notio corporaleis figuras non possit excedere. De rerum verò cognitione ; firmiori potiùs, perfectiorique judiciò esse credendum. In hujusmodi igitur lite, nos quibus tam ratiocinandi, quàm imaginandi etiam, sentiendique vis inest, nonne rationis potiùs causam probaremus ? Simile est, quòd humana ratio divinam intelligentiam futura, nisi ut ipsa cognoscit, non putat intueri. Nam ita differis, si quæ certos, ac necessarios habere non videantur eventus, ea certò eventura præsciri nequeunt. Harum igitur rerum nulla est præscientia, quam si etiam in his esse credamus, nihil erit, quod non ex necessitate proveniat. Si igitur, uti rationis participes sumus, ita divinæ judicium mentis habere possemus, sicut imaginationem, sensumque rationi cedere oportere judicavimus

vimus, sic divinæ se le menti humana
nam summittere rationem, justissi-
mum censeremus. Quare in illius
summæ intelligentiæ cacumen, si
possumus erigamur? illic enim ra-
tio videbit, quod in se non potest in-
tueri, id autem est, quonam modo
etiam quæ certos exitus non habent,
certa tamen videat ac definita præ-
notio: neque id sit opinio, sed sum-
mæ potiùs scientiæ nullis terminis
inclusa simplicitas.

M E T R U M V.

Quàm variis terras animalia per-
meant figuris!

Namque alia extento sunt corpore,
pulveremque vertunt,
Continuumque trahunt vi pectoris inci-
tata sulcum.

Sunt quibus alarum levitas vaga, ver-
beretque ventos,
Et liquido longi spatia atheris enatet
volatu,

Hæc

*Hæc perssisse solo vestigia gressibûsque
gaudent.*

*Vel virideis campos transmittere, vel
subire silvas.*

*Quæ variis videas licet omnia discrepare
formis,*

*Prona tamen facies hebetes valet ingra-
vare sensus.*

*Vnica gens hominum celsum levat altius
cacumen,*

*Atque levis recto stat corpore, despicitque
terras.*

*Hæc, nisi terrenus male desipis, admo-
net figura,*

*Qui recto calum vultu petis, exerisque
frontem,*

*In sublime feras animum quoque, ne
gravata pectus,*

Inferior sidat mens corpore celsius levato.

PROSA VI.

Quoniam igitur, uti paulò ante
monstratum est, omne quod sci-
tur, non ex sua sed ex compre-
hendentiù natura cognoscitur, intuea-
mur

mur nunc, quantum fas est, quis sit divinæ substantiæ status, ut quænam etiam scientia ejus sit, possimus agnoscere. Deum igitur æternum esse, cunctorum ratione degentium comune judicium est. Quid sit igitur æternitas, consideremus. Hæc enim nobis naturam pariter divinam, scientiamque patefecerit. Æternitas igitur est, interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio: quod ex collatione temporalium clariùs liquet. Nam quidquid vivit in tempore, id præsens à præteritis in futura procedit: nihilque est in tempore constitutum, quod totum vitæ suæ spatium pariter possit amplecti. Sed crastinum quidem nondum apprehendit: hesternum verò jam perdidit. In hodierna quoque vita non ampliùs vivitis, quàm in illo mobili transitorioque momento. Quod igitur temporis patitur conditionem, licèt illud sicut de mundo censuit Aristoteles nec cœperit unquam esse; nec definat

desinat, vitæque ejus cùm temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale est, ut æternum esse jure credatur. Non enim totum simul, infinitæ licet vitæ spatium comprehendit, atque complectitur: sed futura nondum transacta jam non habet. Quod igitur interminabilis vitæ plenitudinem totam pariter comprehendit, ac possidet, cui neque futuri quidquam absit, nec præteriti fluxerit, id æternum esse jure perhibetur: idque necesse est ut sui compos præsens sibi semper assistere, & infinitatem mobilis temporis habere præsentem. Vnde non rectè quidam, qui cùm audiunt visum Platoni, mundum hunc nec hahuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant. Aliud est enim, per interminabilem duci vitam, quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitæ totam pariter comple-

xam

xam esse præsentiam, quod divinæ mentis proprium esse, manifestum est. Neque Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate sed simplicis potius proprietate naturæ. Hunc enim vitæ immobilis præsentiarium statum, infinitus ille temporalium rerum motus imitatur; cūque eum efingere, atque æquare non possit ex immobilitate deficit immotum, & ex simplicitate præsentiae decrescit in infinitam futuri, ac præteriti quantitatem; & cū totam pariter vitæ suæ plenitudinem nequeat possidere, hoc ipso, quod aliquo modo nunquam esse desinit, illud, quod implere atque exprimere non potest, aliquatenus videtur æmulari, alligans se ad qualemcūque præsentiam huius exigui volucrisque momenti: quæ, quoniam manentis illius præsentiae quandam gestet imaginem, quibuscunque contigerit, id præstat, ut esse videantur. Quoniam verò ma-
nere

nere non potuit, infinitum temporis iter aripuit : eoque modò factum est , ut continuaret eundo vitam cuius plenitudinem complecti non valuit permanendo. Itaque si dgna rebus nomina velimus imponere, Platonem sequentes, Deum quidem æternum mundum verò dicamus esse perpetuum. Quoniam igitur omne iudicium secundum sui naturam, quæ sibi subiecta sunt, compræhendit : est autem Deo semper æternus , ac præsentarius status : scientia quoque ejus, omnem temporis supergressa motionem, in suæ manet simplicitate præsentia, infinitaque præteriti, ac futuri spatia complectens, omnia quasi jam gerantur, in sua simplici cognitione considerat. Itaque si præscientiam pensare velis, quâ cuncta dignoscit, non esse præscientiam, quasi futuri, sed scientiam, nunquam deficientis instantiæ, rectiùs æstimabis. unde non prævidentia, sed providentia potiùs dicitur, quòd porrò ab rebus

bus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat. Quid igitur postulas, ut necessaria fiant, quæ divino lumine lustrentur, cum ne homines quidem necessaria faciant esse, quæ videant; Num enim quæ præsentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? Minimè. Atqui si est divini humanique præsentis digna collatio, uti vos vestro hoc temporario præsentis quædam videtis, ita illa omnia suo cernit æterno. Quare hæc divina prænotio naturam rerum, proprietatemque non mutat; taliæque apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura provenient: nec rerum judicia confundit; unôque suæ mentis intuitu tam necessario, quàm non necessario ventura dignoscit. Sicuti vos eum pariter ambulare in terra hominem conspicitis, & oriri in cœlo Solem videtis: quamquam simul utrûmque conspectum, tamen discernitis: & hoc voluntarium, illud esse
necessarium

necessitatem judicatis. Ita rgitur cuncta despiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minimè perturbat, apud se quidem præsentium, ad conditionem verò temporis futurarum. Quò fit, ut hæc non sit opinio, sed veritate potius nixa cognitio, cum exstiturum quid esse cognoscit, quòd idem existendi necessitate carere non nesciat. Heic si dicas, quod eventurum Deus videt, id non evenire non posse: quod autem non potest non evenire, id ex necessitate contingere, neque ad hoc nomen necessitatis adstringas: Fatebor quidem rem solidissimæ veritatis, sed cui vix aliquis nisi divini speculator accesserit. Respondebo namque idem futurum, cum ad divinam notionem refertur, necessarium; cum verò in sua natura perpenditur, liberum prorsus atque absolutum videri. Duæ sunt etenim necessitates; simplex una, veluti quòd necesse est, omneis homines esse mortaleis; altera conditionis, ut
fi

si aliquem ambulare scias, eum ambulare necessè est. Quod enim quisque nouit, id esse aliter, ac notum est, nequit. Sed hæc conditio minime secum illam simplicem trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntariè gradientem, quamvis eum tamen, cum graditur, incedere necessarium sit. Eodem igitur modo, si quid providentia præsens videt, id esse necessè est, tametsi nullam habet naturæ necessitatem. At qui Deus ea futura, quæ ex arbitrii libertate proveniunt, præsentia contuetur. Hæc igitur, ad intuitum relata divinum, necessaria fiunt per conditionem divinæ notionis: per se verò considerata, ab absoluta naturæ suæ libertate non desinunt. Fiunt igitur procul dubio cuncta, quæ futura Dens esse prænoicit, sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio: quæ quamvis eveniant existendo, tamen propriam

propriam naturam non amittunt : quia priùs, quàm fierent, etiam non evenire potuissent. Quid igitur refert non esse necessaria, cùm propter divinæ scientiæ conditionem modis omnibus, necessitatis instar, eveniant? Hoc scilicet, quòd ea, quæ paulò ante proposui, Sol oriens, & gradiens homo, quæ dum fiunt, non fieri non possunt : eorum tamen unum priùs quoque quàm fieret, necessè erat existere : alterum verò minimè. Ita etiam quæ præsentia Deus habet, procul dubio existunt : sed eorum hoc quidem de rerum necessitate descendit : illud verò de potestate facientium. Haud igitur injurià diximus, hæc, si ad divinam notitiam referantur, necessaria ; si per se considerentur, necessitatis esse nexibus absoluta : sicuti omne, quod sensibus patet, si ad rationem referras, universale est : si ad seipsum respicias, singulare : Sed si in mea, inquires, potestate situm est mutare propositum,

evacuabo providentiam, cum, quæ illa prænoſcit, fortè mutavero. Reſpondebo. Propoſitum te quidem tuum poſſe deſlectere; ſed quoniam & id te poſſe, & an facias, quove convertas, præſens providentiæ veritas intuetur, divinam te præſcientiam non poſſe vitare; ſicuti præſentis oculi effugere non poſſis intuitum, quamvis te in varias actiones liberâ voluntate converteris. Quid igitur inquires? Ex meane diſpoſitione ſcientia divina mutabitur; ut cum ego nunc hoc, nunc illud velim, illa quoque noſcendi vices alternare videatur? Minimè. Omne namque futurum divinus præcurrit intuitus, & ad præſentiam propriæ cognitionis retorquet, ac revocat: nec alternat, ut tu exiſtimas, nunc hoc, nunc illud prænoſcendi, vices: ſed unô ictu mutationes tuas manens prævenit, atque complectitur. Quam comprehendendi omnia, viſendique præſentiam,

tiam, non ex futurarum proventu rerum, sed ex propria Deus simplicitate sortitus est. Ex quo illud quoque resolvitur, quod paulò ante posuisti, indignum esse, si scientiæ Dei causam futura nostra præstare dicantur. Hæc enim scientiæ vis præsentariâ notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipsa constituit, nihil verò posterioribus debet. Quæ cùm ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas: Nec iniquæ leges solutis omni necessitate voluntatibus, præmia, poenâsque proponunt. Manet etiam spectator desuper cunctorum præscius Deus, visionisque ejus præsens semper æternitas cum nostrorum actuum futura qualitate concurrat, bonis præmia, malis supplicia dispensans. Nec frustra sunt in Deo positæ spes, precesque; quæ cùm rectæ sint: inefficaces esse non possunt. Averſamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes

animnm sublevate , humileis preces
in excelsa porrigite. Magna vobis
est , si diffimulare non vultis , necessi-
tas indicta probitatis , cùm ante ocu-
los agitis iudicis cuncta cer-
nentis.

FINIS.

